

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI; FIRAT KALKINMA
AJANSI
VE MALATYA ÖRNEĞİ**

Hazırlayan
Emre DEĞİRMENCİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Nihat AKBIYIK

Yüksek Lisans Tezi

MALATYA - 2014

KABUL VE ONAY

Emre DEĞİRMENCİ tarafından hazırlanan “TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI; FIRAT KALKINMA AJANSI VE MALATYA ÖRNEĞİ” başlıklı bu çalışma, 18/07/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Başkan)

(Üye)

(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet KARAGÖZ

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yrd. Doç. Dr. Nihat AKBIYIK'ın danışmanlığında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım “TÜRKİYE’DE KALKINMA AJANSLARI; FIRAT KALKINMA AJANSI VE MALATYA ÖRNEĞİ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Tarih: 18/07/2014

İmza:

Ad Soyad: Emre DEĞİRMENCİ

ÖNSÖZ

Çalışma konumun şekillenmesinde desteğini, önerilerini ve anlayışlarını benden esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Nihat AKBIYIK'a, daima yanımda olan, maddi ve manevi destekleri ile bu günlere ulaşmamı sağlayan değerli anne ve babama, çalışma boyunca beni destekleyen sevgili eşim Tuba'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Malatya, 2014

Emre DEĞİRMENCİ

TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI; FIRAT KALKINMA AJANSI VE MALATYA ÖRNEĞİ

ÖZET

Türkiye yıllardır süregelen merkezi devlet geleneğinden aldığı ilhamla kalkınma hamlelerini topyekûn kalkınma planı çerçevesinde oluşturmuştur. Yukarıdan aşağıya bir sistem içinde ilerleyen bu anlayış, ulusal kalkınmanın sağlanması ile bölgesel kalkınmanın zaten sağlanacağı varsayımından hareketle kalkınma politikalarını düzenleyip uygulamıştır. Fakat bu görüş ülkede var olan bölgelerarası sosyoekonomik dengesizlikleri gidermekte pek başarılı olamamıştır.

Bölgelerarası farklılıkları gidermeye yönelik politikalar, Planlı dönemle birlikte yeni bir hal almıştır. Türkiye'nin AB'ye katılım hedefi, AB'nin birliğe üye ülkeler üzerinde uyguladığı yapısal değişim politikalarıyla beraber, 1990'ların sonunda, Kopenhag Kriterlerinin etkisi ile ülkede yeni bölgesel kalkınma politikası ve anlayışı etkili olmaya başlamıştır. Bu değişim süreci pek çok alanda olduğu gibi Türk idari yapısında da iyileştirmeleri zorunlu kılar. Avrupa Birliği'nin aday ülkeler üzerinde uygulamak istediği bu anlayış yukarıdan aşağıya bir anlayış yerine, bölgesel ve yerel aktörlerin karar alma mekanizmasına dâhil olduğu ve bu süreçlerde etkili olduğu aşağıdan yukarıya doğru ilerleyen adem-i merkeziyetçi anlayışı desteklemektedir. Hal böyleyken Türkiye'de bölgesel politika anlayışında bir değişme yaşanmaya ve bölgesel politikaların yeni argümanları oluşturulmaya başlanmıştır. Ülke, Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) olarak adlandırılan birimler kurarak yeni bir yapılanma süreci içerisine girmiştir. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) belirlenmiş ve 26 adet Düzey 2 bölgesi oluşturulmuş ve bu bölgelerinden türeyen 26 Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA) kurulmuştur. 5449 sayılı -Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 25.01.2006 tarihinde kabul edilmiş, 08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece 2006 yılında iki, 2008 yılında sekiz ve 2010 yılında on altı kalkınma ajansı kurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bölge, Kalkınma, Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Kalkınma Ajansları, Fırat Kalkınma Ajansı.

REGIONAL DEVELOPMENT AGENCIES IN TURKEY; EXAMPLE OF FIRAT DEVELOPMENT AGENCY AND MALATYA

ABSTRACT

Turkey has been planning development moves around total development plan with the inspiration received from tradition of ongoing central government for years. The notion of system of top to bottom has regulated and applied the development policies with the assumption that regional development would be occurred with national development. However; this notion have not been successful to remove the socioeconomic imbalance that exists among the regions.

Policies around removing interregional differences have had new form in planned period. Goal of Turkey's joining EU, policies that EU applied structural alteration to its members, together the effect of Copenhagen Criteria has activated a new notion and policy of regional development. As it happened in every areas, this change requires reformation of Turkish Administrative Structure. Instead of top-bottom notion, Europe Union supports the decentralization, bottom to top, notion which regional and local agents involve decision-making mechanism and is active in the process of decision-making. Nevertheless, notion of regional policies have changed and new arguments of regional policies have started to be created. Turkey has entered the period of a new restructuring by establishing new units named as Regional Development Agencies (RDA). Nomenclature of Units for Territorial Statistics have been designated and 26 Level 2 regions has been created, 26 Regional Development Agencies have been established in this regions. The law no. 5449 was enacted on 25.01.2006, and the law entered in force with publishing in 09.02.2006 dated and no. 26074 Official Journal. Thus, 2 development agencies in 2006, 8 RDAs in 2008, and sixteen RDAs has been established in 2010.

Keywords: Regional, Development, Regional Development Agencies, Firat Development Agencies.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
ONUR SÖZÜ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÇİZELGELER LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Küreselleşme	3
1.2. Bölge kavramı ve Bölge Türleri	3
1.2.1. Homojen Bölge	4
1.2.2. Polarize (Kutuplaşmış) Bölge	4
1.2.3. Plan-Program Bölgesi	4
1.2.4. İdari Bölge	5
1.2.5. Kültürel Bölge	5
1.2.6. Siyasal Bölge	5
1.3. Kalkınma Kavramı	5
1.3.1. Bölgesel Kalkınma	7
1.3.2. Yerel Ekonomik Kalkınma	8
1.3.3. Sürdürülebilir Kalkınma	9
1.4. Türkiye’de Kalkınma Politikalarının Tarihsel Gelişimi	10
1.4.1. 1923-1960 Arası Dönem	11

1.4.2. 1960'dan Günümüze Uzanan Planlı Dönem ve Beş Yıllık Kalkınma Planları	12
1.4.2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967).....	13
1.4.2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	14
1.4.2.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)	15
1.4.2.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)	16
1.4.2.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989).....	16
1.4.2.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994).....	17
1.4.2.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).....	17
1.4.2.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005).....	18
1.4.2.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)	18
1.5. TR'de Uygulanan Bazı Bölgesel Kalkınma Projeleri	19
1.5.1. GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi).....	19
1.5.2. DAP (Doğu Anadolu Projesi).....	20
1.5.3. DOKAP(Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi).....	21
1.5.4. Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi	23

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARINAGENEL BİR BAKIŞ

2.1. Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA) Nedir?	26
2.3. BKA'ların Türleri ve Yasal Statüleri	28
2.4. BKA'ların Mali Kaynakları	30
2.5. BKA'ların Amaçları ve Faaliyetleri	30
2.6. Zayıf Ajanslar:	34
2.7. Kuvvetli Ajanslar:	34
2.8. Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA).....	35
2.9. Dünyada ve Avrupa'da BKA Uygulamaları	36
2.9.1. İngiltere Örneği	37
2.9.2. Avusturya Örneği	39
2.9.3. ABD Örneği	40
2.9.4. Japonya Örneği	40
2.10. BKA'ların Başarısını Etkileyen Faktörler	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

3.1. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu	42
3.1.1. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)	42
3.2. Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu	44
3.2.1. Bölgesel Politikada Meydana Gelen Değişim ve Kalkınma Ajansları	47
3.2.2. Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Amaçları	48
3.3. Kalkınma Ajanslarının Hukuki ve Kurumsal Yapısı	50
3.3.1. Hukuki Yapısı	50
3.3.2. Görev Yetki ve Sorumlulukları	51
3.3.3. Kurumsal Yapıları	51
3.3.3.1. Kalkınma Kurulu	52
3.3.3.2. Yönetim Kurulu	53
3.3.3.3. Genel Sekreterlik	53
3.3.3.4. Yatırım Destek Ofisleri	53
3.4. İnsan Kaynakları Politikası	54
3.4.1. Genel Sekreterler	55
3.4.2. Uzman, İç Denetçi, Destek Personeli	56
3.5. Mali Veriler	58
3.5.1. Kalkınma Ajanslarının Gelirleri	58
3.5.2. Kalkınma Ajanslarının Giderleri	60
3.6. Kalkınma Ajanslarının Denetimi	61
3.6.1. Sayıştay Denetimi	61
3.6.2. Devlet Denetleme Kurulu	61
3.6.3. Bağımsız Dış Denetim	61
3.7. Ajanslar Tarafından Sağlanan Destekler	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KALKINMANIN YEREL AKTÖRÜ FIRAT KALKINMA AJANSI

4.1. Fırat Kalkınma Ajansı (FKA)	64
4.2. Ajansın Amaç, Hedef ve Görevleri	66
4.3. Görevleri	67

4.4. FKA Teşkilat Yapısı	68
4.4.1. Yönetim Kurulu	69
4.4.2. Kalkınma Kurulu	69
4.4.3. Genel Sekreterlik	70
4.4.3.1. Planlama Programlama ve Koordinasyon Birimi (PPKB).....	70
4.4.3.2. Program Yönetim Birimi (PYB)	70
4.4.3.3. İzleme ve Değerlendirme Birimi (İDB).....	70
4.4.3.4. Kurumsal Koordinasyon Birimi (KKB)	71
4.4.3.5. Mali Hizmetler Birimi (MHB)	71
4.4.3.6. Yatırım Destek Ofisleri.....	72
4.4.4. İç Denetim, Yönetim ve İç Kontrol Sistemi	72
4.4.5. Hukuk Müşavirliği	73
4.5. İnsan Kaynakları	73
4.10. Ajans Faaliyetleri	74
4.7. Bütçe Uygulama Sonuçları	75
4.7.1. Gelir Bütçesi	75
4.7.2. Gider Bütçesi	77
4.8. TRB1 Bölgesi GZFT (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) Analizi	79
4.9. TRB1 2010-2013 Bölge Planı	81
4.10. FKA Tarafından Sağlanan Destekler	83
4.11. FKA'nın Malatya İli Faaliyetleri	85
BULGULAR, ÖNERİLER ve SONUÇ	90
Bulgular ve Öneriler	90
SONUÇ	94
KAYNAKÇA	99

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1: Bölgesel Kalkınma Konseptinin Yıllara Bağlı Değişimi.....	8
Çizelge 2: Geleneksel Yukarıdan-Aşağıya Kalkınma İle Aşağıdan-Yukarıya Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımları Arasındaki Temel Farklar	9
Çizelge 3: Kalkınma Planlarına Bakış.....	12
Çizelge 4: Dönemler itibari ile Ajansların Avrupa Ülkelerinde Kurulumu	26
Çizelge 5: Avrupa'daki BKA'ların Yasal yapıları.....	29
Çizelge 6: BKA'lar tarafından gerçekleştirilen Hizmetler	33
Çizelge 7: İngiltere'de BKA'lar ve Faaliyet Bölgeleri.....	38
Çizelge 8: 2006/10550 Bakanlar Kurulu Kararıyla Kurulan 2 Adet Kalkınma Ajansı.....	45
Çizelge 9: 2008/14306 Bakanlar Kurulu Kararıyla Kurulan 8 Adet Kalkınma Ajansı.....	45
Çizelge 10: 2009/15236 Bakanlar Kurulu Kararıyla Kurulan 16 Adet Kalkınma Ajansı.....	46
Çizelge 11: Ajans Genel Sekreterlerinin Lisans Dereceleri İtibarıyla Dağılımı.....	55
Çizelge 12: Ajansların Personel Dağılımı (2011-2012)	57
Çizelge 13: Kalkınma Ajansları 2012 Yılı Gelir Bütçesi Gerçekleşmeleri (TL).....	59
Çizelge 14: Kalkınma Ajansları 2012 Yılı Gelir Bütçesi Gerçekleşmeleri (TL).....	60
Çizelge 15: Mezun Olunan Lisans Bölümlerine Göre Personel Sayısı.....	74

Çizelge 16: FKA 2012 Yılı Bütçe Gelir Kalemleri.....	76
Çizelge 17: FKA 2012 Yılı Bütçe Gider Kalemleri.....	78
Çizelge 18: TRB1 Bölgesi GZFT Analizi	79
Çizelge 19: 2010-2013 Bölge Planı Çerçevesinde Amaçlar ve Hedefler.....	82
Çizelge 20: Ajanslar Ttarafından Sağlanan Destekler.....	84
Çizelge 21: 2010-2013 FKA Mali Desteklerinin Bölge İllerine Göre Dağılımı (05.04.2013)	85
Çizelge 22. Malatya’ya Yatırım Nedenleri	86
Çizelge 23. Kazanan Doğrudan Faaliyet Desteği Projeleri.....	88
Çizelge 24. 2011 Yılı GÜdümlü Projeler Temel Bilgiler.....	89

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: İngiltere Bölge Haritası.....	39
Şekil 2: Düzey 1 Grubunda Yer Alan 12 İstatistiksel Bölge Biriminin Türkiye Üzerindeki Dağılımı.....	43
Şekil 3: Düzey 2 Grubunda Yer Alan 26 İstatistiksel Bölge Biriminin Türkiye Üzerindeki Dağılımı.....	44
Şekil 4: İBBS Düzey 2 Bölgeleri ve TRB1 Bölgesi.....	64
Şekil 5: Fırat Kalkınma Ajansı Organizasyon Şeması	69

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
BKA-Bölge	: Kalkınma Ajansı
ÇKA	: Çukurova Kalkınma Ajansı
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DOKAP	: Doğu Karadeniz Projesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EURADA	: European Association of Development Agencies (Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği)
FKA	: Fırat Kalkınma Ajansı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GZFT	: Güçlü Yanlar, Zayıf Yanlar, Fırsatlar, Tehditler
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İZKA	: İzmir Kalkınma Ajansı
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yöreler

NUTS	: Nomenclature of Territorial Units for Statistics (İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması)
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TRB1	: Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli İllerinden Oluşan Düzey 2 Bölgesi
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TVA	: Tenesse Valley Authority-Tenesse Kalkınma Ajansı
YDO	: Yatırım Destek Ofisi

GİRİŞ

Ulus Devletler, bölge içi ve bölgeler arasında var olan sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarını gidermek amacıyla çeşitli kalkınma plan ve programları uygulaya gelmişlerdir. Görece az gelişmiş bölgeleri kalkındırma yönünde strateji uygulayan ülkeler, az gelişmiş bölgelere pozitif etki yapacak katkılarda bulunurken gelişmiş bölgeleri de ihmal etmemişlerdir.

Devletler bölgesel dengesizlikleri gidermek, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak amaçlarına hizmet edecek kurum ve kuruluşlara ihtiyaç duymuşlardır. Bu ihtiyacı karşılayacak kurumlardan bir tanesi de Bölgesel Kalkınma Ajanslarıdır. İlk örneği Amerika’da görülen Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) günümüzde dünyanın çeşitli ülkelerinde faaliyet göstermektedir. BKA’lar faaliyet sahasında yer alan bölgenin ekonomik kalkınmasını teşvik etmek gayesi ile kurulmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde bölgesel kalkınmanın sağlanması ve bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi uzun zamandır BKA’lar marifetiyle gerçekleştirilmektedir. Bölgesel Kalkınma Ajanslarına yönelik ilk uygulamaya ABD’de rastlanmaktadır. 1933 yılında ABD’de kurulan “Tennessee Valley Authority” olmuştur. Avrupa’da ise bu konuya verilen önem 2. Dünya Savaşı’nı izleyen yıllarda artmıştır. 1950’li yıllardan önce Batı Avrupa Ülkelerinde kurulmaya başlanan BKA’ların sayısı 1970’li yıllardan itibaren sayıca artış göstermiştir. Doğu Avrupa Ülkelerinde ise BKA’lar Avrupa Birliği politikalarının etkisi ile 1990’lı yıllardan itibaren kurulmaya başlanmıştır.

Türkiye açısından baktığımızda ise; AB’ye uyum çerçevesinde gündeme gelen kalkınma ajansları esas olarak Türkiye’nin AB’ye entegrasyonu noktasında bir araç olarak değerlendirilmektedir. 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi’nde Türkiye’nin AB katılım öncesi mali yardım programı kapsamında sunduğu bölgesel kalkınma yardımlarından faydalanabilmesi adına BKA’ların kurulması öngörülmüştür.

Türkiye’de, 25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilen 5449 sayılı kanunla birlikte 26 adet Bölgesel Kalkınma Ajansı kurulmuştur.

Ajansların sadece gelişmekte olan ülkelerde değil aynı zamanda gelişmiş ülkelerde de faaliyet göstermesi ve kurulmaya devam ediyor olması, ulusal kalkınmanın bölgesel gelişmenin bir toplamı niteliğinde olduğu bununda ancak yerel aktörlerin inisiyatifi ve bölgesel bir hareket ile ivme kazanacağı algısı BKA’ların önemini artırmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde genel kavramsal çerçeve belirlenerek bölge ve kalkınma tanımları yapılmıştır ayrıca bu bölümde Türkiye’de uygulanan kalkınma planları ve uygulanan bazı bölgesel projelere de yer verilmiştir. İkinci bölümde bölgesel kalkınma ajansları ele alınmış ve tarihsel süreçleri değerlendirilmiş, Avrupa ve Dünya’dan örneklerle açıklanmıştır. Üçüncü bölümde Türkiye’de kalkınma ajanslarının kuruluşu ve teşkilat yapılarına yer verilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Fırat Kalkınma Ajansı örnek alınarak TRB1 bölgesinde bulunan Malatya iline sağladığı katkılara ve günümüze kadar yapmış olduğu faaliyetlere değinilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise bulgular ve önerilere yer verdikten sonra Bölgesel Kalkınma Ajanslarının daha verimli çalışabilmesi adına genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmanın temel hedefi, kalkınma ajanslarının kuruluşu ve gelişim tarihçesinin genel bir değerlendirmesi çerçevesinde kalkınma ajanslarının Türkiye’de varoluşlarını ve aksayan yönlerini incelemektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Küreselleşme

Günümüz dünyasını pek çok noktadan etkileyen küreselleşme olgusu, ilk olarak 1960’larda ortaya çıkmış, 1980’lere gelindiğinde ise kullanımı artmış 1990’lardan itibaren ise insanlar tarafından kullanılan evrensel bir sözcük haline dönüşmüştür (Lubbers, 1998). Küreselleşme kavramı hakkında net bir tanım yapmak mümkün görünmese de Clark (1996), “ Dünya bütün ikamet edenlerin oluşturduğu küresel bir kent toplumu haline gelmiştir”. İfadesi ile en sade ve net tanımlı yapmaktadır.

Küreselleşmenin daha genel bir tanımını yapacak olursak; uluslararası mal ve hizmet ticaretinin artması, kısa dönemli sermaye hareketlerinde meydana gelen serbestleşme ve doğrudan sermaye yatırımında meydana gelen artış, bilgi teknolojisinin hız kazanması, çok uluslu şirketlerin rollerinin değişmesi, teknolojik yeniliklerin yaygınlaşması sonucunda dünya ekonomisinin bütünleşme sürecine girmesi şeklinde tanımlanabilir (Erdut, 2002).

Günümüz dünyasında yaşanan bu değişim olgusu küreselleşmenin etkisi ile ulus devletleri iki yönden etkileyecektir. Dünyanın geleceği devlet üstü kuruluşlar ve devlet altı kuruluşlar tarafından belirlenecek böylelikle küreselleşme ulus devleti aşağı ve yukarı yönlü etkileyecek sonuçlar meydana getirecektir. Bu etkinin bir yönünü yerelleşme oluştururken diğer bir yönünü bölgeselleşme oluşturacaktır (Keleş ve Erbay, 1999).

1.2. Bölge kavramı ve Bölge Türleri

Bölge kavramı; çok fazla değişime uğradığından, yeniden değerlendirilmiş, farklı disiplinlere ve farklı kriterlere göre tanımlanmıştır. Ekonomik, coğrafi, siyasi ve sosyal açılardan farklı bölge tanımlamaları yapmak mümkündür. Bu çerçeveden bakacak olursak, “bölge” kavramı ve bölgenin tanımlanması konusunda açık bir tanımlama ve görüş birliği bulunmamaktadır.

AB için bölge tanımlamasına bakacak olursak; “coğrafi, ekolojik, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetsel açıdan benzer, yakın bütün olan alan parçaları” bölge olarak tanımlanmaktadır (Mengi, 1998).

Türkiye’de ise bölge, özellikle merkezi otoritenin taşra örgütlenmesi çerçevesinde değerlendirilmekte olup; birkaç ilin bir bütün olarak değerlendirilmesi ile oluşturulan, ilden daha geniş ölçekli bir coğrafi alan şeklinde tanımlanmaktadır (Parlak ve Özgür, 2002).

Aşağıda ekonomik türlerine göre çeşitli bölgelerden bahsedilmiştir (Dinler, 1994):

1.2.1. Homojen Bölge

Sürekli bir homojen alana tekabül eden, birbirine yakın karakteristik özelliklere sahip komşu alanlar grubudur (Dinler, 1994). Homojen bölgeler azgelişmişlik bakımından belirlenebildiği gibi gelişmişlik açısından da belirlenebilir. Homojen bölgeler belirlenirken bölgelerin; sosyoekonomik göstergeleri, demografik göstergeleri ve makroekonomik göstergeleri kullanılmaktadır.

1.2.2. Polarize (Kutuplaşmış) Bölge

Bu tür bölgelerin temel özelliği, öğeleri arasında başlıca işlevsel ilişkiler bulunması ve büyük kent, bölge merkezi, orta büyüklükte kent, kasaba ve köy gibi yerleşimler kademelenmesine sahip olmasıdır (Keleş, 2006). Polarize bölgeler bulundukları ülkelerin diğer bölgelerine göre daha gelişmiş bölgelerdir.

1.2.3. Plan-Program Bölgesi

Bu bölge türü daha çok ekonomik kalkınma plan ve programlarının uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla yapılan bölge planlarının çizmiş olduğu alanları belirlemede kullanılan bölge türüdür. Plan-Program Bölgesinin en önemli fonksiyonu ekonomik kalkınma planlarının uygulanmasını kolaylaştırmak ve bu kalkınma planlarının aralarında birlik ve eşgüdümü temin etmektir (Keleş, 2006).

Bilhassa II. Dünya Savaşından sonra ülkeler bölgeler arası ekonomik dengesizliği ortadan kaldırmak amacı ile bölgelere yeni anlamlar yüklemeye

başlamışlardır. Bölgeleri belirlerken sadece ekonomik kriterler dikkate alınmamış bunların yanı sıra tarihsel, siyasi ve kültürel etkilerde dikkate alınmıştır. Bu açıdan 3 bölge türünden daha bahsetmekte yarar vardır.

1.2.4.İdari Bölge

Bölgenin doğal ölçütlerden uzak yapay ölçütler çerçevesinde şekillendiği bir bölge türü olarak idari bölgeler, yetki genişliği ve planlama gibi esasları içinde barındıran yönetim birimi çevresini ifade etmektedir (Nalbant, 1997).

1.2.5.Kültürel Bölge

Çok kültürlü toplumlarda daha çok görülen bir tür olan Kültürel Bölge, belirli bir alanda yaşayan insanların tamamına yönelik olarak etnik, dinsel ve dilsel açıdan belirlenmektedir (Özel, 2003).

1.2.6.Siyasal Bölge

Nalbant (1997)'e göre Siyasal Bölge;‘Siyasal yetkilere sahip ve genellikle hukuki değer yönünden ya anayasaya eşit (İtalya’da birinci derecede beş bölgenin statüsü) ya anayasayla yasa arasında yer alan (İspanya’daki tüm bölgelerin statüleri) ya da yasalarla eş düzeyde (İtalya’da ikinci derecede bölgeler) olmakla beraber, gerek hazırlanma, gerek kabul, gerekse değiştirme yönünden istisnai kurallara bağlı olan statülerle kurulan ve yetkilerini de Anayasa, statü ve yasaların belirlediği kural olarak organları seçimle gelen bölge tipidir.’ Tanımdan da anlaşılacağı gibi bu tür bölgeler ulus devlet sınırları içinde yer alan ve belirli özelliklere sahip bölgelerdir.

1.3. Kalkınma Kavramı

Kalkınma sorunu, 20. Yüzyılın ortalarından itibaren iktisatçıların, politikacıların ve sosyologların üzerinde en çok durdukları konulardan biri haline gelmiştir. Kalkınma, sadece iktisadi faktörlerle değil, aynı zamanda sosyal, kültürel, siyasi ve psikolojik etkenlerle de yakından ilişkilidir. Çünkü kalkınma, sadece üretimin ve kişi başına gelirin artışından ibaret olmayıp sosyo-ekonomik ve kültürel yapının da değiştirilmesi ve de geliştirilmesi anlamına gelmektedir (Han ve Kaya, 1997).

Başlarda “kalkınma” olarak ifade edilen kavram son zamanlarda “gelişme” kavramı olarak ifade edilmektedir. 19. Yüzyılda “ekonomik büyüme” anlamında kullanılırken, 20. Yüzyılın son çeyreğinde, “yaşam kalitesi” ile ölçülür hale gelmiş, günümüzde ise, “sürdürülebilirlik” kavramı ile ele alınır hale dönüşmüştür (Özgür, 2010).

Karaduman (1992)’a göre kalkınma, kişi başına düşen milli gelirin sürekli ve dengeli olarak artması şeklinde tanımlanırken, Demirci ve Arıkan (1998) ’a göre ise, kalkınma; gelişmenin sağladığı imkânlardan bütün toplumun yararlanacağı bir ortam doğuran, bünyesel bir değişim olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifade ile kalkınma, üretim ve kişi başına düşen milli gelirin artırılması, ekonomik ve sosyokültürel yapının değiştirilmesi ve geliştirilmesidir (Türk, 1970).

Bu çerçeveden hareket edecek olursak kalkınma kavramını, değişen dünya koşullarına göre ve ülkelerin sosyo-kültürel yapılarına ve ekonomik düzeylerine göre şekillendiğini söylemek mümkündür.

Akyol ve Tolunay (2006)’a göre ülkeler kalkınmayı üç kriterde eş zamanlı olarak yürütmektedirler. Bu ölçütler;

Ekonomik Kriterler: İnsanların gereksinimi olan mal ve hizmetlerin gelişmiş bir ekonomik yapı içerisinde üretilmesiyle insanların refah ve mutluluğunu hedefleyen kalkınma kriterleridir.

Sosyal Kalkınma: Sosyal yaşam şartlarının iyileştirilmesi amacıyla yapılan ve hizmet yönüyle ağırlıklı olan kalkınma konularıdır. Bu konular; eğitim, sağlık, altyapı, kentleşme, çevre sorunları gibi konuları içinde barındırır.

İnsan Kalkınması: Toplumda yaşayan tüm insanların, sahip oldukları potansiyellerini kalkınma için kullanmaları ve ülkenin pozitif yönde gelişmesinde yapıcı rol oynamalarının sağlanmasıdır.” İnsan kalkınmasında en önemli konu bireylerin eğitilmesidir. Eğitime küçük yaşlardan itibaren başlanmalı ve çağdaş insan yetiştirme yönünde kalkınma sağlanmalıdır.

1.3.1.Bölgesel Kalkınma

İkinci Dünya savaşı sonunda kullanılmaya başlanan “Bölgesel Kalkınma” kavramı, sanayileşmenin hız kazanması ile birlikte; ekonomik ve sosyal kalkınma konusu da farklı bir boyut kazanır hale gelmiştir.

Bölgesel kalkınma kavramı, ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünü olarak tanımlanabilmektedir (DPT, 2003).

Günümüzde Bölgesel Kalkınma; “yerelin yaşam kalitesini bir üst seviyeye çıkartma çabası” şeklinde algılanmaktadır (Sayın, 2006).

Son 30 yıldır ciddi bir değişim yaşayan Bölgesel kalkınma politikaları, neoliberal kalkınma politikalarının gelişmesi ile beraber sosyal hizmet imkânlarından yararlanma, sürdürülebilir kalkınma ve kadınların istihdamı da sisteme dâhil edilmiş oldu. Bunların yanı sıra işgücünün az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere hareketinin ekonomiye ciddi bir yük getirmiş olması Bölgesel kalkınma politikaların önemini daha da artırmış bulunuyor.

Sanayileşme ile birlikte, ekonomik kalkınma sürecine giren ülkelerin, yatırımların hangi sektörlerle ve hangi bölgelere kanalize edileceğini piyasada etkin rol oynayan aktörlere bıraktıkları görülmektedir. Ancak bölgesel dengesizlikler ve bunun neticesinde ortaya çıkan sosyo-ekonomik problemler, piyasa mekanizmasının bölgesel dengesizliklerin giderilmesin de yeterli olmadıkları görülmüştür. Özellikle 2. Dünya savaşından sonra ülkeler bölgelerarası dengesizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla bazı müdahalelerde bulunmaktadır.

Aşağıda verilen Çizelge 1’de bölgesel gelişme politikalarının yıllara göre geçirdiği değişim belirtilmektedir.

Çizelge 1. Bölgesel Kalkınma Konseptinin Yıllara Bağlı Değişimi

DÖNEM	BÖLGESEL KALKINMA KONSEPTİNİN İÇERİĞİ
1950’li yıllar	Büyümenin ön koşulu olarak altyapı yatırımları görülmektedir.
1960’lı yıllar	Dışa dönük ekonomik faaliyetlerin çekiciliği: bu bağlamda geliştirilen kalkınma kutupları ve ihracat sektörünün ön plana çıkarılması söz konusudur.
1970’li yıllar	İçsel Kalkınma: KOBİ’ler ve yerel etkinlikler
1980’li yıllar	Yenilik, teknolojik yayılma, yenilikçi çevre
1990’lı yıllar	Bilgiye dayalı kalkınma anlayışı; beşeri sermaye ve bilgi gibi soyut aktörlerin ön plana çıkarılması, yerel kültür
2000’li yıllar	İlişkisel sermaye, kolektif öğrenme, karşılıklı bağımlılık ve internet

Kaynak: (İldırar, M. 2003 Bölgesel Kalkınma Teorisi ve Gelişme Stratejileri Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana).

1.3.2. Yerel Ekonomik Kalkınma

Dünya Bankasına göre yerel ekonomik kalkınma; Toplumdaki bütün bireylerin kalitesini iyileştiren ve ekonomik faydalarını artıran sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla yerel otoritelerin, özel sektörün, kar amacı gütmeyen kurum, kuruluşların ve yerel halkın sürdürülebilir büyümeyi teşvik etme amacıyla birlikte çalışmasıdır (<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTURBANDEVELOPMENT/EXTLED/0,,menuPK:341145~pagePK:149018~piPK:149093~theSitePK:341139,00.html>. Erişim: 11.04.2014)

Yerel kalkınmaya yönelik politikalar; aşağıdan yukarıya, kamu ve özel kesim işbirliği çerçevesinde, değişen ekonomik koşulları da göz önünde bulundurarak oluşturulur. Yerel kalkınmada ki amaç parçaları iyileştirerek bütüne olumlu katkıda bulunmaktır. Bu noktada yerel kalkınma, yukarıdan aşağıya merkezi yönetimi esas alan geleneksel kalkınmadan ayrılmaktadır.

Çizelge 2: Geleneksel Yukarıdan-Aşağıya Kalkınma İle Aşağıdan-Yukarıya Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımları Arasındaki Temel Farklar

Geleneksel Kalkınma	Yerel Ekonomik Kalkınma
Yukarıdan-aşağıya kalkınma yaklaşımında yöre ve bölgelerle ilgili kararlar merkezde alınır.	Kalkınma tüm alansal düzeylerde aşağıdan (yerelden) alınan inisiyatif ile gerçekleştirilir.
Merkezi yönetim ile idare edilir.	Tek merkezden yönetilmez, yönetim katmanları arasında dikey işbirliği, kamu ve özel kesim arasında yatay işbirliği söz konusudur.
Kalkınmada sektörel yaklaşım geçerlidir.	Kalkınmada alansal yaklaşım (yerelleşme, Çevre gibi) geçerlidir.
Diğer ekonomik aktiviteleri destekleyecek şekilde büyük endüstriyel projeler geliştirilir.	Yerel ekonomik sistemin değişen ekonomik çevreye uyumunu sağlayabilmek için her bir yörenin kalkınma potansiyelinden azami istifade sağlanır.
Ekonomik aktiviteleri çekebilmek için finansal teşvikler uygulanır.	Ekonomik aktivitelerin gelişmesi için temel bazı koşullar gerçekleştirilmeye çalışılır.

Kaynak: Rodriguez-Pose, 2001:10'dan aktaran: Murat ÇETİN, Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar, <http://www2.bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/pdf/C14S12007/MC.pdf> Erişim

Tarihi: 15.05.2014

1.3.3. Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak, Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından 1982 yılında kabul edilen Dünya Doğa Şartı belgesinde yer almış bu belgede; insanların yararlandığı ekosistem, organizmalar, kara, deniz ve atmosfer kaynaklarının en iyi şekilde sürdürülebilirliğini sağlayacak şekilde yönetilmelerini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır (Tosun, 2009).

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Brundtland Raporu'nda sürdürülebilir kalkınmayı; "gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğini ortadan kaldırmaksızın şimdiki neslin ihtiyaçlarının karşılanması" şeklinde ifade edilmiştir (<http://www.un-documents.net/ocf-02.html>, Erişim : 17.05.2014).

Sürdürülebilir kalkınma kavramını “bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşaklarında kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamak ” şeklinde tanımlamaktadır (Başkaya, 2000).

AB açısından sürdürülebilir kalkınma kapsamında kabul edilen en önemli belge 1992 tarihli 5. Eylem Planı olmuştur. 5. Eylem planında Sürdürülebilirliğe Doğru adıyla yayınlanan bu çalışmanın en önemli özelliği yerel yönetimleri hükümet ortağı olarak gören ilk program olmasıdır. Yerel yönetimler, başlıca aktörler olarak görülmenin yanı sıra, birçok inisiyatifin de sadece yerel yönetimler tarafından uygulanabileceği kabul edilmiştir (Bozdoğan, 2005).

1.4. Türkiye’de Kalkınma Politikalarının Tarihsel Gelişimi

Devletler, bölgelerarası gelişmişlik farkları ile mücadele edebilmek için bölgesel politika, bölgesel plan ve bölgesel teşvikin yanı sıra pek çok uygulamaya başvurmuştur. Fakat küreselleşmenin etkisi ile birlikte bölgesel gelişmişlik farklarını gidermek devletlerin asli öncelikleri arasından giderek çıkmaya başlamıştır. Bu önceliğin yerine, küresel rekabette avantaj elde etme unsuru ön plana çıkmıştır. Bundan böyle ülkelerden ziyade bölgeler önem kazanmış ve küresel rekabetin temel ögesi haline gelmeye başlamışlardır. Bölgelerin giderek artan önemi ve küresel rekabette bir adım öne çıkabilmek bilgi teknolojileri ve bilgi yoğun üretim bu noktada ortaya çıkan temel stratejiler haline gelmiştir. Bölgelerde kalkınma izlemlerini bu çerçevede oluşturmuşlardır.

1920’lerde, hem coğrafi koşullar ve coğrafi konum, hem de İmparatorluğun dışa bağımlı politikası nedeniyle Doğu Anadolu ile Batı Anadolu arasında ortaya çıkan, Doğu Anadolu aleyhindeki farklılık, Cumhuriyet döneminde daha da artmıştır. Bölgelerarası gelişmişlik farkını azaltmaya yönelik hükümet politikalarını, üç ayrı dönem göz önüne alarak incelemek gerekir. Bunlar, 1923-1950 yılları arasındaki devletçilik dönemi, 1950-1960 yılları arasındaki liberal dönem ve 1960 yılından günümüze kadar uzanan planlı dönemdir. Ancak, 2006 yılında çıkarılan Kalkınma Ajansları Kanunu ile bölgesel kalkınmaya yeni bir ivme kazandırılmaya çalışılmıştır. (Yardımcıoğlu ve diğerleri, 2012, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Imagesimages/files/44.pdf> Erişim Tarihi: 05.05.2014)

1.4.1. 1923-1960 Arası Dönem

1923-1960 arası dönem, Türkiye'nin henüz bölgesel bir kalkınma politikasını hayata geçirecek imkânları, tecrübeyi ve sermaye birikimini temin edemediği bir dönem dolayısıyla bu dönemde bölgesel değil topyekûn bir kalkınma amacı belirlemek pek yanlış olmaz. Dolayısıyla ülkenin tamamı geri kalmış özelliklere sahipti.

1923-1950 arası dönem Türkiye için ağırlıklı devletçilik politikalarının uygulandığı bir dönem olarak geçmiştir. Var olan bölgesel dengesizlikleri giderecek aktif bir politika izleyememenin çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerden bazıları; 1929 dünya ekonomik krizi, sermaye yetersizliği, altyapı eksikliği ve yetişmiş kalifiye eleman eksikliğidir (Brasche, 2001).

1950-1960 yılları arasında geçen süre ise; Türkiye için, nispeten liberal politikaların izlenmeye başlandığı bir dönem olmuştur. Bu dönem içerisinde İstanbul Marmara Bölgesi ve Ege Bölgesi sahip olduğu ulaşım kolaylığı, gerekli altyapı ve kalifiye işgücü varlığı ile özel sektör yatırımların yoğun olarak gerçekleştiği bölgeler haline gelmiştir. Yatırımların Marmara Bölgesinde yoğunlaşması ile bölgeler arası gelişmişlik farkı daha da artmıştır (Brasche, 2001).

Özel sektör yatırımlarının belli bölgelerde yoğunlaşırken kamusal yatırımlarında politik çıkarlar ön planda tutulmuş ve yatırım öncesi hesaplamalar yapılmamıştır. Neticede bu kurumlardan gerekli verim alınamamış bu yatırımlar zamanla ekonomiye yük teşkil etmiştir (Dinler, 2008).

Bu nedenle 1923-1960 arası dönemde, bölgesel kalkınmada ana yöntem şu çerçevede olmuştur (Atak, 2011):

- Yeni bir siyasal ve idari sistem altında ulusal bir ekonomi ve toplumun yaratılması,
- Nüfusun ülkenin çeşitli yerlerine dağıtılması (başkent in İstanbul'dan Ankara'ya taşınması da bunun bir işaretiydi),
- Sanayi tesislerinin İstanbul ve Marmara Bölgesi dışında, Orta Anadolu ve İç Ege'de kurulması,

- Ülkenin çeşitli yerlerini birbirine bağlayan bir demiryolları sisteminin geliştirilmesiydi.

1.4.2. 1960'dan Günümüze Uzanan Planlı Dönem ve Beş Yıllık Kalkınma Planları

1960'ı izleyen yıllarda, özellikle 1950-1960 liberal döneme tepki olarak gelen hükümetler, ekonomik gelişmeye beş yıllık kalkınma planları ile yön vermeyi benimsediler ve bu amaçla 30 Eylül 1960 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı kuruldu. 1963 yılından itibaren de beş yıllık kalkınma planları uygulanmaya başlandı.

Devlet Planlama Teşkilatı kurulmasıyla birlikte bölgesel kalkınma politikasına yönelik araçlar artmıştır. Beş Yıllık Kalkınma Planları, Entegre Bölgesel Kalkınma Planları, Kırsal Kalkınma Projeleri, Yatırım Teşvikleri, Kalkınmada Öncelikli Yörelere, Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri bu tür araçlardan bir kısmını oluşturmaktadır (Keskin ve Uygur, 2010).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan dokuzuncu beş yıllık kalkınma planlarına kadarlık (sadece dokuzuncu plan 7 yıllıktır) süreç içinde, bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmaya ilişkin politikalar farklı ağırlıkta yer almıştır. Bu planların bölgelerarası dengesizlikleri gidermeye yönelik çözüm alanındaki yaklaşımları ve bölgesel planlamaya bakış açıları yönünden gösterdikleri özellikler şu şekildedir (Dinler, 2010):

Çizelge 3: Kalkınma Planlarına Bakış

1. Beş Yıllık Kalkınma	1963 - 1967	Altyapının Sağlanması ve Geliştirilmesi
2. Beş Yıllık Kalkınma	1968 - 1972	Gelişme Merkezlerinin Önerilmesi
3. Beş Yıllık Kalkınma	1973 - 1978	Öncelikli Gelişme Alanları
4. Beş yıllık kalkınma	1979 - 1983	Yerel Kaynakları ve Potansiyelleri Ortaya Çıkarma
5. Beş yıllık kalkınma	1985 - 1989	Fonksiyonel Bölgeler
6. Beş yıllık kalkınma	1990 - 1994	AB Politikalarının Bölge Planlamasındaki Etkileri
7. Beş yıllık kalkınma	1996 - 2000	Sektörlerin ve Mekansal Kavramların Ön Plana Çıkarılması
8. Beş yıllık kalkınma	2001 - 2005	Sanayide Rekabetçiliğin ve Üretimin Önemi
9. Beş yıllık kalkınma	2007 - 2013	Ekonomide İstikrarlı Bilgi Toplumu

Kaynak: <http://www.slideshare.net/KocaeliKasiad/trkyede-blgesel-kalkinma-politkalri>, Erişim Tarihi:01.05.2014

1.4.2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci beş yıllık kalkınma planında bölgesel planlama öngörülmüştür. Bu beş yıllık planı uzun süreli bir perspektif çerçevesinde planlanmış, ekonominin ve sosyal yapının gelişmesi amacını içinde barındırmış ve bir genel çerçeve belirlemiştir. Bu genel çerçeve içinde hazırlanacak kısa süreli dönem planlarında ise tespit edilen hedeflerle kaynaklar ve araçlar arasında bir denge kurularak, yapılacak işler öncelik sıralarına göre programlara bağlanır. Dönem planlarının uygulanmasını sağlayacak yürütme araçları yıllık programlarda ayrıntılı olarak tespit edilir (DPT, 1963).

Türkiye'nin Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı on beş yıllık bir perspektif planının ilk adımıdır. Planın hazırlanmasında Türk toplumunun ulaşmak istediği sosyal ve iktisadi hedefler ile harekete geçirilmesi gereken kaynaklar on beş yıllık bir perspektif açısından ele alınmıştır. Bu nedenle planın sosyal ve iktisadi hedeflerinin ve bunlar arasındaki önceliklerin tespitinde ve çeşitli sektörlerin gelişme programlarının hazırlanmasında on beş yılsonunda beklenen sonuçlara göre hareket edilmiştir (DPT, 1963).

Türkiye'nin Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında aşağıda belirtilen teşvik tedbirlerinin gerçekleştirilmesi üzerinde durulmuştur (Güvemli, 1981).

- Sanayileşmenin bölgelerarası dengesizliği gidererek kalkınmayı sağlayacak biçimde gereken özendirme ve yönlendirme önlemlerinin yerine getirilmesi,
- Üretimi özendirecek sanayi kollarına kredi kolaylığı sağlanması,
- Montaj sanayisinin imalat haline dönüşmesini sağlayacak istihsal vergisi uygulamasına geçilmesi,
- Sanayileşmeyi hızlandırıcı bir etken olarak hızlı amortisman uygulamasına geçilmesi,
- Sanayi ürünlerinin ihracatında bu ürünlerin imalatı için dışarıdan alınan hammadde ve hizmetlerin gümrük vergilerinin iade edilmesi,

- Sanayi ürünlerinin ihracatında uluslararası fiyatlarla rekabeti kolaylaştırmak üzere hammadde fiyatlarını uluslararası fiyatlarla uygunluğunun sağlanması,

Hedeflere ulaşılması için gerekli olan kaynak sorunu Türkiye kalkınma planları için de söz konusudur. Bu nedenle Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, kalkınmanın bazı fedakârlıklarla sağlanabileceği yargısının altını çizdikten sonra tasarrufları en üst düzeye çıkaracak bir politikayı önermiştir. Tasarrufların artırılması için alınması gereken tedbirler ise şunlardır (Çavdar, 1992):

- Lüks malların tüketimi sınırlandırılmalıdır,
- Tasarrufları artırmak için teşvik tedbirleri gündeme getirilmelidir,
- Vergilendirme vasıtasıyla tasarrufu artırmanın yolları araştırılmalıdır,

Bu tedbirlere ek olarak birinci kalkınma planı, ağır sanayiye yönelik bir sanayileşmeyi, vergi reformunu, fiyat istikrarını sağlayacak tedbirlerin sürekli hale getirilmesini, istihdamı artıracak ve işsizliği giderecek etkin bir istihdam politikasının uygulanmasını genel hedefleri içerisine almış, bu yönde çeşitli tedbirler almış ve uygulamıştır.

1.4.2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1968-1972) birinci beş yıllık kalkınma planında olduğu gibi bölgesel planlama öngörülmüştür. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, birinciden daha açık bir şekilde sanayileşmeye ağırlık vermiştir. Bu sanayileşmenin yönünü ise şu iki noktada özetleyebiliriz: İhraç malları sanayi ile ithal malları ikame sanayinin geliştirilmesi. Böylece, ekonomi dağarcığımıza ithal ikamesi kavramı da girmiştir. İstihdam, bu plan içerisinde diğer amaçlardan bağımsız bir amaç olarak düşünülmemiştir (Çavdar, 1992).

Gelir dağılımında adaletin sağlanması konusunda da kaynakların kullanılması yolundaki gayretlere halkın adaletli bir fırsat eşitliği ilkesine uygun biçimde katılmasını sağlamak biçiminde, birinci plana oranla daha farklı bir biçimde yaklaşmaktadır. Fiyat istikrarı ikinci planın temel meselelerinde biri haline gelmiştir. Bu arada kentleşme olgusu da özendirici bir biçimde ele alınmıştır. Bütün

bunların yanı sıra ikinci planı, diğer planlardan daha başarılı kılan nokta, TBMM’de geniş bir katılımı ile tartışılmış olması ve bir proje planı şeklinde ele alınmış olmasıdır (Çavdar, 1992).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, sanayinin ekonominin lokomotif sektörü olması esas alınmıştır. Bu dönemde sanayi sektörüne verilecek sürükleyicilik görevi, yatırımların önemli bir kısmının bu sektöre kaymasını ve araçların bir arada tutarlı olarak uygulanmasını gerekli hale getirmiştir. Sanayi yatırımlarının verimliliğini artırma amacına yönelik aşağıdaki önlemlerin alınması hedeflenmiştir (DPT, 1982).

- Sanayinin gerektirdiği altyapı yatırımlarının yapılması için sanayiye ucuz girdiler sağlanması,
- Sanayi için ucuz kredi ve faiz konusunun yeniden değerlendirilmesi,
- Yeni sanayi merkezlerinin yurda dengeli bir şekilde yayılmasının sağlanması,
- Küçük sanayinin büyük sanayi ile işbirliği içinde ve büyük sanayi destekleyici bir şekilde çalışmasının teşvik edilmesi,

1.4.2.3.Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Ara mallar ve yatırım malları üretiminin hedeflendiği Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, on beş yıllık uzun dönemli kalkınma planının son bölümünü, 1973-1995 yıllarını kapsayan yirmi iki yıllık yeni kalkınma stratejisinin de ilk adımını oluşturmuştur (Öcal, 2008)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1973-1977) bölgesel planlama görüşünden vazgeçilerek, kalkınmada öncelikli yörelerin (KÖY) geliştirilmesine önem verilmiştir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1971 yılı sıkı düzenin tesiri altında hazırlanmıştır. Sanayi burjuvazisinin olduğu kadar bürokratik özelemlerinde arandığı ve bu isteklerinde yer bulduğu bir plandır. 1990’lı yıllara kadar sürecek 22 yıllık bir perspektif oluşturulmuş, böyle bir perspektifin hazırlanma gerekçesi olarak da ortak pazarlarla gerçekleştirilecek bütünleşme ileri sürülmüştür. 1995 yılına gelindiğinde kişi başına milli geliri 1500 dolara taşımış olma hedefi belirlenmiş

bunun içinde ortalama % 8,9'luk kalkınma hızı öngörülmüştür. Yatırımların dağılımında ise sanayinin payı % 50'ye kadar çıkarılmıştır (Çavdar, 1992).

1.4.2.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983), kamu yönetimine ilişkin temel ilke ve politikalar “Kamu Yönetiminin Yeniden Düzenlenmesi ve Geliştirilmesi” başlığı altında belirtilmiştir. Kamusal Yönetimin Yeniden düzenleme çalışmalarının başlangıç noktası, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, kamu yönetiminin işlevlerini tanımlamak ve bu işlevleri yönetim birimleri ve kademeleri arasında uyumlu bir şekilde dağıtmak biçiminde bahsedilmiştir (Ar, 1983).

Ayrıca, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983), geçmiş uygulamalar eleştirilerek, bölgelerarası dengesizlikleri azaltıcı politikaların başarısız olduğu belirtilmiş olmasına rağmen, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında benimsenen kalkınmada öncelikli yöre (KÖY) görüşü aynen sürdürülerek, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'nun kalkınması amacıyla bu yaklaşım çerçevesinde çözüm arayışına girilmiştir. Bununla beraber, eleştirilere rağmen, tutarlı bir çözüme varılacak politika benimsenmemiştir (Dinler, 2010).

1.4.2.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1989) eski dönem politikalarına dönülerek, bölge planlama benimsenmiş ve ayrıca üçüncü ve dördüncü planlarda yer alan, kalkınmada öncelikli yöre uygulamasının devamı öngörülmüştür (Dinler, 2010).

- Beşinci beş yıllık planda daha önceki planlarda olduğu gibi araştırmanın, geliştirmenin ve teknolojik gelişmenin ekonomik ve sosyal yönden değişimin yön gösterici ve itici gücü olduğu belirtilmiştir.
- Uygun teknoloji transferi için de teknoloji seçimi ve uyarlanması çalışmalarına ağırlık verilmesi önemlidir.
- Bu nedenle teknoloji üretiminde yeni ve ileri teknolojilerin ülke koşullarına uyarlanmasında, özel sektör kuruluşlarının teşvik edilmesine ilişkin politika ve önlemlerin hızla uygulamaya konulacağı belirtilmektedir.

- TÜBİTAK'ın koordinasyon ve duyurma görevleri düzenlenerek geliştirilmesi, üniversitelerin bu çalışmaların tamamlayıcı parçası olması; YÖK'ün dokümantasyon ve araştırma çalışmalarının bu politikalar doğrultusunda geliştirilmesi gerektiği konusunda ilke ve politikalar belirlenmiştir.
- Türkiye'nin bilim ve teknolojiadaki alt yapı eksikliğinin giderilmesi ve teknoparklara işlerlik kazandırılması için 1989 yılında DPT bünyesinde teknolojik araştırma yatırımları hızlandırılmış ve kamunun AR-GE projelerinin desteklenmesi sağlanmıştır.
- Öte yandan bir önceki plan döneminde kurulan BTYK ülkede yaşanan durumlardan dolayı ancak 1989 yılında toplanabilmiştir.

1.4.2.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) ise, bölgesel planlama bu defa Kalkınmada Öncelikli Yörelere gelişmesini sağlamak gayesiyle, yalnız bu yöreler için öngörülmüştür. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, bölgesel planlama yapılacağından söz edilmesine ve 16 bölgeyi bir bölgesel ayrımının benimsenmesine karşın, bölge planlama ile ilgili hiçbir çalışma olmaması, bölgesel planlamanın siyasi iktidarlar tarafından pek benimsenmediğini, planda yer alan hedef, ilke ve politikaların, siyasi iktidarlar tarafından tartışılarak ve benimsenerek plana konulmadığı, izlenimini vermektedir. Ayrıca, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, Kalkınmada Öncelikli Yörelerle ilgili olarak, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki uygulamanın devamının öngörüldüğü de gözlenmektedir (Dinler, 2010).

1.4.2.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000) ise, kalkınmada öncelikli yörelerin sorunlarına ayrı bir başlık altında değinilmediği gibi, bölgesel planlamadan ancak nasıl bir planlama anlayışı benimsendiğini belirtmeden söz edilmektedir. Bir başka ifadeyle, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında bölgelerarası dengesizliklerin azaltılması ve büyük yerleşim yerlerinin problemleri dahilinde söylenebilecek her konuya genel çerçevede değinilmiş, bu arada plan metninin yazılmasında yararlanılan kaynaklardaki birçok ifade ve bu arada bölgesel planlama yapılması

görüşü de tesadüfen plan metninde yer almıştır. Ancak, tutarsız ifadelerle ve yer yer bölgesel planlamaya geçileceği söylenen Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, yeniden Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemlerinde olduğu gibi, bölgesel planlama çalışmalarının hazırlandığı ve daha da önemlisi, bu bölgesel planların uygulanmasına başlandığı da gözlenmektedir (Dinler, 2010).

1.4.2.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001-2005) ise, bölgesel planlama uygulamalarının sürdürüleceği vurgulanarak, hali hazırda uygulanan ve hazırlanacak olan bölge planları tanıtılarak, bölge planlamasının amacı ve ilkeleri vurgulanıp, bu tür planlamaya devam edileceği belirtilmektedir. Öte yandan, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında başlatılan kalkınmada öncelikli yörelere (KÖY) yönelik teşvikler Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da devam ederken, ayrıca KÖY'lerin sorunlarına ve bu yörelerde izlenecek politikanın ilke ve amaçlarına geniş olarak yer verilmektedir (Dinler, 2010).

Nüfusu aşırı yoğunlaşmış yörelerin problemlerinin çözüme kavuşturulmasına yönelik ilke ve politikalara ilk defa Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planına da değinildikten sonra, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile bu planı izleyen Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, bu alandaki açıklamalar, daha kapsamlı olarak yer almıştır. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ise, büyük kent sorunlarına ayrı bir başlık altında değinilmemektedir (Dinler, 2010).

1.4.2.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında (2007-2013) ise, istihdamın ve yatırımların artışını hızlandırmak ve bölgesel gelişmede özel sektör katkısını artırmak amacıyla yeni teşvik tedbirleri uygulanmaya başlanmıştır. 2004 yılında yürürlüğe giren 5084 sayılı Kanun ile ilk aşamada 36 ilde başlatılan teşvik uygulaması, 2005 yılında yapılan değişiklikle 49 ille yaygınlaştırılmıştır (Dinler, 2010).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, GAP projesine ayrı bir pencereden bakarak GAP projesini sadece enerji ve sulama yatırımlarından oluşan bir altyapı projesi olarak değil, ayrıca kurulması planlanan kalkınma ajanslarının ortak işbirliği platformundan da yararlanarak yerel girişimleri harekete geçiren entegre bir bölgesel gelişme programı olarak ele alınması ihtiyacından bahsetmektedir (Dinler, 2010).

Beş yıllık kalkınma planlarına değindikten sonra, bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla Türkiye’de uygulanan bazı bölgesel kalkınma projelerinden bahsetmek gerekir.

1.5. TR’de Uygulanan Bazı Bölgesel Kalkınma Projeleri

Ekonomik, sosyal ve kültürel yönden ortak olan illeri bir “bölge” tanımı içinde toplayıp sahip oldukları potansiyelleri belirli büyüme hedeflerine yönelik olarak harekete geçirmek, bölgesel kalkınma projelerinin temelini meydana getirmektedir. Bu projeler, Bölgesel Kalkınma kapsamında devlet tarafından verilen destek ve teşviklerden yararlanmaktadır. Bu bağlamda ele alınacak bazı bölgesel kalkınma projeleri şunlardır:

- 1-GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi)
- 2- DAP (Doğu Anadolu Projesi)
- 3- DOKAP (Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi)
- 4- Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi

1.5.1. GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi)

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerinin yer aldığı alan GAP Bölgesi olarak ifade edilir. GAP toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla oluşturulan 13 projeden meydana gelir. Bu projelerin 7 tanesi Fırat, 6 tanesi de Dicle Havzasında yer alır. Fırat ve Dicle nehirlerinin kolları üzerinde 22 adet baraj, 19 adet hidroelektrik santrali inşa edilmektedir. GAP projesinin temel hedefi GAP bölgesi halkının gelir ve yaşam standartlarını yükseltmek, bölgelerarası dengesizlikleri en aza indirmek, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkanlarını artırmaktır. Projenin temel

felsefesini insani kalkınma felsefesi oluşturur. GAP'ın hareket noktası bölgedeki toprak ve su kaynaklarının kullanılması ile daha kapsamlı bir bölgesel kalkınma sürecinin başlatılmasıdır. Bu nedenle tarım ve tarıma dayalı sanayinin uyumlu ve dengeli bir biçimde sürdürülmesi önemlidir. Bu bağlamda GAP projesinin temel hedefleri şu şekildedir (Gündüz, 2006):

- Kırsal alanda yaşayan topraksız insanları toprak sahibi yapmak,
- Kırsal kesimde yaşayanların kredi imkanlarından yararlanmasını sağlamak,
- Kırsal altyapının iyileştirilmesini sağlamak,
- Küçük ve Orta Ölçekli tarıma dayalı sanayi girişimlerinin desteklenmesi,
- Kırsal alanda sosyo-ekonomik ve kültürel hizmetlerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak,
- Kamu harcamalarını yeniden düzenlemek,
- Küçük çaplı işletmelerin mevcudiyetinin devamını sağlamak şeklindedir.

1.5.2. DAP (Doğu Anadolu Projesi)

Doğu Anadolu Projesi (DAP) Bölgesi ülkemizin doğusunda 16 ili kapsamaktadır. Bu iller; Ağrı, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkari, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van, Ardahan, Bayburt ve Iğdır illeridir.

DAP Ana Planı için dört temel hedef belirlenmiştir. Bu hedefler:

Ekonomik Hedefler,

Sosyal Hedefler,

Çevresel Hedefler,

Mekânsal Hedeflerdir.

Ekonomik hedef olarak, kişi başına düşen geliri artırmak amacıyla, yeni iş sahalarının açılarak istihdamın artırılması düşünülmektedir. Sosyal hedef olarak, bölgeler arasında sosyo-ekonomik farklılığın giderilmesi, bireylerin refah düzeyinin artırılması, çevresel hedefler de ise bireylerin yaşadıkları mekanların düzenlenmesi,

muhafaza edilmesi ve sürdürülebilirliği mekânsal hedef olarak da sanayi ve hizmetlerin sunulduğu ortamlar belirlenmiştir (Bingöl ve Varol, 2002).

DAP Ana Planının temel hedefi, Bölgenin sahip olduğu potansiyelleri harekete geçirecek gelişme ortamının oluşturulmasını sağlamaktır.

Bu hedefe ulaşmak için; mevcut gelişme eğilimlerine karşı çıkmayan, aksine bu eğilimleri organize etmek marifetiyle güçlendirmeye yönelik bir planlama stratejisi esas alınmıştır. Bu kapsamda; bilhassa gelişme sürecinin ilk aşamalarında kaynakların öncelikle bölgenin görece üstün olduğu faaliyet alanlarına ve mekânlarına yönlendirilmesi, gelişmenin zaman içinde bu öncü sektör ve alanlardan diğerlerine aktarılması gerekli görülmektedir.

İkinci ana strateji, Bölgedeki mevcut üretim ve hizmet kapasitelerinin daha etkin kullanımını sağlayacak düzenlemelere öncelik verilmesidir.

DAP Ana Planının benimsediği bir diğer strateji ise, özel sektörün, Bölge insanı ile Bölge içi ve dışındaki sivil toplum kuruluşlarının Bölgedeki teknik, ekonomik, sosyal yapıların ve hizmetlerin sağlanmasına, işletilmesine ve geliştirilmesine çeşitli modellerle katılımlarının sağlanmasına bu vesileyle yerel potansiyellerin hareket geçirilmesine katkı sağlamaya yöneliktir (www.dap.gov.tr).

1.5.3. DOKAP(Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi)

Ülkemizin Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan DOKAP, coğrafi konumu nedeniyle ulaştırma, hayvancılık, balıkçılık, tarım, orman, sanayi ve köklü geçmişi ile doğal ve kültür varlıkları ile turizm açısından önemli konuma sahip bir bölgedir.

Proje Bölgesi, 48,256 km² alanda yer alan Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun ve Trabzon illerinden oluşmaktadır. Bölgede toplam yaşayan nüfusu 3 841 474'dur. Proje Bölgesi ayrıca Gürcistan ile sınırdır. Hazırlanacak planlar kapsamında yürütülecek faaliyetlerle, su kaynaklarının, tarımın ve çevrenin sürdürülebilirliğin sağlanmasının yanı sıra, kamu yatırımları ve diğer tamamlayıcı nitelikli faaliyetlerin gözden geçirilerek yeniden programlanması yoluyla Bölge'nin topyekûn ve istikrarlı kalkınması hedeflenmektedir.

DOKAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, kurumlar arası uyum ve eşzamanlılığın sağlanması, öngörülen eylemlerin programlama ve uygulama aşamalarında ortaklık ve işbirliği içinde hayata geçirilmesi, kaynak kullanımında ayrıntılı ve takvimlendirilmiş bir önceliklendirme ile odaklanmanın gerçekleştirilmesi, uygulama hızı, verimi ve kaliteyi artırmayı sağlayacak yenilikçi organizasyon ve finansman modellerinin geliştirilmesine öncülük edecektir. Bölgeyi bir bütün halinde ele alarak, kamu, özel sektör, STK ve yöre halkının, insan odaklı entegre bölgesel kalkınma ilkeleri doğrultusunda ortak hareket etmelerini ve kalkınma projelerine katılım ve sahiplenme düzeyini artıracaktır. İdare ayrıca gerçek zamanlı olarak bölgenin izleme ve değerlendirmesini yaparak gelişmeleri ve varsa aksaklıkları raporlayarak projenin zamanında ve belirlenen hedeflere ulaşarak tamamlanmasını sağlayacaktır (<http://dokap.gov.tr/Sayfa.aspx?sid=12>, Erişim Tarihi: 07.05.2014.)

- Bölgelerin kalkınmasının hızlandırılması amacıyla ilgili kurum ve kuruluşların proje ve faaliyetlerinin uyum ve bütünlük içinde yürütülmesini sağlayacak eylem planları hazırlamak, bunların uygulanmasını koordine etmek, izlemek ve değerlendirmek,
- Eylem planları kapsamındaki kamu yatırımlarının etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesi için kurumlar arası koordinasyonu sağlamak,
- Eylem planlarının gerektirdiği yatırımlara ilişkin teklifleri ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde hazırlamak, öncelikli hale getirmek ve ilgili kurum ve kuruluşlar ile Kalkınma Bakanlığına göndermek,
- Bölgedeki kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülen yatırım projelerini izlemek ve değerlendirmek,
- İlgili kamu kurum ve kuruluşlarınca talep edilmesi hâlinde, yatırım projelerinin geliştirilmesine yardımcı olmak, bu sürece gerektiğinde Kalkınma Bakanlığının belirleyeceği usul ve esaslara göre malî ve teknik destek sağlamak,
- Bölge planlarının tamamlayıcılığını ve bütünlüğünü gözeterek, kalkınma ajanslarının ortak ve daha etkili çalışmalarına yardımcı olmak ve bu konularda görüş ve öneriler geliştirmek,

- Bölgelerinin gelişme potansiyeline, sorunlarına ve imkânlarına dair araştırma, etüt, proje ve incelemeler yapmak veya yaptırmak,
- Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları için başta kurumsal kapasite ve beşeri kaynak konuları olmak üzere, Kalkınma Bakanlığının belirleyeceği usûl ve esaslara göre mevcut proje ve programlarla mükerrerlik oluşturmayacak yenilikçi destek programları tasarlamak ve uygulamak
- Kalkınma Bakanlığı tarafından verilecek diğer görevleri yapmak,

1.5.4. Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi

Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi; Yeşilırmak Havzası sınırları içinde bulunan 4 ilin (Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat) bulunduğu, yaklaşık 40.000 km² lik ve 450 km. uzunluğunda olan alanı kapsamaktadır. Bu illere bağlı olarak, havzada 44 ilçe, 195 belde ve 2646 köy bulunmaktadır. Projede öngörülen analiz ve çalışmaların tamamı veya büyük bir bölümü havza sınırları içinde olan ve yukarıda belirtilen iller kapsamında gerçekleştirilecektir.

Bölgede bulunan Yeşilırmak nehrinin akı rejimi düzensizliği sebebiyle, tarımın önemli bir geçim kaynağı olduğu bu havzada, zaman zaman taşkınlar meydana gelmekte, erozyon, evsel ve endüstriyel atıklar, önemli sorunlar oluşturmaktadır. Bahsi geçen sorunların giderilmesi adına bölgede ortak bir proje yürütülmesi zorunlu hale gelmiş ve “Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi” hazırlıkları başlatılmıştır (<http://www.yesilirmak.org.tr/yhgp.aspx>, Erişim Tarihi: 01.05.2014).

Bu projenin amacı Amasya, Tokat, Samsun ve Çorum İllerini içine alan ve Türkiye’nin kalkınmışlık çizgisinin altında kalan bölgenin topyekûn planlı bir kalkınma hamlesi çerçevesinde, yerel yönetim anlayışıyla diğer bölgeler ve ülkenin genel kalkınmışlık çizgisine ulaştırılması hedeflenerek hazırlanmış bir “bölgesel kalkınma modelidir. Bu haliyle Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi; DPT ile AB’nin ortaklaşa hazırladıkları İBBS-II Bölge Sınıflandırması ile de örtüşmektedir. Projenin dikkat çeken özelliklerinden biri bölgesel nitelikli olması ile birlikte proje yönetiminin bir yerel yönetim birliği ile ilişkili olmasıdır. Sivil Toplum Kuruluşlarını bir çatı altında toplayabilmesi açısından AB tarafından son derece cazip bulunmuş ve

özellikle yönetim açısından diğer İBBS-II bölgelerine model olarak alınması uygun görülmüştür. (<http://www.yesilirmak.org.tr/yhgp.aspx>, Erişim Tarihi: 01.05.2014)

Bu projenin temel amaçları şu şekildedir (<http://www.yesilirmak.org.tr/yhgp.aspx>, Erişim Tarihi: 01.05.2014):

- Akı rejiminin düzenlenmesi,
- Erozyonun önlenmesi ve mera ıslahı,
- Su kirliliğinin giderilmesi,
- Suyun ekonomik kullanımı,
- Şehirleşme ve sanayileşmede plansızlığın giderilmesi,

•Havzada sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmaya yönelik her tür çalışmanın yapılmasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARINAGENEL BİR BAKIŞ

Gerek günümüzde gerekse de geçmiş dönemlerde genel kalkınmışlık düzeyi ne olursa olsun, ülkelerin bazı bölgelerinin diğer bölgelere kıyasla daha az gelişme gösterdiği, daha fazla gelişme gösteren bölgelerde ise öncü sektörlerin var olduğu ve bu lider sektörlerin daha fazla öne çıktığı görülmektedir. Bu durum genel kalkınmışlık düzeyini ve rekabet gücünü olumsuz etkilediği gibi, ülke kaynaklarının ve sahip olduğu potansiyelin verimli olarak kullanılmamasına aynı zamanda gelir dağılımında adaletsizliğe neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durum bölgesel işsizliği artırarak toplum içinde sosyal ve ekonomik problemler doğmasına sebebiyet vermektedir. Bununla birlikte teknolojinin gelişmesi ve kitle iletişim araçlarının yaygın hale gelmesi, küresel rekabet, eğitim ve bilinç düzeyinin yükselmesi, yerelleşme ve bölgeselleşme hem merkezi karar alma aktörlerini hem de yerel aktörleri çeşitli tedbirler alıp uygulamaya zorlamaktadır. Hal böyle iken toptekun kalkınma anlayışı yerine kalkınmanın yerel ve bölgesel düzeye indirilerek ele alınması anlayışı hakim olmuştur. Bu anlayış paralelinde Dünyada ilk BKA (Bölgesel Kalkınma Ajansı) ABD’de ortaya çıkmış olan Tennessee Vadisi Girişimidir (Tennessee Valley Authority). ABD’de kurulan bu ajansın amacı Tennessee Vadisi’nin kalkınmasını ve vadinin su rejiminin düzenlenmesini sağlamaktır. Bir diğer kalkınma ajansı ise 1950 yılında Güney İtalya’nın geri kalmışlık sorununu çözmek için oluşturulan La Cassa Per il Mezzogiorno’dur. (Dinler, 2008). Bu BKA’ları İngiltere başta olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinde 1950’li yıllardan itibaren kurulmaya başlanan kalkınma ajansları takip etmiştir.

Avrupa ülkelerinde kurulan BKA’ların kurulma dönemleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Çizelge 4: Dönemler itibari ile Ajansların Avrupa Ülkelerinde Kurulumu

	1950 öncesi ve 1950'ler	1960'lar ve 1970'ler	1980'ler	1990'lar
Ülkeler	Avusturya Belçika Fransa İrlanda	Almanya İngiltere İtalya Hollanda	Yunanistan İspanya Finlandiya Danimarka	Bulgaristan Çek Cumhuriyeti Estonya Macaristan Litvanya Polonya Portekiz Slovakya İsveç Ukrayna

Kaynak: Yerel Bölgesel Ekonomik Kalkınma Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları İTO 2003 İstanbul s.7

2.1.Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA) Nedir?

Bölgesel kalkınma ajanslarına yönelik çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Bu tanımlamalardan hareketle yola çıkacak olursak ilk tanımlamayı Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA)'ya ayırabiliriz, EURADA Bölgesel Kalkınma Ajanslarını (BKA), sektörel ve yerel kalkınma ile genel kalkınma problemlerini belirleyen, bunların çözümüne yönelik olanakları ve çözümleri belirleyen ve bu çözümleri geliştiren projeleri destekleyen kurumlar olarak tanımlar (EURADA, 1999).

BKA'lar, “merkezi ve yerel hükümetin bölgesel ekonomik kalkınmayı sağlamak amacına yönelik olarak temel yönlendirici çalışmalarının yanı sıra, bulunduğu bölgeyi temel alan, bölgesel aktörler tarafından finanse edilen kurumlar” şeklinde tanımlanmaktadır (Frustr ve Kipler, 1995).

Kalkınma Bakanlığı'na göre ise; Kalkınma ajansları, mali kaynaklarla donatılmış ve nitelikli işgücüne sahip bir uzmanlık kurumu, bölgedeki tüm tarafların danışman, karar verici ve uygulayıcı olduğu bir bölgesel kalkınma sistemidir.

Ayrıca kalkınma ajansları, kamusal veya yarı kamusal misyon üstlenen, özel kanun ve tüzüklerle kurulmuş ve bölgedeki tüm şirket, sivil toplum kuruluşları ve yerel otoriteler ile işbirliğini hedefleyen ve böylece faaliyetlerini daha da etkinleştiren yapılardır (Turan, 2005).

Bölgesel Gelişme ÖİK Raporuna göre: bölgesel ekonomik kalkınma ajansı, merkezi hükümetlerden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin girişimcilik potansiyelini geliştirip canlandırmak ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini kamunun veya özel sektörün finansa ettiği bir kurulu olarak tanımlanmaktadır.

Avrupa ölçeğinde BKA'ların tanımını yapmak ise oldukça güçtür. Belki de BKA'ların tek ortak özelliği tümünün belli bir coğrafi alanda sahip olduğu içsel potansiyeli harekete geçirmek ve geliştirmekle alakası olmasıdır. Avrupa'daki bölgelerde BKA kurma tecrübesi ülkeler arasında farklılıklar gösterir ve her ajans kendine has özelliğe sahiptir. Dolayısıyla BKA'ların politikalarındaki farklılıklar, değişik bölgesel ekonomi kavramları BKA'ların gelişme ve fonksiyonlarını etkilemektedir. Bu çerçeveden bakacak olursak Avrupa Birliği'ne aday Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin bütünleşme politikaları bağlamında BKA'ları kurma çalışmaları 1990'lı yıllarda başlamıştır (Kayasü ve diğerleri, 2003).

Bölgesel kalkınma ajansları, bölgenin gelişiminde sadece ekonomik konulara yoğunlaşmaktan ziyade, sosyal dengenin sağlanması ve bölgeye yayılması hususunda stratejik bir role sahiptir (Dede, 2009).

BKA'ların öncelikli ve en belirgin amacı bölgenin ekonomik kalkınmasının sağlanmasıdır. BKA'ların hedefleri uzun dönemli bölgesel ekonomik kalkınma için uygun ortamın oluşturulması gibi açılardan ekonomik bölgenin çekiciliğini artırmak açısından çevresel, bölgenin sosyo-kültürel değerlerinin geliştirilmesi açısından sosyal olarak sınıflandırılabilirler.

2.2 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Genel Özellikleri

Tamer (2008) Kalkınma Ajanslarının genel özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Kamusal bir işlemler kurulup, kurumsal bir kimliğe sahiplerdir,
- Özerk veya yarı özerk bir yapıya sahip olabilirler,
- Esnek, dinamik ve şeffaf bir yapıya sahiplerdir,
- Sınırları çizilmiş belli bir faaliyet alanını kapsarlar,
- Sosyo-ekonomik yönden faaliyet gösterirler,
- Yönetimde toplumdan farklı kesimler söz sahibidir,
- İşbirliği geliştirme amacını güderler,
- Kamu tarafından finanse edilirler,

2.3. BKA'ların Türleri ve Yasal Statüleri

Kayasü ve diğerleri (2003), Kurucularına göre BKA'ları dört gruba ayırır,

- Merkezi hükümetler tarafından kurulan BKA'lar,
- Yerel yönetimler tarafından kurulan BKA'lar,
- Yerel ve Bölgesel yönetimler tarafından kurulan BKA'lar,
- Kamu/Özel ortaklığı şeklinde kurulan BKA'lar ,

Bu sınıflandırmada politik tavırlara en fazla bağımlı olan BKA'lar; Merkezi Hükümetlerce kurulan BKA'lar olurken, en az bağımlı olanlar ise Yerel ve Bölgesel yönetimler tarafından kurulan BKA'lardır. Kamu/Özel ortaklığı şeklinde kurulan BKA'lar karar alma uygulama ve planlama kapasiteleri açısından kamu ve özel sektörün tecrübelerini, kabiliyetlerini ve kapasitelerini birleştirme özelliğine sahiptirler. EURADA (1999), Bu durumu gelecekteki BKA'ların özel sektörün operasyonel yeteneği ile kamu sektörünün kurumsal kapasitesinin birleştiği, kamu/özek ortaklığıyla oluşan BKA'lar olacağının altını çizmektedir. Bu tür BKA'ların diğerlerine nazaran daha verimli bir model olacağını belirtir.

Avrupa ülkelerinde bulunan kalkınma ajansları çeşitli statülerde faaliyet gösterebilmektedir. Öyle ki kimi ülkelerde kar amacı güden ajanslar olduğu gibi kimi ülkelerde kar amacı gütmeyen kuruluşlar şeklinde de örgütlenebilmektedirler. Bu çerçeveden bakınca tek tip bir kalkınma ajansı statüsünden bahsedemeyiz.

Çizelge 5. Avrupa'daki BKA'ların Yasal yapıları

Yasal Yapı	Ülkeler
Belediyeler arası Ajans	Belçika
Kar Amacı Gütmeyen Kuruluş	Bulgaristan, Fransa, Macaristan, Ukrayna
Kamu Yasası Kuruluşları	Belçika, Almanya
Kar Amacı Olmayan Vakıflar	Danimarka
Kamu-Özel Yasa Kurumları	İspanya
Vakıflar	Romanya
Belediye Girişimi	Yunanistan
Kar Amaçsız Şirketler	Litvanya
Yerel Yönetimlerin Garantisi İle Sınırlı Şirket	İngiltere
Limited Şirket	Almanya
Kamu Limited Şirketi	İrlanda, Hollanda, Yunanistan, İtalya, Portekiz
Kamu-Özel Anonim Şirketi	Portekiz
Sınırlı Şirket	İsveç
Anonim Şirket	Çek Cumhuriyeti, Estonya, Polonya, Slovakya
Karma Ekonomi Şirketi	Fransa

Kaynak: Kayasü ve diğerleri, (2003):12

2.4. BKA'ların Mali Kaynakları

Pek çok ülkede BKA'lar doğrudan genel bütçeden pay almakta ayrıca uluslar arası projeler ve AB kaynaklarından da yararlanmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekirse faaliyet ve hizmet gelirleri elde eden BKA'lar da mevcuttur. BKA bütçeleri kalkınma ajansının faaliyet gösterdiği bölgenin büyüklüğüne, yasal statülerine ve sundukları hizmetin kapsamına göre değişiklik göstermektedir. Avrupa ülkelerinde bulunan yerel ve bölgesel aktörler tarafından kurulan kalkınma ajanslarının birçoğu ödeneklerini kendilerini destekleyen politik yapılardan temin etmektedir (EURADA, 1999). Ayrıca değişik hizmetlerden gelen kazanç yerel yönetimlerin hibe yoluyla devrettiği gayrimenkul desteği Avrupa Programlarından sağlanan fonlar da ajansların mali kaynaklarından sayılır (Turan, 2005).

Bu fonlardan bazıları şunlardır (Turan, 2005):

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu: Altyapı geliştirmek yerel kalkınmaya öncelik vermek ve küresel rekabete uyum sağlamak amacıyla verilen fonlardır.

Avrupa Sosyal Fonu: İstihdam olanaklarını artırmak, çalışma koşullarını iyileştirmek ve çalışanların mesleki eğitimlerini sağlamak üzere 1960'lı yıllarda işlerlik kazanmıştır. Bu fonun diğer bir amacı çalışanların mesleki ve coğrafi hareketliliğini artırmaktır.

Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu:Ortak tarım politikası hedeflerine ulaşmak, tarımsal altyapıyı geliştirmek ve fiyat politikasını düzenlemek amacıyla sağlanan fonlardır.

2.5. BKA'ların Amaçları ve Faaliyetleri

EURADA, BKA'ların amaçları konusundaki genel çerçeveyi 3 ana temel üzerine kurmaktadır. Bu amaçlar aşağıdaki gibidir (EURADA, 1999):

- 1- Uzun vadeli bölgesel kalkınma için gerekli koşulları oluşturmaya ve bölgedeki girişimciliği arttırmaya yönelik ekonomik amaçlar,
- 2- Bölgenin çekiciliğini arttırmaya yönelik çevresel amaçlar,

3- Bölgedeki içsel potansiyel ile sosyal ve kültürel yapıyı harekete geçirmeye yönelik sosyal amaçlar,

BKA'ların en belirgin amacı, bölgelerin potansiyelini ve sorunlarını göz önüne alarak geliştirdikleri politikayla, bölgedeki ekonomiyi canlandırmak ve bölgesel gelişmeden yarar sağlamaktır. Bir başka deyişle BKA'ların amaçları uzun dönemli bölgesel ekonomik kalkınma için uygun koşulların yaratılması gibi açılardan ekonomik, bölgenin çekiciliğini arttırmak açısından çevresel, bölgenin sosyo-kültürel değerlerini geliştirmesini sağlamak gibi açılardan sosyal olarak sınıflandırabilmektedirler (EURADA, 1999). Ayrıca sürdürülebilir bir kalkınma sürecine katkıda bulunmak amacıyla kurulmaktadır (Tucker, 2000).

Wood (1998) çalışmasında BKA'ların dört temel amacından bahsetmiştir. Bunlar:

- Daha fazla ekonomik gelişme sağlama ve yenilenme oluşumuna katkı sağlama,
- İş etkinliğinin, yatırımın ve rekabetçiliğin gelişmesini sağlama
- Girişimcileri destekleme,
- Çalışma yöntemleri ile ilgili kabiliyetlerin gelişmesini artırmak, Şeklinde ifade etmektedir.

1950 ve 1960'lı yıllarda kalkınma ajanslarının önemli amaçları arasında, yabancı yatırımcıları çekmek ve endüstriyel parkları yönetmek yer almıştır. Daha sonraki dönemlerde ise, yerel ve bölgesel şirketlere mali olmayan, toplumsal altyapıya yönelik hizmetler sunmuşlardır. 1980'li yıllarda AB tarafından yönetilen Yapısal Fonların zorlaması altında bölgesel iktisadi kalkınmada planlama ve kalkınma ajansları yeniden önem kazanmıştır (Uzay, 2005).

Faaliyetlerine göre BKA'lar üç ana grupta toplanabilir (Kılıç, 2007):

- **Stratejik BKA'lar:** Bu ajansların bilgi bankalarının oluşturulması, bölgenin ulusal ve uluslararası platformda desteklenmesi, KOBİ'lere destek bilgi sağlama, girişim potansiyelini ortaya çıkarma gibi hedefleri vardır.

- **Genel operasyonel BKA'lar:** Stratejik BKA'ların işlevlerini dikkate almak suretiyle temel hedefleri, sektörler arası gelişme projelerinin oluşturulması, desteklenmesi ve yönlendirilmesidir.

- **Sektörel operasyonel BKA'lar:** Bu ajanslar, bir bölgenin belirli bir faaliyetini veya bir yerin belirli projelerini desteklemek amacıyla kurulurlar.

BKA'ların amaç ve faaliyetlerini bölgenin gelişimine ve rekabet etme düzeyine katkı sağlamak, bu kapsamda çalışmalar yapılacak projelere mali ve teknik destek sunmak olarak mümkündür. Fakat uygulamaya geçildiği zaman kalkınma ajanslarının faaliyetleri 6 başlık altında toplayabiliriz (Kayasü ve diğerleri, 2003).

İçsel Kalkınmaya Destek: Bölgenin içsel potansiyelini ulusal ve uluslararası düzeyde ortaya çıkararak uzun vadede bölgenin kalkınma ve gelişmişlik düzeyini artıracak faaliyetler bütünüdür.

Yabancı Sermaye Çekimi: Bölgesel Kalkınma Ajansları yabancı yatırımları bölgelerine çekmek için çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. BKA'lar bu doğrultuda yurt dışında ofisler kurarlar, ticaret fuarlara katılım sağlarlar, alanında uzmanlaşmış uluslararası kurumlarla işbirliği yaparlar.

Girişimlere Verilen Destekler: Girişimcilik ruhunu canlandırmak, KOBİ'leri ve bölge ekonomisini geliştirmek amacıyla destekler verirler. Bu destekleri verirken yönetim, üretim, pazarlama, araştırma, teknoloji transferi ve finansman danışmanlığı gibi araçları kullanırlar.

Yerel ve Bölgesel Yetkililere Verilen Destekler: BKA'lar bazı işlem ve hizmetleri yerel ve bölgesel yetkililer adına yürütürler.

Eğitim Hizmetleri: BKA'lar girişimcilere, yöneticilere, potansiyel yatırımcılara, paydaş kurumlara ve işgücüne yönelik; proje hazırlama, tanıtım vb. eğitimler vermektedir.

Uluslararası Faaliyetler: BKA'lardan bazıları Avrupa'da ve dünyadaki bazı ağlara katılım sağlayarak, AB adına projelere danışmanlık hizmetleri verirler.

Çizelge 6. BKA'lar tarafından gerçekleştirilen Hizmetler

HİZMET ALANLARI	HİZMET KAPSAMLARI
Mevcut Firmalara Sağlanan Hizmetler	İdari Hizmetler: Firma danışmanlığı Genel yönetim,
	İstihdam danışmanlığı sunmak, Yasal hizmetler, Mali Danışmanlık, Muhasebe, Halka ilişkiler hizmeti
	Üretim Hizmetleri: Denetim, Kontrol ve onarım ve bakım, Test, Paketleme, Mühendislik Danışmanlığı
	Teknoloji Transferi ve Yayılması: Yeni teknoloji Kullanımını destekleme, Üretim kalitesini artırma Üniversiteler ve firmalar arası bilgi transferini geliştirme
	Bilgi ve iletişim: Bilgisayar servisleri, Veri düzenleme, iletişim servisleri
	ARGE hizmetleri, istihdam, Staj, Geçici işçi temini
	Pazar araştırması, Reklamcılık, Pazarlama Desteği sağlamak, Fuarlara Katılım sağlamak, ihracat desteği sunmak, Tasarım Desteği vermek
	Operasyonel Servisler: ISO 9000 vb., Toplam kalite yönetimi, Denetleme ve güvenlik, Temizlik, Sürekli gelişme
KOBİ'lerin Uluslararası Hale Getirilmesi	Ticari faaliyetler: Reklamcılık, ihracat, Ajans ve dağıtım, Franchising
	Süreçler: Ortak üretim, Fason üretim
	Teknoloji Faaliyetleri Lisans, Teknoloji geliştirme, Teknoloji transferi
	Finansal Faaliyetler: Ortak girişim, Firma birleşmeleri Yer Değiştirme
Mali Hizmetler	Krediler, Başlangıç Sermayesi Sağlamak, Teminat Vermek, Vergi indirimi, ihracat Desteği

Kaynak: EURADA, **Creation, Development and Management of RDAs**, EURADA, 1999, s.97-150.

Öte yandan BKA'lar yerine getirdikleri faaliyetlere göre Zayıf ve Kuvvetli BKA'lar olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar (Kumral, 1993).

2.6. Zayıf Ajanslar:

Özellikle bölgelerine dışarıdan yatırımcı çekmeyi hedefleyen bu ajanslar diğer bir ifadeyle bölgelerini dışarıya pazarlamaktadır. Bu ajanslar, bölge dışında ileri teknoloji ile faaliyet gösteren firmaların bölgedeki firmalara teknolojilerini transfer edebilmeleri için çalışmaktadır. Zayıf ajansların diğer faaliyetleri arasında; enformasyon hizmeti sunmak, etkinliklerini arttırmak ve ilişkilerini geliştirmek için yurt dışında ve kendi ülkelerinde ofisler kurmak sayılabilir. Avrupa'da faaliyet gösteren ajansların çoğu zayıf ajans niteliğindedir (Kumral, 1993).

2.7. Kuvvetli Ajanslar:

Bölgeye yatırım çekme amacının yanı sıra bölgesel ekonomi ve iş hayatının gelişmesi, bölgesel kentleşme ve çevrenin düzenlenmesi, istihdamın artırılması amacı taşıyan ajanslar olarak nitelendirilmektedir. 500 ya da daha fazla kadroyu bünyesinde barındıran bu ajanslara sorumluluk, merkezi hükümet tarafından verilmektedir. Kuvvetli ajansların diğer faaliyetlerini şöyle sıralamak mümkündür (Kumral, 1993):

- Avrupa Birliği ve bölge hükümetleri vasıtasıyla bölgelere verilen yardımların dağıtımını yerine getirme çalışmaları,
- Ekonomik potansiyelini kaybetmiş, yoksulluktan dolayı yeni yatırım yapılamayan kentsel alanları yeniden yapılandırılma ve canlandırma faaliyetleri,
- Geçmişte iyi durumda olan endüstri bölgelerinin güç kaybetmesi nedeniyle kullanılmaz hale gelen arazilerin iyileştirilmesine yönelik faaliyetler,
- Kırsal alanların kalkınması amacıyla tarıma dayalı sanayinin ve mümkünse turizmin gelişmesini sağlayıcı etkinlikler,
- Konut yapımında bulunacaklar için arazi tahsis ve temin etme sayılabilir.

2.8. Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA)

Küreselleşen ve bölgeselleşen dünyada ülkeler yabancı sermayeyi ülkelerine çekebilmek amacıyla, diğer ülkelerde faaliyette bulunan BKA'lar ile ilişkiler kurma gereği hissetmişlerdir. Bu gereksinimi karşılamak amacıyla, 1991 yılında Belçika kanunları altında, kar amacı gütmeyen kurulan ve 20'den fazla Avrupa ülkesinden yaklaşık 150 BKA'nın birleşmesiyle oluşan EURADA (The European Association of Development Agencies) kurulmuştur. Bilhassa Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Uluslararası Ekonomik Kalkınma Konseyi (Economic Development Council – IEDC) vasıtasıyla ve aynı zamanda Çin, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda'daki ekonomik kalkınma ağlarıyla EURADA, güçlü uluslararası bağlantıları bünyesinde barındırmaktadır. Kendi yerel ve bölgesel amaçlarını gerçekleştirmek için bu bağlantıları kullanan çok sayıda üye olmuştur. Türkiye'de İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) yanı sıra, Karacadağ Kalkınma Ajansı, Çukurova Kalkınma Ajansı, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı ve Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı da EURADA üyesidir. (<http://www.izka.org.tr/kurumsal/dis-iliskiler/uluslararasi-uyelikler/avrupa-kalkinma-ajanslari-birligi-eurada/>)

EURADA'nın temel amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz (www.eurada.org):

- Üye ülkeler arasında bilgi ve deneyim paylaşımı yapmak,
- Yerel ve bölgesel alanda ekonomik kalkınmayı teşvik etmek ve desteklemek,
- Bölgesel Kalkınma Ajanslarının tanınmasını ve bu kurumların belirli, kesin bir mekanizma ve merci olduğunun anlaşılmasını sağlamak,
- Ülkelerdeki kalkınma programlarına katılmak ve şirket programlarını desteklemek,
- KOBİ'lerin gelişmelerini ve o bölgenin kalkınma sürecine katkıda bulunmalarını sağlamak,
- Avrupa Komisyonu ve diğer AB kurumlarıyla teknik işbirliğini kuvvetlendirmek ve ilişkileri daha iyi organize etmek,

- AB'ye üye veya üye olmayan ülkelerdeki, yeni kurulan BKA'lara teknik destek sağlamak,
- Bazı ülkelerde BKA'lar tarafından hazırlanan projeleri inceleyip, değerlendirdikten sonra bu projeleri bilgi-teknik ve finansal açıdan desteklemektir.

2.9. Dünyada ve Avrupa'da BKA Uygulamaları

Bölgesel kalkınma ajansları Dünyanın pek çok ülkesinde farklı statülerde faaliyet göstermektedirler. Bölgesel kalkınma ajanslarının Dünyanın çeşitli bölgelerine yayılmasını 3 temel nedene bağlayabiliriz (Çakmak, 2006):

1-Eski Doğu Bloğu ülkelerinin uluslararası ekonomiye girişleri, piyasa ekonomilerine geçişleri ve bütün dünyada küreselleşme ile gelen daha fazla ekonomik serbestleşme baskıları, dünyada dış rekabet baskılarını daha da artırdı. Artan baskılar, küreselleşme ve ticarete meydana gelen serbestleşme ile bir bölgenin diğer bölgeler ile rekabet edebilmesi için plan ve programlar üretebilecek ve uygulayabilecek bölgesel kurumlara ihtiyaç duyuldu. Böylece küreselleşen dünyada kendi bölgelerini pazarlamayı ilke edinen bir nevi yatırım avcısı tabir edilen bölgeler, kendi BKA'nı oluşturmaya başladı.

2-Küreselleşme, bazı toplumların genel ekonomik yabancılaşmasına neden oldu. Dünyada bazı ülke ekonomileri hızla değişen ve gelişen teknolojilerin gerektirdiği esnek işgücü, hızlı iletişim ve bilgiye dayalı servet oluşumu için gereken reaksiyonu gerçekleştiremedi. Böylece küreselleşmenin gerektirdiği yeni ekonomik ortama ayak uydurmak için ekonomilerin yeniden yapılanması gerekti. Bu yeniden yapılanmayı ve küresel ekonomiye dâhil olmayı sağlamak amacıyla bölgesel kalkınma ajansı gibi kurumlara ihtiyaç oluştu.

3- Bölgesel ölçeğin kalkınmadaki önemini fark eden uluslararası örgütler içsel kalkınmayı öngören bölgesel programlar geliştirmeleri ve bunları uygulamak için BKA kurulmasını öngörmeleri sonucunda, özellikle gelişmekte olan ülkelerin bölgelerinde BKA kurulmasına ön ayak olmaları da önemli bir neden olarak ortaya çıktı.

Avrupa'daki BKA'lar perspektifinden baktığımızda çok düzlemli bölgesel yönetim modeli önem kazanmıştır. Günümüzde BKA'lar, bir taraftan strateji geliştirme işlevine sahipken, diğer taraftan da bölgesel ekonomik kalkınma kurumu görevi üstlenerek diğer politika kurumlarına etki eden ve çeşitli bölgesel kalkınma probleminin ortadan kaldırılmasında bir problem çözücü olarak görülen kilit rol üstlenen kurumlara dönüşmüşlerdir (Halkier, 2006).

2.9.1. İngiltere Örneği

İngiltere'de bölgesel kalkınma ajanslarının temeli 1960'lı yılların başında atılmıştır ilk kurulan bölgesel kalkınma ajansı 1965 yılında kurulan 'Kırsal Geller Kalkınma Ajansı'dır. 1997 yılına gelindiğinde daha güçlü yapıya sahip bölgesel kalkınma ajansı programının oluşturulması ile İngiltere'de faaliyet gösteren bölgesel kalkınma ajansları daha güçlü bir yapıya bürünmüştür. İngiltere'deki kalkınma ajansları merkezi hükümetten bağımsız faaliyet göstermelerine rağmen, yerel ve bölgesel idarelerle koordineli bir şekilde çalışmaktadırlar. Bölgeler arası gelişmişlik farkını sona erdirmek amacını taşıyan bu yapılar 'Bölgesel Kalkınma Ajansları' ve 'Bölge Kurulları' şeklinde oluşmuşlardır (Karasu, 2005).

İngiltere'de kurulan BKA'lar merkezi hükümet tarafından kurulmuş ve ilk olarak buradan sağlanan mali kaynaklar ile çalışmaya başlamışlardır. Sonrasında geliştirdikleri varlıklar ile tamamen olmasa dahi kısmen kendi kendilerini finanse edebilir hâle gelmişlerdir (Erzi, 2005).

İngiltere'de faaliyet gösteren kalkınma ajanslarından 'Londra Kalkınma Ajansı' hariç diğer tüm ajanslar Bakanlıklara ve Parlamente'ye bağılıdır. Kalkınma ajanslarının sahip olduğu gerek mali kaynaklar ve gerekse diğer kaynaklar üzerindeki kontrolün sıkı bir şekilde tutulmasıyla beraber kalkınma ajanslarının uygulayacağı programlara müdahalede bulunan hükümetlerin varlığı, kalkınma ajanslarının bağımsızlığını tartışır hale getirmiştir (Özen, 2005).

1998 yılında İngiltere'de çıkarılan Bölgesel Kalkınma Ajansları Kanununun 1. Maddesine göre bölgesel kalkınma ajanslarının beş temel amacı vardır:

- 1- Ekonomik kalkınmayı ve canlanmayı ilerletmek,

- 2- Yatırımlarda ve iş hayatında verimliliği ve rekabet gücünü artırmak,
- 3- İstihdamı artırmak ve teşvik etmek,
- 4- İstihdam edilen işgücünün kalifiyesini yükseltmek,
- 5- Sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktır

İngiltere’de, Bölgesel Kalkınma Ajanslarından sekiz tanesi fiili olarak 1 Nisan 1999 tarihinde göreve başlamışlardır. Dokuzuncu kalkınma ajansı olan Londra Kalkınma Ajansı ise 3 Temmuz 2000 tarihinde kurulmuştur. Bu dokuz BKA İngiltere’nin 9 bölgesinde kurulmuş olan BKA’lardır. Aşağıdaki tabloda faaliyet bölgesi ve isimleri belirtilen BKA’lar koalisyon hükümetinin harcama incelemesi neticesinde 31 Mart 2012 tarihinde kapatılmıştır.

Çizelge 7. İngiltere’de BKA’lar ve Faaliyet Bölgeleri

Bölge	Ajans
East of England	East of England Development Agency
East Midlands	East Midlands Development Agency
North East	One North East
North West	North West Development Agency
South East	South East England Development Agency
South West	South West England RDA
West Midlands	Advantage West Midlands
Yorkshire and Humber	Yorkshire Forward
London	London Development Agency

Kaynak: www.wikipedia.org

Şekil 1. İngiltere Bölge Haritası

2.9.2. Avusturya Örneği

Avusturya’da Bölgesel kalkınma politikaları ve planlamada yetki ve sorumlulukların; federal hükümet, eyalet yönetimleri (Lander) ve yerel otoriteler arasında paylaşıldığı görülmektedir. Bölgesel kalkınma faaliyetleri yalnızca eyalet hükümetleri değil ayrıca federal hükümetler tarafından da gerçekleştirilmektedir. Faaliyetleri arasında, Avusturya’ya yatırım yapmak isteyen dış yatırımcılara danışmanlık yapma, yerli şirketlere dış şirketlerle ortak yatırım yapma ya da dış ülkelere açılabilmeleri konusunda yardımcı olmak için 1984 yılında Avusturya’da kurulmuş olan bir kalkınma ajansı bulunmaktadır. Ayrıca ulusal ajans dışında 9 eyaletinde kendi ajansları bulunmaktadır (Kumral, 1993). Yerel düzeyde dokuz eyaletin içinde 38 tane bölgesel yönetim bulunmaktadır. Bölgesel yönetim kurumları da bölgesel kalkınma ajansının yeni bir niteliği şeklinde olup büyük bir çoğunluğu 1995 yılında Avrupa Birliği’ne girmesinden sonra kurulduğu görülmektedir.

Kurumların yaklaşık %65'inin bütçesi yıllık 200.000 Euro altında olduğu dolayısıyla küçük ölçekli projelere destek vermektedirler (Gaube ve Sedlacek'ten akt. Ildırar Mustafa, 2004).

Dokuz eyaletin ajansları, şehirlerini geliştirmek için bölgelerinde departman kuran yerel ajanslar, ulusal ajans ile işbirliği halinde çalışmakta, dış yatırımcıları kendi bölgelerine çekmektedirler. Dış yatırımcılara; normal ücret düzeyinde kalifiye iş gücü bulma imkânı, Doğu Avrupa ülkelerine kolay erişim, grevlerin çok az olması, Avrupa'daki ülkeler arasında işletme vergi oranlarının ve enflasyon oranlarının en düşük olduğu ülkelerden biri olması çok gelişmiş altyapılara sahip olduğunu da ileri sürerek yabancı yatırımcılara bölgelerini pazarlamaktadırlar (Ildırar, 2004).

2.9.3. ABD Örneği

1930'lu yıllarda ülkenin diğer bölgelerine nazaran oldukça geri kalmış vaziyette bulunan Tennessee Vadi Bölgesinin var olan coğrafi ve sosyo-ekonomik koşullarına bağlı problemleri Tennessee Valley Authority (Tennessee Vadisi Otoritesi, TVA) öncülüğünde özel sektör ve üniversitelerinde desteğini alarak çözülmüş ve bölge elektrik üretimi yapan ekonomik anlamda gelişmiş bir bölge halini almıştır. Bu örnek Dünya'daki ilk kalkınma ajansı örneği olarak kabul edilmektedir.

2.9.4. Japonya Örneği

Japonya'da kurulan ilk kalkınma ajansı 1956 yılında Tohuka bölgesinde kurulan kalkınma ajansıdır. Bu ajans bütün bölgelerin problemleri ve sahip olduğu potansiyelleri belirleyerek yerel yönetimlere daha büyük görevler vermiştir. İşyerlerine kredi vererek çalışmalara başlayan ajansın amacı Japonya ortalamasına göre düşük gelir düzeyine sahip bölgelerin gelir düzeylerini artırmaktır. Kurulan diğer bir kalkınma ajansı ise 1974'te kurulan Japonya Bölgesel Kalkınma Kurumudur. Bu kurumun temel amacı; nüfusu yoğun olduğu bölgelerden daha küçük yerleşim birimlere çekerek refah seviyesini yükseltmek ve sanayi ile birlikte kömür madenciliği yapan bölgeleri geliştirmektir (Uzay, 2010).

2.10. BKA'ların Başarısını Etkileyen Faktörler

EURADA'ya göre BKA'ların etkinliğini belirleyen faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz (EURADA, 1999, Akt. Aliyev ve Hasanoğlu, 2006):

- Birinci faktör finansal kaynaklarla ilgilidir. Kaynakların varlığı planlama, yönetim ve uygulama aşamalarında BKA'ların etkinliğini belirler.
- Personel ikinci faktördür. Vasıflı ve hünarlı personelin varlığı BKA'ların etkinliğini artırır
- Üçüncü faktör meşruiyet ve yetkidir. Bu faktör, BKA'ların bölgelerinin meşru temsilcileri olmaları ve iş dünyasının desteğini almalarıyla ilgilidir. BKA'ların etkin olabilmeleri için tabandan tavana yerel ölçekte ve tavandan tabana merkezi yönetimlerce desteklenmesi gereklidir.
- BKA'ların etkinliğini belirleyen dördüncü faktör ise üstlendikleri görevlerdir. Ajansların bölgesel ekonominin temelini oluşturan sektörlerle ilgili çalışmalar yapmaları gerekir.
- Beşinci faktör bölgesel tutarlılıkla ilgilidir. Bölgede geçerli olan ortak hedeflerin BKA'lar tarafından benimsenmesi, böylece içinde bulundukları toplumun desteğini kazanması gereklidir.

BKA'ların kapsamlı bir bölgesel gelişimi, içsel dinamiklerle tabandan tavana sağlayabilecek örgütlenme yapıları ve sorumluluk alanları ne kadar genişse, etkinlikleri de aynı oranda artmaktadır (Kayasü ve diğ., 2003).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

3.1. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu

Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA) kavramına yönelik ilk uygulamalar 1990’lı yıllarda başlamıştır. Türkiye’de bu sürecin başlatılmasındaki amaç, yurt içinde beklenen yerelliklerin kendi içsel dinamikleri yanında, AB’ye katılma sürecini hızlandırmaktır (Berber ve Çelepci, 2005). Uygulama noktasında yaşanan hatalar ve kaynak sıkıntısı ile birçoğu proje aşamasında kalan BKA modeli uygulamaların en önemlileri GAP-GİDEM (Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri), Çukurova (Mersin) Kalkınma Ajansı, ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)’nin yapmış olduğu Doğu Anadolu Projesi (DAP) Ekonomik Kalkınma Ajansı önerisidir (Kayasü ve diğ., 2003).

Ülkemizde kalkınma ajansları; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğini geliştirerek yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle ulusal kalkınma plan ve programları ile koordineli bir şekilde bölgeler arası dengesizlikleri azaltmak, sürdürülebilir gelişmeyi sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Türkiye’de kurulan 26 kalkınma ajansının kuruluş serüvenine istatistiki bölge birimleri sınıflandırması ile başlamak doğru olacaktır.

3.1.1.İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)

Avrupa Birliği’ne detaylı veriler sunmak üzere Avrupa Birliği İstatistik Ofisi tarafından 1970’li yılların ortalarında oluşturulan İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasının temel amacı; bölgesel tabanlı olacak şekilde istatistikleri toplamak, sosyo-ekonomik analizler yapmak ve topluma yönelik bölgesel politikaların çerçevesini oluşturmaktır. Bu sistemin oluşturulmasındaki diğer bir amaç, AB genelinde tek bir veri tabanı oluşturmak, bölgesel istatistikleri standartlaştırmak ve bunu yaparken de karşılaştırılabilir veriler sunabilmektir.

Türkiye idari olarak 81 ile ayrılmıştır ve Türkiye’de daha önceki demografik araştırmalarda örneklem seçimi yapılması amacıyla beş bölge tanımlanmıştır. Bu

bölgesel ayırım, ülkenin değişik yöreleri arasındaki demografik, toplumsal, kültürel ve ekonomik farklılıkların incelenmesinde sıklıkla kullanılan bir değişken haline gelmiştir. Söz konusu Batı, Güney, Orta, Kuzey ve Doğu bölgeleri, birbirine komşu olan değişik sayılardaki illerden oluşmaktadır.

Türkiye’de geleneksel olarak kullanılan yedi coğrafi bölgeye ek olarak, 22 Eylül 2002 günü yeni bir bölge sınıflandırılması oluşmuştur. Türkiye’nin Avrupa Birliğine uyum süreci doğrultusunda, 2002/4720 no’lu kanun gereğince, Devlet Planlama Teşkilatı ve Türkiye İstatistik Enstitüsü üç ayrı düzeyde İBBS bölgesi oluşturmuşlardır.

İstatistiki bölgelerin tanımlanmasında kullanılan temel faktörler şunlardır (www.wikipedia.org):

- Nüfus
- Coğrafya
- Bölgesel Kalkınma Planları
- Temel İstatistiki Göstergeler
- İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralamasıdır

Şekil 2. Düzey 1 Grubunda Yer Alan 12 İstatistiksel Bölge Biriminin Türkiye Üzerindeki Dağılımı

Kaynak: www.kalkinma.gov.tr

Şekil 3. Düzey 2 Grubunda Yer Alan 26 İstatistiksel Bölge Biriminin Türkiye Üzerindeki Dağılımı

Kaynak: www.kalkinma.gov.tr

Türkiye’de Düzey 3 bölge sınıflandırmasında ise 81 ilden oluşan 81 bölge vardır.

3.2.Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu

Kalkınma ajanslarının kuruluşunu düzenleyen 5449 sayılı yasanın genel gerekçesinde ajansların kuruluşunun aşamalı olarak gerçekleştirilmesi öngörüldüğü belirtilmiştir. Her bir ajansın kuruluşu “Kuruluş Kararnamesi” şeklinde isimlendirilen bir Bakanlar Kurulu kararı ile yapılmaktadır. Buradaki amaç, özellikle öncelikli bir takım bölgelerde pilot uygulamalar yaptıktan sonra buradan çıkarılacak derslere göre ajansların yaygınlaştırılmasını sağlamaktır. Başarılı olduğu takdirde, diğer bölgelere, her bölgenin kendine özgü şartları dikkate alınmak suretiyle yaygınlaştırılması hedeflenmiştir.

Bu kapsamda İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları pilot uygulama olarak faaliyete geçmiştir. Temmuz 2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı” ile Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova ve İzmir ilini kapsayan İzmir bölgelerinde Kalkınma Ajansı kurulmuştur.

Pilot uygulamalar sonrasında Tablo 2'de de yer verildiği üzere 2008 yılında 8 adet Kalkınma Ajansının daha kurulması 2008 yılında 2008/14306 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kararlaştırılmıştır. Ayrıca 2009 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla birlikte 16 tane daha kalkınma ajansı kurularak 26 düzey 2 bölgesinin 26'sında da kalkınma ajansları faaliyet eder hale gelmiştir.

Çizelge 8. 2006/10550 Bakanlar Kurulu Kararıyla Kurulan 2 Adet Kalkınma Ajansı

DÜZEY 2 BÖLGESİ	KALKINMA AJANSI	KAPSAMDAKİ İLLER	MERKEZ
TR31	İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)	İZMİR	İZMİR
TR62	Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA)	Adana, Mersin	Adana

Çizelge 9. 2008/14306 Bakanlar Kurulu Kararıyla Kurulan 8 Adet Kalkınma Ajansı

DÜZEY 2 BÖLGESİ	KALKINMA AJANSI	KAPSAMDAKİ İLLER	MERKEZ
TR10	İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA)	İstanbul	İstanbul
TR52	Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA)	Karaman, Konya	Konya
TR83	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA)	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	Samsun
TRA1	Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA)	Bayburt, Erzincan, Erzurum	Erzurum
TRB2	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA)	Bitlis, Hakkari, Muş, Van	Van
TRC1	İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA)	Adıyaman, Gaziantep, Kilis	Gaziantep
TRC2	Karacadağ Kalkınma Ajansı (KARACADAĞ)	Diyarbakır, Şanlıurfa	Diyarbakır
TRC3	Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA)	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt	Mardin

Kaynak: 2008/14306 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, 22.11.2008 tarihli Resmi Gazete, Sayı: 27062.

Çizelge 10. 2009/15236 Bakanlar Kurulu Kararıyla Kurulan 16 Adet Kalkınma Ajansı

DÜZEY 2 BÖLGESİ	KALKINMA AJANSI	KAPSAMDAKİ İLLER	MERKEZ
TR21	Trakya Kalkınma Ajansı (TRAKYAKA)	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	Tekirdağ
TR22	Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA)	Balıkesir, Çanakkale	Balıkesir
TR32	Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA)	Aydın, Denizli, Muğla	Denizli
TR33	Zafer Kalkınma Ajansı (ZAFER)	Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak	Kütahya
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA)	Bilecik, Bursa, Eskişehir	Bursa
TR42	Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova	Kocaeli
TR51	Ankara Kalkınma Ajansı (ANKARAKA)	Ankara	Ankara
TR61	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA)	Antalya, Burdur, Isparta	Isparta
TR63	Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA)	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	Hatay
TR71	Ahiler Kalkınma Ajansı (AHİKA)	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde	Nevşehir
TR72	Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)	Kayseri, Sivas, Yozgat	Kayseri
TR81	Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA)	Bartın, Karabük, Zonguldak	Zonguldak
TR82	Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA)	Çankırı, Kastamonu, Sinop	Kastamonu
TR90	Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA)	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	Trabzon
TRA2	Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars	Kars
TRB1	Fırat Kalkınma Ajansı (FKA)	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli	Malatya

3.2.1. Bölgesel Politikada Meydana Gelen Değişim ve Kalkınma

Ajansları

Bölgesel kalkınma sadece merkezi hükümetin müdahalesine dayalı yukarıdan aşağıya bir yaklaşım yerine aynı zamanda bölgesel, yerel, ulusal ve uluslararası aktörlerin katılımıyla gerçekleşebilecek bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Yeni yönetim mekanizmaları ve kalkınmanın yeni dinamikleri; bölgesel kalkınmanın tanımını, stratejilerini, müdahale biçimlerini, aktörlerini, örgütlerini ve kurumsal yapılarını değiştirmektedir. Bölgesel ve yerel kalkınmayı gerçekleştirebilmek için bu ölçeklerde çeşitli kurumsal yapılanmalara ve şekillenen katılımına dayalı aşağıdan yukarı bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer bir ifadeyle, yeni bölgesel kalkınma anlayışında paydaşlarla işbirliği içinde yerel potansiyelin, harekete geçirilmesi amaçlanmaktadır. Merkezin kapsayıcı politikaları ile bölgesel aktörlerin özgül yapı ve yönelimleri arasında köprü vazifesi görmek üzere kalkınma ajansları kurulmuş 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun yayınlanmıştır.¹ Buna istinaden 2006 yılında iki, 2008 yılında sekiz ve 2010 yılında on altı kalkınma ajansı kurulmuştur.

İşbirliği, koordinasyon, etkinlik ve katılımcılık ilkeleri temelinde kurulan kalkınma ajansları; bölgesel kalkınma anlayışında köklü bir değişimin bölge düzeyindeki kilit taşlarıdır. Bölgesel gelişmenin çok yönlü bir etkileşim süreci olması, merkezden yönlendirilen yerel, kırsal, kentsel veya bölgesel gelişme modellerinin yeterince etkili olmaması sonucunda günümüzde, tüm tarafların planlama ve uygulama safhalarında aktif olduğu ve bu süreci sahiplendiği, araştırma ve proje yönetme kapasitesinin geliştiği bir bölgesel kalkınma yaklaşımı güçlenmektedir.

“Kalkınma ajansları, Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda, kendine özgü teknik ve finansman mekanizmasına sahip, çabuk karar alıp uygulayabilen, merkezi ve yerel idarelerin dışında, kamu, özel sektör ve STK’ları bir araya getiren, tüzel kişiliğe sahip, işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi, İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması esas alınarak Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan, teknik kapasitesi yüksek, uygulamacı olmayan, destekleyici, koordinatör ve katalizör olarak faaliyet gösteren kuruluşlardır” (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

3.2.2. Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Amaçları

Kalkınma Ajansları: Bölgenin kalkınmansa ilişkin kararların yerinde alındı□1, mali kaynaklarla donatılmış, nitelikli iş gücüne sahip, bölgesel kalkınmada uzman kurumları olan kalkınma ajanslarının kuruluş amaçları şöyledir (Kalkınma Bakanlığı, 2013):

- Yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle; bölgesel gelişmeyi hızlandırmak ve sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak,
- Bölgelerin, ilgili taraflarca hazırlanmış stratejiler temelinde kalkınmasını sağlamak,
- Kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak,
- Bölgede üretim ve istihdamı artırabilecek faaliyetleri desteklemek,
- Beşeri ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesine katkı sağlamak,
- Rekabet gücünü ve girişimciliği desteklemek ve gelişimine katkı sağlamak,
- Kamu ve özel kesim ile sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- Bölge potansiyelini harekete geçirmek,
- Tüm bölgelerin ulusal ekonomiye katkısını en yüksek düzeye çıkarmak,
- Bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak,
- Gelişmiş bölgelerin küresel ölçekte rekabet gücünü artırmak,

Kalkınma ajansları, kuruluşlarından bu tarafa; bir taraftan kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının projelerine önemli mali ve teknik destekler sağlamakta, diğer taraftan ulusal ve uluslararası düzeydeki girişimleriyle bölgelere yatırımcı çekmek için tanıtım ve destek faaliyetlerini sürdürmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

26 kalkınma ajansı, yerelde kalkınma ve işbirliği ruhunun geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması için çaba sarf etmektedir. Bölgelerin potansiyelini ve önceliklerini belirlemeye yönelik araştırma ve planlama çalışmaları, bu öncelikleri dikkate alan proje teklif çağrıları, bağımsız değerlendirme sistemi, mali destek sağlanan projelerin sonuç vermesi, etkili izleme-değerlendirme yöntemleri, yatırım tanıtım ve destek faaliyetlerinin güçlenmesiyle birlikte kalkınma ajanslarının işlevselliği giderek artmasına vesile olmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Düzyey-2 Bölgelerinde yeni bir yönetim modeli ortaya koyan kalkınma ajansları, ülkemizin sosyo-ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Yüklendiği görevlerle sadece “hibe dağıtan” bir kurum olmayan ajanslar; “kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliği ve koordinasyonu geliştirmek suretiyle bölgesel düzeyde ‘yönetişimi’ gerçekleştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek gibi hedeflere odaklanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Kalkınma ajanslarınca 2012 yılında 434 adet sektörel ve tematik analiz, çalışması yapmıştır. Kalkınma ajansları, çeşitli alanlarda farklılaşmış destek mekanizmaları yardımıyla bölgelerinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Kentsel yaşam kalitesinin artırılmasından KOBİ’lerin desteklenmesine, üniversite-sanayi işbirliğinin güçlendirilmesinden Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin geliştirilmesine kadar pek çok farklı alanda destek programları uygulamaktadır. Bu programlar kâr amacı gütsün ya da gütmesin tüm idarelere yönelik olabilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Kırsal kalkınmanın da bölgesel kalkınmada önemli bir yeri vardır bu sebeple Kırsal istihdamın artırılması ve tarımsal üretim dışındaki alanların desteklenmesi yoluyla gelir getirici faaliyetlere ağırlık verilmesi de kalkınma ajanslarının öncelikleri arasındadır. Özellikle kırsal kalkınmanın ön planda olduğu görece az gelişmiş bölgelerde, tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi ve kırsal kesimde farklı sektörlerin güçlendirilmesine yönelik destek programları yürütülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

3.3. Kalkınma Ajanslarının Hukuki ve Kurumsal Yapısı

3.3.1. Hukuki Yapısı

Kalkınma ajansları faaliyetlerini 5449 sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun olmak üzere aşağıdaki mevzuat hükümlerine tabi olarak yürütmektedir:

Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (Resmi Gazete, 25.07.2006, Sayı: 26239)

- Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği (Resmi Gazete, 25.07.2006, Sayı: 26239)

- Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği (Resmi Gazete, 28.09.2006, Sayı: 26303)

- Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği (Resmi Gazete, 08.11.2008, Sayı: 27048)

- Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği (Resmi Gazete, 03.08.2009, Sayı: 27308)

- Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan ve ajansların tabi olduğu satın alma faaliyetlerine ilişkin Kalkınma Ajansları Mal, Hizmet ve Yapım İşi Satın Alma İhale Usul ve Esasları

- Ajanslar tarafından uygulanan programların uygulanmasına ilişkin Proje Uygulama Rehberi

- Destek programlarının yürütülmesine ilişkin Destek Yönetim Kılavuzu ve diğer ilgili mevzuat bulunmaktadır.

İlgili mevzuatı geliştirme ve uygulamaya dönük tereddütleri giderme hususunda Bakanlık yetkili kılınmıştır.

Ayrıca, hukuki yapıya ilişkin gerekli değişiklik ve yeni düzenlemelerin yapılması konusunda çalışmalar Bakanlık tarafından sürdürülmektedir.

3.3.2. Görev Yetki ve Sorumlulukları

Ajansların görev, yetki ve sorumlulukları 5449 sayılı Kanunun 5. Maddesinde şu şekilde sıralanmıştır:

- Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak
- Bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak, izlemek ve değerlendirmek
- Yerel ve kırsal kalkınmayı destekleyici kapasite geliştirme faaliyetlerinde bulunmak
- Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliklerini geliştirmek ve bu kesimlerin kalkınmayı destekleyici projelerini izlemek
- Kaynaklarını bölge plan ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak
- Bölgenin kalkınmasını sağlayacak imkânları tespiti dönük araştırmalar yapmak
- Bölgenin ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak
- Yatırımların takibini ve sonuçlandırılmasını tek elden yürütmek
- Küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek
- İkili veya çok taraflı uluslararası programları tanıtmak ve bu kapsamda proje geliştirilmesine katkı sağlamak

3.3.3. Kurumsal Yapıları

Kurumlaşma çalışmalarına ek olarak, ajansların iş ve işlemlerinin yazılı hale getirilerek idari ve kurumsal yapısının güçlendirilmesi ve iç kontrol sisteminin kurulması çalışmaları sürdürülmektedir. Bu kapsamda iş süreçleri tanımlanmakta bu süreçlere ilişkin yönergeler hazırlanmakta, iş talimatları ve formlar geliştirilmektedir

5449 sayılı Kanun'un 7. Maddesine göre Ajansın teşkilat yapısı; Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisi'nden oluşmaktadır. Kanun'un ilgili maddeleri gereği Yönetim Kurulu karar organı,

Kalkınma Kurulu danışma organı, Genel Sekreterlik icra organıdır. Ajansın teşkilat yapısı aşağıdaki gibidir:

- Kalkınma Kurulu,
- Yönetim Kurulu,
- Genel Sekreterlik,
- Yatırım Destek Ofisleri

3.3.3.1. Kalkınma Kurulu

5449 sayılı Kanunun 8. Maddesine göre Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, yerel yönetimler, , üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğinin gelişimine katkı sağlamak ve ajansı yönlendirmek üzere kalkınma kurulu oluşturulur.

En fazla yüz üyeden oluşan kalkınma kurulları yılda en az iki defa toplanmaktadır. Kalkınma kurulu ajansın danışma organı olup ajansın faaliyetlerinde katılımcılığı ve sahiplenmeyi artırmak üzere, bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimlerin temsilcilerinden oluşmaktadır (5449 Sayılı Kanun M.8, 2006).

Kalkınma Kurulu'nun görevi; Ajansı yönlendirmek, işbirliklerini geliştirmek ve politika tavsiyesinde bulunmaktır Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kuruluna üye seçmek, ajans faaliyet raporlarını görüşmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmaktır. Bu kapsamda Kalkınma Kurulları bölge planlarının hazırlanması sürecinde sektörel ve tematik çalışma grupları kurarak görüş ve önerilerini yönetim kurullarına iletmektedir (5449 Sayılı Kanun M.8, 2006).

Akgül ve Paköz (2010)'a göre ise Kalkınma Kurulu; bir karar organı değil, sadece danışma ve tavsiye görevi üstlenen bir birimdir. Kalkınma Kurulunun bir karar organı olmayıp Yönetim Kurulu'na tavsiyelerde bulunması ve Genel Sekreterliğe bir danışmanlık vazifesi görmesi Türkiye'deki diğer kurumlarda görülmeyen bir durumdur. Bu durum kalkınma ajanslarının en çok tartışılan konularından bir tanesidir.

3.3.3.2.Yönetim Kurulu

Yönetim kurulu ajansın karar organıdır. Birden fazla ilden oluşan ajanslarda yönetim kurulu; il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ile ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşmaktadır (5449 Sayılı Kanun M.10, 2006).

Tek ilden oluşan ajansların yönetim kurulunda, kalkınma kurulunda seçilen üç üye de yer alır.

Yönetim Kurulu'nun görevleri; çalışma programını ve bölge planlarını kabul etmek, bütçeyi ve desteklenecek projeleri onaylamak, personelin işe alım ve iş sonlandırılmasına karar vermek, seçilmek üzere Genel Sekreteri, Bakanlığa önermektir (5449 Sayılı Kanun M.11, 2006).

Yönetim Kurulu Başkanı alfabetik sırayla birer yıl görev yapan bölge illerinin valileridir.

3.3.3.3. Genel Sekreterlik

Ajansın icra organıdır. Genel sekreterlik bünyesinde, bölgenin özelliklerine ve öncelikli faaliyet alanlarına göre en fazla beş ana hizmet birimi kurulabilmektedir. Esneklik sağlamak üzere mevzuatta genel sekreterlik birimlerinin adı ve işlevlerine dair belirleyici/sınırlayıcı hükümler konulmamıştır. Bu çerçevede, ajansların önemli bir bölümünde genel sekreterlik örgütlenmesi; bölge planı ve destek programlarından sorumlu olan planlama ve programlama birimi, programların uygulamasından sorumlu program/ proje uygulama birimi, programların izlenmesi ve değerlendirilmesinden sorumlu izleme ve değerlendirme birimi ile destek hizmetlerini yerine getirmek üzere kurulan idari ve mali işler biriminden oluşmaktadır. Genel sekreterlik birimleri yönetim kurulu kararı ile kurulur (5449 Sayılı Kanun Madde 12, 13 ve 14, 2006).

3.3.3.4.Yatırım Destek Ofisleri

Yatırım Destek Ofisleri (YDO) 2012 yılı sonu itibariyle tüm illerde faaliyete geçmiştir. YDO'lar bölge illerinin tanıtımı, yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve

işlemlerini öncelikle ve ivedilikle tek elden takip ve sonuçlandırmakla görevlidir. Ayrıca, yatırımcıları bölgedeki yatırım fırsatları, ulusal ve uluslararası pazarlar, kredi ve devlet yardımları konusunda bilgilendirmektedirler (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Yatırımcıların yatırım teşvik belgesi almak üzere başvurularının kabulünden tamamlama ekspertizi, vize işlemleri ve kapama işlemlerinin yapılmasına kadar olan tüm süreçle ilgili işlemlerin Ekonomi Bakanlığı adına yürütülmesi konusunda kalkınma ajansları görevlendirmiştir. (2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar'ın 23. Maddesi)

Bu kapsamda; ajansa resmi yazıyla iletilen teşvik belgeleri YDO aracılığıyla izlenmeye başlanmıştır.

Tamamlama ekspertizi ve vize işlemlerine ilişkin başvuru, Ekonomi Bakanlığı tarafından resmi yazı ile ajanslara iletildiğinde, firmalar ajanslar tarafından bilgilendirilmekte ve tamamlama ekspertizleri yapılmaktadır. Ajansların bu birimlerinin yanı sıra, bölge ihtiyaçlarına göre araştırma, strateji, tanıtım ve işbirliği gibi alanlarda müstakil birimler kurulmuş ve geliştirilmiştir. Ajansların esnek yapısı, belirtilen ana hizmet birimi sayısı çerçevesinde ihtiyaç duyulması durumunda gelecek dönemlerde yeni birimler oluşturulmasına ve farklı temalarda çalışma yapılmasına olanak sağlamaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

3.4. İnsan Kaynakları Politikası

Ajanslar, 5449 sayılı Kanun ve Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde personel istihdam etmektedir. Ajans genel sekreteri, yönetim kurulu kararı ve Bakanlığın onayı ile görevlendirilmektedir.

Genel sekreterin, ajansın faaliyet alanına giren konularda yeterli bilgi ve deneyime sahip; uzmanlık gerektiren işlerde en az on yıl fiilen çalışmış olması gerekmektedir.

Ajans uzman personeli ve iç denetçi ise mevzuatta belirlenen lisans bölümlerinden mezun olan ve ilgili dil sınavlarında İngilizce dilinden yeterli puanı almış adaylar arasından sözlü sınav yoluyla istihdam edilmektedir.

Ajanslar kendi beşeri kaynak stratejilerine uygun nitelikte, meslekte uzman ve destek personeli istihdam etmektedir. İşe alımlar bu doğrultuda gerçekleştirilir. Ajans personeli iş mevzuatı hükümlerine tabi ve belirsiz süreli iş akdi ile çalıştırılmaktadır.

Genel sekreter ile diğer personelin ücret ve gündelikleri ile diğer malî ve sosyal hakları, Yüksek Planlama Kurulu kararıyla tespit edilen alt ve üst limitleri geçmemek üzere yönetim kurulunca belirlenmektedir.

3.4.1. Genel Sekreterler

2012 yılı sonu itibarıyla, görevinden ayrılan 4 ajans genel sekreteri hariç 22 genel sekreter görevdedir. 22 ajans genel sekreterinin 15'i (%68) doktora, 4'ü (%18) yüksek lisans ve 3'ü (%14) lisans mezunudur. Doktora derecesi sahibi genel sekreterlerden biri doçent, dördü ise yardımcı doçenttir. Genel sekreterlerin önemli bir kısmı iktisadi ve idari bilimler fakültesi mezunu olup ikinci sırayı mühendislik fakültesi almaktadır. Ayrıca genel sekreterler; iktisat, sosyoloji, siyaset bilimi ve sosyal politika alanlarında doktora derecesine sahiptir. Bazı ajans genel sekreterleri birden fazla alanda yüksek lisans eğitimi almıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Ajans genel sekreterlerinin lisans dereceleri itibarıyla dağılımı Tabloda yer almaktadır.

Çizelge 11. Ajans Genel Sekreterlerinin Lisans Dereceleri İtibarıyla Dağılımı

Mezun Olunan Bölüm	Sayı	Mezun Olunan Bölüm	Sayı
Kamu Yönetimi	6	Maden Mühendisliği	1
İşletme	1	İnşaat Mühendisliği	1
İktisat	2	Bilgisayar Mühendisliği	1
Uluslararası İlişkiler	2	Makine Mühendisliği	1
Hukuk	1	Jeodezi ve Fotogrametri	1
Maliye	2	Zooteknik	1
Sosyoloji	2		

Kaynak: (Kalkınma Bakanlığı, 2013)

3.4.2. Uzman, İç Denetçi, Destek Personeli

Ajanslarda istihdam edilen personelin 2011 ve 2012 yılları itibarıyla dağılımı Tablo 2.2’de gösterilmiştir. Uzman personel sayısı 2011 yılında 766 iken, 2012 yılında 797’ye yükselmiştir. 2011 yılında 151 destek personeli görev yaparken bu sayı 2012 yılında 162 kişi olmuştur. Toplam personel sayısı ise 933’ten 972’ye yükselmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

2012 yılında ajansların toplam personel sayısı içinde uzman personelin oranı yüzde 82, destek personelin oranı yüzde 17’dir. Destek personelin istihdamı, 5449 sayılı Kanunun 18’inci maddesi uyarınca ajans personel sayısının yüzde 20’si ile sınırlandırılmıştır. 2012 yılında da bu şartın sağlandığı görülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Ajanslarda iç denetim zorunludur. İç denetçiler, kamuda denetim elemanı olarak en az 10 yıl çalışmış ve İngilizce biliyor olmak şartı ile istihdam edilmektedir. Ajanslarda iç denetçi sayısı 2011 yılında 16 iken 2012 yılında 13’e düşmüştür. Bunun sebebi, yabancı dil ve hizmet yılı şartlarının birlikte karşılanmasında zorluk yaşanmasıdır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Ajans personelinin cinsiyete göre dağılımı itibarıyla ajanslarda istihdam edilen 972 personelin 261’inin kadın, 711’inin erkek personel olduğu görülmektedir. Bu durumda, kadın personelin toplam personel içindeki payı yüzde 37’dir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Ajanslar, uzman istihdamı politikalarında bölge ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak farklı bölümlerden mezun olmuş personel istihdam etmektedir. Ajans personelinin çoğunluğu iktisat, işletme, endüstri mühendisliği, kamu yönetimi, şehir ve bölge planlama bölümlerinden mezun olmuştur. 2012 yılı itibarıyla ajanslarda çalışan personelin yüzde 62’si lisans, yüzde 34’ü yüksek lisans, yüzde 3’ü doktora derecesine sahipken, yüzde 1’inin ön lisans derecesi vardır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Ajanslarda İngilizce bilen personel sayısı 845’dir. Almanca bilen 58, Fransızca bilen 27, Arapça bilen 18, Rusça bilen 16, İtalyanca bilen 14, İspanyolca bilen 14 personel bulunmaktadır. Ayrıca ajanslarda Japonca, Çince, Farsça, Korece,

İsveççe, Fince, Bulgarca, Urduca ve Yunanca bilen personel de bulunmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Çizelge 12. Ajansların Personel Dağılımı (2011-2012)

AJANS	UZMAN		DESTEK		İÇ DENETÇİ		TOPLAM	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
AHİLER	26	20	8	7			34	27
ANKARA	28	36	4	6	1	1	33	43
BAKA	24	34	6	6	1	1	31	41
BAKKA	23	23	5	5			28	28
BEBKA	27	25	4	6	1	1	32	32
ÇKA	29	29	7	7	1		37	36
DAKA	25	33	4	5			29	38
DİKA	38	34	6	6	1		45	40
DOĞAKA	24	32	4	6			28	38
DOKA	44	48	9	10	1		54	59
FKA	28	28	6	5	1	1	35	34
GEKA	37	34	6	5			43	39
GMKA	29	27	6	7	1	1	36	35
İKA	24	27	4	5			28	32
İSTKA	37	38	6	8	1	1	44	47
İZKA	28	35	8	6	1	1	37	42
KARACDAĞ	30	28	3	6			33	34
KUDAKA	29	30	7	8			36	38
KUZKA	27	32	2	6	1	1	30	39
MARKA	35	28	8	8	1	1	44	37
MEVKA	33	36	7	7	1	1	41	44
OKA	31	31	6	5	1	1	38	37
ORAN	25	31	5	4	1	1	31	36
SERKA	33	29	8	6			41	35
TRAKYA	27	26	6	7	1		34	33
ZEKA	25	23	6	5			31	28
TOPLAM	766	797	151	162	16	13	933	972

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2013

3.5. Mali Veriler

Bölgesel kalkınma ajanslarının kaynakları, kuruluş amaçlarına ve faaliyette bulundukları bölgelere göre değişmekle birlikte, ajanslara sağlanan kaynaklar temel olarak kendilerini destekleyen politik yapılardan gelmektedir (Yüceyılmaz, 2007).

3.5.1. Kalkınma Ajanslarının Gelirleri

28 Eylül 2006 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği 25. Maddesine göre Ajansların gelirleri şunlardır:

(1) Ajansların gelirleri şunlardır:

a) Bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından vergi iadeleri ile mahalli idarelere ve fonlara aktarılan paylar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden binde beş oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneğinden, Yüksek Planlama Kurulunca her bir Ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenecek pay,

b) Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar,

c) Faaliyet gelirleri,

ç) Bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki il özel idareleri için; borçlanma, tahsisi mahiyetteki gelirler ile genel ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardımlar kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir ve belediyeler için; borçlanma ve tahsisi mahiyetteki gelir kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir oranında cari yıl bütçesinden aktarılabacak pay,

d) Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin yüzde biri oranında, cari yıl bütçesinden aktarılabacak pay,

e) Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar,

f) Bir önceki yıldan devreden gelirler.

(2) Bakanlar Kurulu, il özel idareleri için belirlenen oranı yüzde beşe kadar yükseltmeye ya da yüzde bire kadar indirmeye, belediyeler için belirlenen oranı ise; yarısına kadar indirmeye ya da yüzde bire kadar yükseltmeye yetkilidir.

(3) Birinci fıkranın (a) bendine göre yapılacak transfer ödeneği, Müsteşarlık bütçesinde gösterilir. Bu ödenek, aylık harcama programına göre Müsteşarlıkça Ajanslara kullanılır.

Her bir ajansın 2012 yılı performans payı aşağıdaki kriterlere göre belirlenmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013):

- Ajansların diğer kurumlarla ve paydaşlarla geliştirdikleri işbirlikleri,
- Analiz ve strateji geliştirme,
- Yönetişim,
- Teknik destek ve mali destek,
- Yatırım desteği,
- Gelir bütçesindeki yerel payların tahsilat oranı göstergeleri,
- Mali yönetim yeterlik denetimi bulguları,
- Bakanlık değerlendirmeleri neticesinde belirlenmiştir.

Ajans gelirlerinin detay dağılımı Çizelge 13'te gösterilmektedir.

Çizelge 13. Kalkınma Ajansları 2012 Yılı Gelir Bütçesi Gerçekleşmeleri (TL)

Gelirler	Bütçe	Yüzde Pay	Gerçekleşme	Yüzde Pay	Fark
Genel Bütçe	450.000.000	63.9	81.800.000	21.9	-368.200.000
İl Özel İdareleri	27.648.865	3.9	28.169.554	7.5	520,869
Belediyeler	125.069.186	17.8	150.095.641	40.2	25.026.454
Sanayi ve Ticaret Odaları	5.527.851	0.8	6.740.892	1.8	1.213.041
Diğer Gelirler	95.830.839	13.6	107.001.049	28.6	11.170.210
Gelirler Toplamı	704.076.562	100.0	373.807.136	100.0	-330.269.426
Önceki Yılda Devreden Gelirler	908.804.664		908.804.664		0
Genel Toplam	1.612.881.226		1.282.611.800		-330.269.426

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı Kalkınma Ajansları 2012 yılı Genel Faaliyet Raporu

3.5.2. Kalkınma Ajanslarının Giderleri

28 Eylül 2006 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği 27. Maddesine göre Ajansların giderleri şunlardır:

- a) Plan, program ve proje giderleri,
- b) Proje ve faaliyet destekleme giderleri,
- c) Araştırma ve geliştirme giderleri,
- ç) Tanıtım ve eğitim giderleri,
- d) Taşınır ve taşınmaz mal ile hizmet alım giderleri,
- e) Yönetim ve personel giderleri,
- f) Görevlerle ilgili diğer giderler.

Ajansın yıllık personel giderleri toplamı, gerçekleşen en son yıl bütçe gelirlerinin yüzde on beşini aşamaz.

Ajansların 2012 yılı bütçe giderleri öngörülen 1.580 milyon TL’ye karşılık 548 milyon TL olarak gerçekleşmiştir

Çizelge 14. Kalkınma Ajansları 2012 Yılı Gelir Bütçesi Gerçekleşmeleri (TL)

Giderler	Bütçe	Yüzde Pay	Gerçekleşme	Yüzde Pay	Fark
Genel Yönetim	251.556.184	15.9	129.357.713	23.6	-122.198.471
Plan, Program ve Proje	27.224.396	1.7	5.702.036	1.0	-21.522.360
İzleme Değerlendirme ve Koor.	6.192.112	0.4	798,797	0.1	-5.393.314
Araştırma ve Geliştirme	28.174.165	1.8	4.432.815	0.8	-23.741.350
Tanıtım ve Eğitim	51.030.076	3.2	24.345.096	4.4	-26.684.980
Proje ve Faaliyet Destekleme	1.216.769.319	77.0	383.895.630	70.0	-832.873.689
Giderler Toplamı	1.580.946.252	100.0	548.532.088	100.0	-1.032.414.164
Sonraki Yıla Devreden Gelirler	31.934.974		734.079.712		702.144.737
Genel Toplam	1.612.881.226		1.282.611.800		-330.269.426

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı Kalkınma Ajansları 2012 yılı Genel Faaliyet Raporu

3.6.Kalkınma Ajanslarının Denetimi

3.6.1.Sayıştay Denetimi

Kalkınma ajansları 5449 sayılı Kanunun 25. Maddesi gereğince iç ve dış denetime, 6085 sayılı Sayıştay Kanunu çerçevesinde Sayıştay denetimine tabidir.

Kalkınma ajansları, 6085 sayılı Sayıştay Kanunu çerçevesinde Sayıştay tarafından denetlenmektedir. Sayıştay denetimi, kamu idarelerinin, hesap verme sorumluluğu çerçevesinde, kurum tanıma, kalkınma ajansları mali faaliyet, karar ve işlemlerinin; 5449 sayılı kanun ve ikincil mevzuata, kurumsal amaç, hedef ve planlara uygunluk yönünden denetlemesi, sorumluların hesap ve işlemlerinin kesin hükme bağlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisine raporlanması sürecini kapsamaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

3.6.2. Devlet Denetleme Kurulu

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu tarafından kalkınma ajanslarının kuruluş, işleyiş ve faaliyetlerinin incelenmesi ve araştırılması çalışması kapsamında kalkınma ajanslarının kuruluşundan günümüze geçirdiği tüm süreçlere ilişkin bilgiler talep etmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

3.6.3. Bağımsız Dış Denetim

03/08/2009 tarih ve 27308 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği’nin 10. Maddesi’ne göre Ajansların dış denetimi Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından akredite edilmiş bağımsız dış denetim firmalarınca yapılmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

3.7. Ajanslar Tarafından Sağlanan Destekler

Mevzuatın belirlediği çerçevede Kalkınma Ajansı tarafından sağlanan destekler: teknik destek ve mali destekler olmak üzere ikiye ayrılır. Mali destekler ise faiz desteği, faizsiz kredi desteği ve doğrudan finansman destekleri olarak üçe ayrılır. Doğrudan finansman destekleri, proje teklif çağrısı, güdümlü proje desteği ve doğrudan faaliyet desteği şeklinde uygulanır. Gerekli görülürse ajans aşamalı teklif çağrısı yöntemi ile destek sunabilir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

“Her bir destek türüne ilişkin kurallar farklıdır ve her ilan döneminde ilgili destek türüne ilişkin standart kuralların yanı sıra destek programına özgü bazı kurallar da belirlenebilmektedir. Bu kurallar her destek türüne ilişkin hazırlanan başvuru rehberlerinde düzenlenir” (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

3.8. BKA'lara Yönelik Eleştiriler

Kuruldukları günden bu yana çeşitli eleştirilere maruz kalan kalkınma ajanslarının eleştirilere hedef olmasında yatan çok çeşitli nedenler vardır, kalkınma ajansları aşağıdaki çerçevede eleştirilmektedir:

- Ajansların uygulamakta olduğu bölgesel kalkınma politikalarının ilgi alanında yer alan bölgeye katkısı ne ölçüde sağlanıyor, özellikle bu konuda Polonya örneği dikkat çekmekte, AB'ye aday ülke olarak geçmişte bu türden bir tecrübe yaşayan Polonya'da uygulanan bölgesel politikalar bölgesel dengesizlikleri gidermesinin aksine bölgeler arası dengesizlikleri derinleştirici etkilere sebep olduğu fakat bu olumsuzluklar yerine sadece olumlu örneklerin kamuoyu ile paylaşıldığı belirtiliyor (Berber, 2005).
- Ajansın bütçesinin büyük bölümü merkezi bütçeden aktarılıyor olması ve kaynak paylaşımından oldukça sınırlı sayıda insanın yararlanıyor olması
- BKA ile bölgesel kalkınmaya yönelik olarak kurulmuş diğer kurumlar arasındaki görev ve yetki sorunları ortaya çıkabilir. Bu kurumların amaçları bölgesel kalkınmayı sağlamaya yönelik ortak bir amaç olsa dahi kurumlar arası güç çatışmaları yaşanabilmektedir (Özmen, 2008).
- Türkiye'deki faaliyet gösteren kalkınma ajansları AB bölgesel yatırım fonlarından yeterince yararlanamamaktadır, bölgesel dengesizliklerin kalkınma ajansları ile giderilebilmesi yakın zamanda mümkün görülmemektedir. Bu sebeple, merkezi hükümetin bölgesel dengesizlikleri giderici yatırım ve teşvik uygulamalarının devamlılığı kaçınılmazdır (Berber ve Çelepci, 2005).
- Ajansların kuruluşlarının ilk yıllarında kendilerini tanıtmak amaçlı da olsa hibe veren kurumlar olarak ortaya çıkması önümüzdeki dönemdeki etkinliğine zarar vereceği aşikârdır. Nitekim bu yarışın kaybedenleri “algıda

seçici” davranmakta ve ajansa karşı olan güvenlerini kaybetmektedirler ve bu durumda hibe yanılması durumuna neden olmaktadır (http://www.fka.org.tr/SayfaDownload/Kalkinma_Ajanslari_ve_Hibe_Yanilamasi.pdf Erişim: 05.07.2014).

Maç (2006)’a göre kalkınma ajanslarına getirilen diğer eleştiriler şunlardır:

- *Kamu kimliği taşıması ve Kalkınma Bakanlığı ile organik bir bağa sahip olmasının esnek hareket etmesine engel teşkil etmesi,*
- *Merkezi bütçenin vergi gelirlerinin yüzde yarımının Bölgesel Kalkınma Ajanslarına aktarılmasında "gelişmişlik derecesi" gibi ölçütlerin hangi yönde etki edeceğinin belirlenmemiş olması,*
- *Bürokrasiyi azaltma iddiasıyla yeni bürokrasiler, iller ve bölgeler arasında yeni çekişmeler, yeni idari kademeler ve denetim dışı 26 adet yeni harcama birimi yaratılması,*
- *Bölgesel Kalkınma Ajansları yönetim kurulları bileşiminin bir ekonomik sosyal konsey oluşumunun çok gerisinde kalması; hatta, çok sayıda bölgede tarımsal etkinliklerin yoğunluğuna rağmen ne Ziraat Odası, ne Ticaret Borsası, ne de Ziraat Mühendisleri Odası (daha doğrusu TMMOB) temsilcisine dahi yer verilmemiş olması,*
- *Kamu kaynağı kullanan ve yönetiminde önemli kamu ajanlarını barındıran bir tüzel kişiliğin kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmaması,*
- *Kamu gücünün ve kamu kaynağının aktarıldığı bu yeni idari kademenin kamu denetimi dışında bırakılması,*
- *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yönetim Kurulu Başkanı olan valilerin, toplanan fonları, "tarafsız kamu görevlisi" sıfatı dışına çıkarak dar bir kesime kullandıracak olması,*

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KALKINMANIN YEREL AKTÖRÜ FIRAT KALKINMA AJANSI

Fırat Kalkınma Ajansı; Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerinin yer aldığı, Düzey 2 bölgesi TRB1’de faaliyet göstermektedir.

Şekil 4. İBBS Düzey 2 Bölgeleri ve TRB1 Bölgesi

Kaynak: www.fka.org.tr, 2010-2013 Bölge Planı

4.1. Fırat Kalkınma Ajansı (FKA)

Fırat Kalkınma Ajansı, TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli) Bölgesi’nde faaliyet göstermek üzere, 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”un 3. maddesine dayanılarak 25.07.2009 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 14.07.2009 ve 15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur.

Faaliyetlerini Malatya’da bulunan ana hizmet binası ile Bingöl, Elazığ ve Tunceli’de bulunan Yatırım Destek Ofislerinde sürdürmektedir. Kuruluşundan bu yana FKA, yıl itibariyle açık olan Doğrudan Faaliyet ve Teknik Destek programları ile birlikte toplam 11 mali destek programı kapsamında hibe yoluyla destek

sağlamıştır. 2012 yılı sonu itibariyle, proje kabul ve uygulama süreçleri 2013 yılında devam eden 2 mali destek programı da ilan edilmiştir. Ajans geride kalan dönemde yürüttüğü destek programları ile toplamda 821 proje başvuru sayısına ve 182 destek sözleşmesine ulaşmıştır (2012 yılı itibari ile). Kamu kurumları, yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları yelpazesine yayılan 35 milyon TL gibi bir kaynak ağırlıklı olarak bölgede öne çıkan tarım, sanayi ve turizm sektörlerine sağlanmış, eş finansmanlarla birlikte oluşturulan toplam proje hacmi 65 milyon TL dolayına ulaşmıştır.

Ajans tarafından yürütülen mali destek programları, ajansın faaliyet raporlarından derlenmiştir, bu programlar şu şekildedir:

- 2010 Yılı Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı
- 2011 Yılı Turizm ve Sanayi Altyapılarının Geliştirilmesi Mali Destek Programı
- 2011 Yılı Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı
- 2011 Yılı Tarımda Model İşletmeler Mali Destek Programı
- 2013 Yılı İhracat ve Yenilikçilik Mali Destek Program ı
- 2013 Yılı Yerelde Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı
- GÜDÜMLÜ Proje Desteği
- Doğrudan Faaliyet Desteği
- Teknik Destek
- Turizm Sektörünün Geliştirilmesi Mali Destek Programı

Ajansın Vizyonu: Bölgesinin sürdürülebilir kalkınmasını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek için gereken plan, program ve araçları hazırlayarak paydaşlarıyla birlikte uygulamaktır (<http://www.fka.org.tr/vizyon-ve-misyon.asp> Erişim: 01.05.2014).

Ajansın Misyonu: Bölgesinde meydana getirdiği pozitif değişimle ülkemizin gelişmesine ilham kaynağı olan bir kalkınma ajansı olmaktır (<http://www.fka.org.tr/vizyon-ve-misyon.asp> Erişim: 01.05.2014).

Ajansın temel değerleri: Bilimsellik, Şeffaflık, Çözüm Odaklılık, Güvenilirlik, Yenilikçilik, erişilebilirlik, Tutarlılık, Tarafsızlık ve Katılımcılıktır (<http://www.fka.org.tr/temel-degerler.asp> Erişim: 01.05.2014).

4.2. Ajansın Amaç, Hedef ve Görevleri

Ajansın temel amaçları şu şekilde sıralanabilir (FKA,2011):

- Anayasaya, kanunlara, genel hukuk kurallarına uygun olarak, ulusal plan ve programlar çerçevesinde bölge plan ve programlarının etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayıcı proje ve faaliyetleri desteklemek,
- TRB1 Bölgesi'nde (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli) kurumsal ve beşeri kapasitenin geliştirilmesi suretiyle ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkıda bulunmak,
- Türk toplumunun ihtiyaç duyduğu bilgilere sahip olabilmenin yollarını öğrenmiş bir "**bilgi toplumu**" haline gelebilmesinde ve dış ülkelerle girilecek olan mücadelelerde gerekli rekabet gücünü kazanabilmesinde "bilgi teknolojisi" olanaklarının yoğun şekilde kullanılması planlanmıştır.
- Katılımcı, yenilikçi, çevreye duyarlı, toplumsal sorumluluğa sahip ve çözüm odaklı bir anlayış çerçevesinde; yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğinin geliştirilmesi ve bütün aktörler arasında hızlı, etkin ve sürekli bir iletişim sürecinin oluşturulmasına katkı sağlamak,
- Doğal ve kültürel varlıkların korunmasına, bölgenin beşeri sermayesi ve maddi kaynaklarının sürdürülebilir bir çerçevede, etkili ve verimli şekilde kullanılmasına, yatırım ortamının iyileştirilmesine ve istihdam ve rekabet gücünün artırılmasına yönelik faaliyetlere destek vermek,
- Yürütülecek faaliyetlerin tamamında açıklık, adalet, tarafsızlık, toplumsal mutabakat ve katılımcılık, eşit muamele, güvenilirlik, verimlilik, sürdürülebilirlik, bilimsellik, etkinlik, erişilebilirlik, öngörülebilirlik ve hesap verilebilirliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almak,
- Belirtilen tüm bu amaçları gerçekleştirebilecek, planlama ve programlama faaliyetlerini destekleyebilecek gerekli koordinasyon kabiliyetini haiz, teknik kapasitesi yüksek, bölgesel gelişme politikalarının uygulanmasını

desteklemek üzere yereldeki bütün aktörlerle birlikte etkin ve verimli bir kurumsal yapı oluşturmak amacıyla teşkilatlanmaktadır.

Bunun yanında Ajansın 2011-2015 dönemine ilişkin stratejik amaç ve hedefleri taslak olarak hazırlanan Ajans Stratejik Planında belirlenmiştir. Bu stratejik planla belirlenen 5 amaç;

- 1- Kurumsal yapının geliştirilmesi
- 2- Güçlü işbirliği ağlarının kurulması ve bölgesel koordinasyonun sağlanması
- 3- Bölgenin gelişme stratejilerinin belirlenmesi ve değerlerin tanıtılması
- 4- İstihdam ve ihracat odaklı yenilikçi yatırımların bölgeye kazandırılması
- 5- Mali kaynakların artırılması ve etkin kullanımına yönelik mekanizmalar geliştirilmesi şeklindedir.

2012 yılında Ajansın temel öncelikleri, Çalışma Programı'nda belirtildiği üzere aşağıdaki başlıklardan oluşmuştur:

- Ajansın Kurumsal Yapısının Güçlendirilmesi,
- Bölgeye Yatırım İmkânlarının Geliştirilmesi,
- Stratejik İşbirlikleri geliştirilmesi,
- Kümelenmelerin ve Kümelenme Stratejilerinin Tespiti,
- Sosyal yapının güçlendirilmesi,

4.3.Görevleri

5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” kanunun 5. Maddesine göre görev ve yetkileri şu şekildedir:

- Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak,
- Bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Kalkınma Bakanlığına bildirmek,
- Bölge plan ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak,

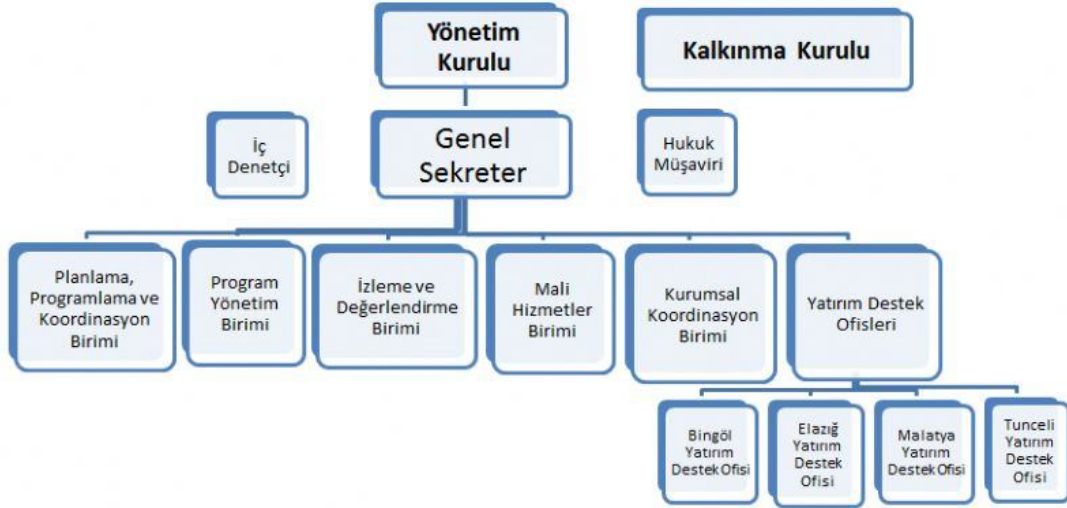
- Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plan ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek,
- Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- Ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plan ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak, Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek,
- Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak,
- Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek,
- Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek,
- Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak, Ajansın faaliyetleri, mali yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmaktır.

4.4. FKA Teşkilat Yapısı

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un kabulüyle 25.07.2009 gün ve 27299 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Karar ile Malatya merkez olmak üzere Bingöl, Elazığ ve Tunceli illerini kapsayan TRB1 Bölgesi'nde Fırat Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Ajanslar tüzel kişiliği haiz ve

bu kanunla düzenlenmemiş bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidir. Buna göre Ajans organizasyon yapısı aşağıdaki şekilde oluşmuştur:

Şekil 5. Fırat Kalkınma Ajansı Organizasyon Şeması

Kaynak: www.fka.org.tr

Ajans teşkilat yapısı Yönetim Kurulu, Kalkınma Kurulu, Genel Sekreterlik ve Genel Sekreterliğe bağlı birimlerden oluşmaktadır.

4.4.1. Yönetim Kurulu

Ajansın karar organıdır ve Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerinin Valileri, Merkez Belediye Başkanları, İl Genel Meclisi Başkanları ile Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlarının oluşturduğu 16 kişilik bir kuruldur.

4.4.2. Kalkınma Kurulu

Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere oluşturulan kalkınma kurulu, illerin nüfuslarına göre dengeli temsilini sağlayacak şekilde toplam yüz üyeden oluşmaktadır (FKA, 2011).

Kalkınma Kurulu'nda temsil edilecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşları, 25 Temmuz 2009 tarih ve 27299 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2009/15236 sayılı Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir. Fırat Kalkınma Ajansı Kalkınma Kurulu, illerin nüfuslarına göre dengeli temsilini sağlayacak şekilde, 21'i Bingöl, 29'u Elazığ, 33'ü Malatya ve 17'si Tunceli'den olmak üzere toplam 100 üyeden oluşmaktadır (FKA, 2011).

4.4.3. Genel Sekreterlik

Ajansın icra organıdır. Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir. Genel Sekreterlik; Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi, Program Yönetim Birimi, İzleme ve Değerlendirme Birimi, Kurumsal Koordinasyon Birimi ve Mali Hizmetler Birimi olmak üzere 5 birimden ve Yatırım Destek Ofislerinden oluşmaktadır (FKA, 2011).

4.4.3.1. Planlama Programlama ve Koordinasyon Birimi (PPKB)

Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi, bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesini hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapılması, yerel aktörlerin katılımı ile bölgesel ve sektörel bazda plan ve programlar hazırlanması, yerel, ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği ve kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmasından sorumludur (FKA, 2011).

4.4.3.2. Program Yönetim Birimi (PYB)

Program Yönetim Birimi, hazırlanan bölge planı ve programlarına göre oluşturulacak destek programlarının yönetiminden sorumlu birimdir. PYB, tüm destekler kapsamında, başvuruların alınmasından, destek almaya hak kazanan projelerin/faaliyetlerin belirlenmesi ve başvuru sahipleri ile sözleşmelerin imzalanmasına kadar olan sürecin uygulanmasından sorumludur (FKA, 2011).

4.4.3.3. İzleme ve Değerlendirme Birimi (İDB)

İzleme ve Değerlendirme Birimi, Ajans tarafından hazırlanan plan ve programların ve desteklenen projelerin izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla

gerekli bilgilerin toplanması, analizi, bildirimi ve kullanılması hususunda çalışmalar yapar.

Destekleme faaliyetlerinin verimlilik, etkinlik, yaratılan etki ve sürdürülebilirliğinin düzenli aralıklarla takip edilmesini sağlar. Bu nedenle destek programları çerçevesinde başarılı olup, sözleşmesi imzalanan projelerin uygulanması, izlenmesi, yasa ve usullere uygunluğunun kontrolü, yararlanıcının sorunları ve ihtiyaçları ile yakından ilgilenir (FKA, 2011).

4.4.3.4. Kurumsal Koordinasyon Birimi (KKB)

Kurumsal Koordinasyon Birimi (KKB); Ajans faaliyetlerinin yerine getirebilmesi amacıyla, insan kaynakları, halk ve basınla ilişkiler, bilgi işlem, kurum araçlarının tahsisi, Ajans ana hizmet binasının idaresi ve düzeni ile kurum faaliyetlerinin aktarıldığı 6 aylık ve yıllık faaliyet raporlarının hazırlanması görevlerinden sorumludur (FKA, 2011).

4.4.3.5. Mali Hizmetler Birimi (MHB)

Mali Hizmetler Birimi, Ajansın mali işlerinden sorumludur ve aşağıdaki görevleri yerine getirir (FKA, 2011).

- Mali süreçleri yürütmek,
- Ajansın gelirlerini toplamak,
- Yıllık çalışma programı ve bütçenin güncelleme ve gerçekleşmesini diğer birimlerle işbirliği içerisinde gerçekleştirmek,
- Ajansın her tür ödeme evrakını hazırlamak, kontrol etmek, ödemeleri gerçekleştirmek ve arşivlemek,
- Ajansın ilgili birimlerince tespit edilen ihtiyaçlara göre satın alma işlemlerini gerçekleştirmek,
- Üçer aylık dönemler için harcama programını hazırlamak,
- Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemine (KAYS) ilişkin işlemleri takip ve koordine etmek kararıyla karar verilmiştir.

4.4.3.6. Yatırım Destek Ofisleri

Yatırım Destek Ofisleri, bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşacak şekilde teşkil edilir. Yatırım Destek Ofisleri görevleri ile ilgili olarak Genel Sekreterliğe karşı sorumludur.

Bingöl, Elazığ ve Tunceli Yatırım Destek Ofisleri büyük ölçüde kurumsallaşmalarını tamamlamış durumda olup, bulundukları illerin kalkınmaya yönelik planlama faaliyetlerine katkıda bulunmakta, ilin yatırım kaynaklarının ve değerlerinin yatırımcılara tanıtımı amacıyla ulusal ve uluslararası organizasyonlarda bulundukları illeri temsil etmektedirler (FKA, 2011).

Fırat Kalkınma Ajansı bünyesinde faaliyet gösteren 4 YDO vardır;

Bingöl Yatırım Destek Ofisi

Elazığ Yatırım Destek Ofisi

Malatya Yatırım Destek Ofisi

Tunceli Yatırım Destek Ofisi

4.4.4. İç Denetim, Yönetim ve İç Kontrol Sistemi

İç Kontrol sisteminin oluşturulması kapsamında 2010 yılında İç Denetçi istihdamı gerçekleştirilmiştir. İç Denetçi istihdamının gerçekleştirilmesini müteakip, İç Kontrol Standartları Uyum Eylem Planı Hazırlama Grubu kurulması ve izleme ve yönlendirme faaliyeti için çalışmalar yapılması için Genel Sekreterlik Makamının oluru alınmış olup, söz konusu grup Mali Yönetim Yeterliği ve İç kontrol çalışmalarını sürdürmektedir. Aynı zamanda Ajans personeli ile 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve İç Kontrol hakkında bilgilendirme toplantısı yapılmış ve hazırlanan sunumlar intranet ortamında Ajans personeline gönderilmiştir. Fırat Kalkınma Ajansı İç Denetim Birim Yönergesi hazırlanmış olup hazırlanan Yönerge Genel Sekreterin ve Yönetim Kurulunun onayını almıştır. Bu arada 2011-2013 dönemi Fırat Kalkınma Ajansı İç Denetim Planı hazırlanmış ve Yönetim Kurulunun onayını almış olup, 2011 yılı Fırat Kalkınma Ajansı İç Denetim Programı da Genel Sekreterin onayını almıştır. 2011 yılında ise Genel Sekreter tarafından

onaylanmış 2011 Yılı İç Denetim Programı kapsamında risk odaklı iç denetim faaliyetleri sürdürülmektedir. (www.fka.org.tr)

İç Denetim faaliyetlerini yürüten birer personel vardır.

4.4.5. Hukuk Müşavirliği

Hukuk Müşavirliği görevini ifa eden 1 personel vardır.

4.5. İnsan Kaynakları

Fırat Kalkınma Ajansı İnsan Kaynakları Politikası; 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunun Personel Rejimi, Bütçe ve Denetim Başlıklı 4 'üncü Bölümünün Ajans Personelinin Nitelik, Statü ve Hakları başlıklı 18'inci maddesi ile 25 Temmuz 2006 tarih ve 26239 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği esas alınarak Yönetim Kurulu tarafından belirlenmiştir.

İnsan kaynakları politikasının temel çerçevesi; eğitilmiş, girişimci ve başarıyı esas alan ve bu açıdan personelini güncelleyen ve bilgi sahibi bir personel yapısına sahip olabilmek ve personelin bilgi ve yeteneklerine uygun görevlerde çalışmasını sağlamaktır (FKA, 2013).

Mevcut durumda Genel Sekreterlik bünyesinde 1 (bir) İç Denetçi, 1(bir) Hukuk Müşaviri, beşi Birim Başkanı olmak üzere 28 (yirmi sekiz) uzman, 5 (beş) destek personeli bulunmaktadır. Söz konusu personelin mezun oldukları lisans programlarına dair bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. (FKA, 2013)

Tabloyu değerlendirdiğimizde, tarım ve hayvancılık potansiyeline sahip TRB1 bölgesinden gelecek hayvancılık projelerinin idari ve yerinde denetimleri esnasında ihtiyaç duyulacak Veteriner Hekim diplomasına sahip bir uzmanın istihdam edilmemiş olması önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Çizelge 15. Mezun Olunan Lisans Bölümlerine Göre Personel Sayısı

BÖLÜMLER	PERSONEL SAYISI
MÜHENDİSLİK (Bilgisayar, Elektronik, Endüstri, İnşaat, Makine, Tekstil, Ziraat)	10
İŞLETME	2
İKTİSAT	5
HUKUK	2
SOSYOLOJİ	1
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ	4
MİMARLIK	2
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA	1
MATEMATİK	2
ULUSLARARASI İLİŞKİLER	2
KİMYA	1
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ	1
FİZİK	1
TOPLAM	34

Kaynak: www.fka.org.tr Erişim Tarihi: 01.05.2014, FKA 2012 yılı faaliyet raporu

Ajans personelinin tamamı lisans mezunu olup, 16 uzman yüksek lisans yapmış veya yüksek Lisansa devam etmektedir. 1 uzman doktorasını tamamlamış olup, 2 uzman doktora öğrencisidir (FKA, 2013).

Yabancı dil bilgisi bakımından; İngilizcenin yanı sıra dört uzman Almanca, bir uzman ise Portekizce dillerini bilmektedir (FKA, 2013).

4.10. Ajans Faaliyetleri

Ajanslar amaç ve görevleri kapsamında gerçekleştirmektedir. Fırat Kalkınma Ajansı'nın faaliyetleri şu şekilde özetlenebilir: (FKA, 2013):

- Planlama, Programlama ve Koordinasyon Faaliyetleri
- Çalışma programı ve bütçenin hazırlanması
- Kamu, özel sektör ve STK'lar arasında işbirliğinin geliştirilmesi,

- Bölgedeki iş ve yatırım imkânlarının ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtılarak bölgeye yatırım çekilmesi,
- Yatırımcılara teknik bilgi desteği verilmesi ve danışmanlık yapılması,
- Desteklenen proje ve faaliyetlerin izlenmesi, değerlendirilmesi ve raporlanması,
- Faaliyetlere İlişkin Bilgi ve Değerlendirmeler yapılması
- Bölge Planı Hazırlık Çalışmalarının sürdürülmesi
- Sektörel Araştırma Çalışmaların yapılması
- Koordinasyon ve İşbirliği Faaliyetleri
- Program Yönetim Birimi Faaliyetleri kapsamında; Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı, Doğrudan Faaliyet Desteği Programı, İhracat ve Yenilikçilik Mali Destek Programı ve GÜDÜMLÜ Proje Desteği Programlarına yönelik çalışma ve faaliyetlerin yapılması
- Kalkınma Ajansları Program / Proje Yönetim Birimleri Tecrübe Paylaşım Toplantısı
- Kalkınma ajansları program yönetim/proje uygulama birimleri mevzuat değişikliği öneri ve tecrübe paylaşım toplantısı
- İkinci Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansının düzenlenmesine yönelik çalışmaların yapılması
- Ulusal ve Uluslararası fuarlara katılımın sağlanması
- Ulusal/uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak ve ortak projelerin geliştirilmesidir.

4.7. Bütçe Uygulama Sonuçları

4.7.1. Gelir Bütçesi

2012 yılı tahmini gelir bütçesi 35.500.000,00 TL olarak öngörülmüş olup, yılsonu itibariyle bu tutarın 21.653.325,30 TL'lik kısmı gerçekleşmiştir. Merkezi

Bütçeden Ajans hesabına 2012 yılında 3.500.000,00 TL aktarılmıştır. Gerçekleşen bütçe gelirlerinin 15.951.274,20 TL'si Bir Önceki Yıldan Devreden Gelirlerden, 955.946,13 TL'si İl Özel İdarelerinden, 561.777,92 TL'si Belediyelerden, 28.308,14 TL'si Sanayi ve Ticaret Odalarından Ajansa aktarılan kurum paylarından oluşmaktadır. 2012 yılında 656.018,91 TL Faaliyet Geliri elde edilmiştir (FKA, 2013).

Çizelge 16'da yer alan verilere baktığımızda Fırat Kalkınma Ajansının en büyük gelir sağladığı kalem merkezi bütçeden ayrılan pay olurken, faaliyet gelirleri ve faiz gelirleri ise göze çarpmaktadır. Ayrıca kalkınma ajanslarına, belediyeler ve özel idarelerden aktarılan pay ise bütçe kalemleri içinde önemli bir paya sahiptir.

Çizelge 16. FKA 2012 Yılı Bütçe Gelir Kalemleri

Bütçe Gelir Kalemleri	2012 Bütçe Gelirleri Tahmini	2012 Gerçekleşme Toplamı	Gerçekleşme Oranı (%)
BÜTÇE GELİRLERİ TOPLAMI	35.500.000,00	21.653.325,30	0,610
01.MERKEZİ BÜTÇEDEN AKTARILAN PAY	16.300.000,00	3.500.000,00	0,215
02.İL ÖZEL İDARELERİNDEN AKTARILAN PAY	939.572,76	955.946,13	1,017
03.BELEDİYELENDEN AKTARILAN PAYLAR	2.402.174,24	561.777,92	0,234
04.SAN. VE TİC.ODALARINDAN AKTARILAN PAY.	39.073,13	28.308,14	0,724
06.FAALİYET GELİRLERİ	369.179,87	656.018,91	1,777
06.2FAİZ GELİRLERİ	364.179,87	645.319,72	1,772
06.9DİĞER GELİRLER	5.000,00	10.699,19	2,140
08.BİR ÖNCEKİ YILDAN DEVREDEN	15.450.000,00	15.951.274,20	1,032

Kaynak: www.fka.org.tr Erişim Tarihi: 01.05.2014, FKA 2012 yılı faaliyet raporu

4.7.2. Gider Bütçesi

2012 yılında gerçekleşen Bütçe Giderleri toplamı 16.018.394,42 TL'dir. Genel Hizmetler kapsamında gerçekleşen bütçe giderlerinin 4.910.862,87 TL'si Genel Yönetim Giderlerinden, 51.714,56 TL'si İzleme ve Değerlendirme Giderlerinden, 734.180,11 TL'si Plan, Program ve Proje Hizmetleri Giderlerinden, 187.136,76 TL'si Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri Giderlerinden, 364.503,57 TL'si Tanıtım ve Eğitim Hizmetleri Giderlerinden oluşmaktadır. Proje ve Faaliyet Destekleme Hizmetleri kapsamındaki giderlerin 8.509.794,29 TL'si Proje Destekleme Hizmetleri Giderleri, 871.208,79 TL'si Faaliyet Destekleme Hizmetleri Giderleri, 388.993,47 TL'si Teknik Destekleme Hizmetleri Giderlerinden oluşmaktadır. Çizelgede yer alan ajans giderlerine baktığımızda giderler içerisindeki en büyük pay doğal olarak proje ve faaliyet destekleme hizmetleri giderlerinden oluşurken, bu pay aynı zamanda transfer ödemeleri kalemini teşkil etmektedir.

Çizelge 17. FKA 2012 Yılı Bütçe Gider Kalemleri

Bütçe Gider Kalemleri	2012 Bütçe Giderleri Tahmini	2012 Gerçekleşme Toplamı	Gerçekleşme Oranı (%)
01.BÜTÇE GİDERLERİ TOPLAMI	35.500.000,00	16.018.394,42	0,451
1.GENEL HİZMETLER	12.690.000,00	6.248.397,87	0,492
1.1.GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	8.025.000,00	4.910.862,87	0,612
1.1.1.PERSONEL GİDERLERİ	3.700.000,00	3.171.951,00	0,857
1.1.2. MAL VE HİZMET ALIM GİDELERİ	2.555.000,00	1.738.911,87	0,681
09.YEDEK ÖDENEKLER	1.770.000,00	0,00	0,00
1.2.İZLEME DEĞERLENDİRME ve KOORDİNASYON HİZ.	270.000,00	51.714,56	0,192
1.3.PLAN, PROGRAM ve PROJE HİZMETLERİ	1.500.000,00	734.180,11	0,489
1.4.ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME HİZMETLERİ	2.145.000,00	187.136,76	0,087
1.5.TANITIM VE EĞİTİM HİZMETLERİ	750.000,00	364.503,57	0,486
02.PROJE VE FAALİYET DESTEKLEME HİZMETLERİ	22.810.000,00	9.769.996,55	0,428
2.1.PROJE DESTEKLEME HİZMETLERİ	21.289.941,15	8.509.794,29	0,400
2.1.3.TRANSFERLER	21.289.941,15	8.509.794,29	0,400
2.2.FAALİYET DESTEKLEME HİZMETLERİ	1.000.058,85	871.208,79	0,871
2.2.3.TRANSFERLER	1.000.058,85	871.208,79	0,871
2.3.TEKNİK DESTEKLEME HİZMETLERİ	520.000,00	388.993,47	0,748
2.3.3.TRANSFERLER	520.000,00	388.993,47	0,748

Kaynak: www.fka.org.tr Erişim Tarihi: 01.05.2014, FKA 2012 yılı faaliyet raporu

4.8. TRB1 Bölgesi GZFT (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) Analizi

“Bölge Planı kapsamında paydaşların katılımıyla gerçekleştirilen GZFT Analizi çalışmasında iç durum analizi yapılarak bölgenin güçlü ve zayıf yönleri ortaya konmuş dış durum analizi yapılarak da bölgenin sahip olduğu fırsatlar ve tehditler tespit edilmeye çalışılmıştır. TRB1 Bölgesi GZFT Analizi sosyal ve beşeri yapı, ekonomik yapı, teknik altyapı ve çevre başlıkları altında oluşturulmuştur.” (Kaynak: www.fka.org.tr , 2010-2013 Bölge Planı, s.178)

Çizelge 18. TRB1 Bölgesi GZFT Analizi

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
- Güçlü ve köklü üniversiteler ile yeni ve gelişmekte olan üniversitelerin varlığı - Bölgenin cazibe merkezlerinde sağlık sektörünün gelişmişliği - Genç ve dinamik bir nüfusun varlığı - Kültürel değerlerin zenginliği (Yöre mutfağı, folklor, el sanatları) İllerin kendilerine özgü ürünlerinin bulunması - En yüksek teşvik olanaklarına sahip 4. bölgede bulunması - Artan kamu ve özel sektör yatırımları - Bölgenin DAP kapsamında olması - İleri uzmanlık gerektiren operasyonların yapılabilirdiği hastanelerin varlığı - Bazı sektörlerde ihracatın gelişmiş olması (tarım, madencilik, tekstil) - Üniversiteler bünyesindeki araştırma merkezlerinin varlığı - Organize sanayi bölgelerinin varlığı - Kültür balıkçılığının yaygınlığı - Bazı yörelerde tarıma elverişli arazilerin varlığı	- Katma değeri düşük üretimin yaygın olması - Nitelikli işgücü eksikliği - Ar-Ge ve yenilikçilik kültürünün gelişmemiş olması - İşletmelerde kurumsallaşmanın yetersiz olması - Girişimcilik kültürünün gelişmemiş olması - Markalaşma, tanıtım ve pazarlama eksikliği - Tarım işletmelerinin optimum ölçekte olmaması - Modern tarım tekniklerinin yeterince uygulanmaması - Tarıma dayalı sanayinin gelişmemiş olması - Tarım ürünlerinde çeşitliliğin az olması - Çayır ve mera alanlarının değerlendirilememesi - Proje hazırlamada teknik kapasite yetersizliği - İhracat potansiyeli olan ürünlerde uluslararası kalite standartlarına uygun yeterli üretim yapılamaması - Ekonomiyi yönlendirebilecek özel ve kamu kurumları ile STK'ların iletişim ve işbirliği eksikliği - Yatırımcılara yönelik yeterince fizibilite çalışmasının olmaması - Entegre tesislerin az olması - Limanlara uzaklığın fazla olması

• Geniş çayır ve mera alanlarının varlığı • Yüksek kapasiteli HES'lerin varlığı • Bölge illeri arasındaki ve bölge dışıyla olan karayolları ağına gelişmiş olması • Bölgenin uluslararası havaalanlarına sahip olması • Sanayi tesisleri için uygun arazilerin olması • Bölgenin güneş enerjisi ve rüzgâr enerjisi potansiyeli • Baraj göllerinde su taşımacılığı yapılması • Cazibe merkezlerinde yerel medya zenginliği • Su kaynaklarının zenginliği • Bazı yörelerde el değmemiş doğal zenginliğin varlığı • Bölgenin bazı yörelerinde sanayinin gelişmemiş olması nedeniyle kirlilik sorununun görece az olması • Bölgenin gelişmiş illerinde doğalgaz kullanımının başlaması • Bazı yörelerde iklimin bölge ekonomisine olumlu etkisi	• Bölge işadamlarının yatırım için bölge dışını tercih etmeleri • Ulusal ve uluslararası platformda bölgenin tanıtım eksikliği • Kültür varlıklarının turizm açısından yeterince değerlendirilememesi • Yan sanayi hizmetlerinin yetersizliği • Rekabetin kalite ve yenilikçi üretim yerine düşük fiyatla yapılması • Bazı illerdeki güvenlik sorununun yerli ve yabancı yatırımlara olumsuz etkisi • Bölgede plansız ve çarpık kentleşme-yerleşme • Bilişim ve iletişim teknolojisi altyapısının yetersizliği • Şehir içinde kalan sanayi işletmelerinin kentsel yerleşim düzenine olumsuz etkisi • Coğrafi koşulların zorluğu nedeniyle ulaşım yatırımlarının maliyetinin artması • Baraj gölleri nedeniyle bazı ilçelere karayoluyla ulaşımın sınırlılığı • Mevcut demiryolu ağlarının ve kullanımının yetersizliği • Bazı yörelerdeki yerel medya yetersizliği • Çevre bilincinin zayıf olması • Orman varlığının yetersizliği • Ağaçlandırmada çeşitlendirmenin gözetilmemesi
FIRSATLAR	TEHDİTLER
• Cazibe merkezi olarak belirlenen iki ilin TRB1 Bölgesi içinde oluşu • Artan ulusal ve uluslararası destek programları • Eğitimi teşvik edici ulusal politika ve kampanyalar • Kadınların sosyal statüsünün olumlu yönde değişmesine yönelik ulusal ve uluslararası politikalar • İhracat potansiyeli olan ürünlerin bulunması	• Bölgenin niteliksiz göç alması ve nitelikli göç vermesi • Bölgenin imaj problemi • Bölgenin en büyük gelir kaynaklarından biri olan kayısı marka değerinin tehlikede olması • Ortadoğu'da istikrar olmamasının ticari ilişkilere negatif etkisi • Tarımsal üretimde yaşlı nüfusun fazla olması ve gençlerin tarıma ilgisinin azalması

• Barajların ve doğal göllerin alternatif kullanım sahalarının artması (su sporları, taşımacılık) • Örtü altı tarım ve organik tarım için uygun koşulların varlığı • Dünya genelinde organik tarıma yönelimin artması • Hayvancılığın gelişme potansiyeli • Cazibe merkezlerinin sağlık turizmi açısından potansiyele sahip olması • Geliştirilebilir turizm potansiyeli (sağlık, doğa, inanç, kış) • Doğu-Batı ve Güneydoğu-Karadeniz arasında geçiş noktası konumunda olması nedeniyle lojistik alanında öneme sahip olması • Hibe destekleri ve kalkınmayı destekleyici kurumların varlığı • Gelişmekte olan güney ve doğu komşularıyla ticari ilişkilerin gelişme potansiyeli • Ortadoğu ve Asya ülkeleriyle gelişmekte olan ticari ilişkiler • Küresel krizin etkilerinin azalması • Dünyada turizm endüstrisinin gelişmesi • Yeni bir havaalanının inşa ediliyor olması • Karayoluna yönelik yeni yatırımların varlığı • KÖYDES projesinin varlığı • Yeni barajların yapımı • Altyapı gelişimini destekleyecek bölgesel ulusal ve uluslararası kurumların varlığı • Kurulmakta olan teknoparklar	• Yerel düzeyde iller ve ilçeler arasındaki yıkıcı rekabet • Küresel rekabetin artması • Tarımsal üretimin doğal koşullara bağlı olması • Planlanan altyapı yatırımlarının zamanında tamamlanamaması • Devam eden göçten kaynaklanan çarpık kentleşme • Bölge illerinin 1. ve 2. derece deprem bölgesinde olması • Bölgenin bazı yörelerindeki güvenlik sorununun altyapı yatırımlarını engellemesi • Bilinçsiz zirai ilaçlama ve gübreleme • Bölgenin fay hattı üzerinde bulunması • Erozyon riski • Bölgenin bazı yörelerinde güvenlik sorununa dayalı çevresel tahribat • Küresel ısınmanın iklim olumsuz etkisi
---	--

Kaynak: www.fka.org.tr, 2010-2013 TRB1 Bölge Planı

4.9. TRB1 2010-2013 Bölge Planı

Bölge Planı, başta Fırat Kalkınma Ajansı tarafından destek sağlanacak program ve projeler olmak üzere TRB1 Bölgesi'nde, 2010-2013 yıllarında uygulanacak tüm bölgesel programlara referans teşkil edecektir. Plan ile belirlenen amaç ve hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için bölgedeki tüm paydaşların

koordinasyon içerisinde çalışması önem arz etmektedir. Bölge Planı'nın uygulanmasının koordinasyonundan sorumlu kuruluş Fırat Kalkınma Ajansı'dır. Bu kapsamda Fırat Kalkınma Ajansı, Bölge Planı'nın uygulanması sürecine katkı sağlayabilecek kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında bir köprü vazifesi görecektir. (www.fka.org.tr 2010-2013 Bölge Planı)

2010-2013 Planının Stratejik amaçlar ve temel hedefleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir;

Çizelge 19. 2010-2013 Bölge Planı Çerçevesinde Amaçlar ve Hedefler

AMAÇLAR	HEDEFLER
Sosyal Yapının ve Beşeri Sermayenin Gerçekleştirilmesi	İstihdamın artırılması, Dezavantajlı grupların yaşam kalitesinin artırılması, Eğitim düzeyinin yükseltilmesi, Toplumsal dayanışmanın ve işbirliği kültürünün geliştirilmesi
Tarım ve Gıda Sektörlerinin Geliştirtmesi	Verimliliğin artırılması Ürün değerinin artırılması İşbirliğinin geliştirilmesi
Sanayi ve Hizmet Sektörlerinin Geliştirilmesi	İşletmelerin pazarlama ve satış yeteneklerinin artırılması Sanayi bölgelerinin altyapılarının geliştirilmesi Turizmin geliştirilmesi Verimliliğin ve katma değerin artırılması
Teknik Altyapının Geliştirilmesi	Ulaşım altyapısının geliştirilmesi Doğalgaz ve atık su arıtma alt yapılarının geliştirilmesi
Kırsal Kesimde Yaşam Kalitesinin Artırılması	Kırsal alanda ekonomik gelişmenin sağlanması Sosyal olanakların geliştirilmesi Kırsal alanda teknik altyapının iyileştirilmesi
Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanması	Çevrenin korunması Bölgedeki doğal kaynakların verimli kullanılması Enerji üretim kaynaklarının çeşitlendirilmesi Afet yönetiminin güçlendirilmesi

Kaynak: www.fka.org.tr, 2010-2013 Bölge Planı

4.10. FKA Tarafından Sağlanan Destekler

Mevzuatın öngördüğü üzere Kalkınma Ajansı tarafından sağlanan destekler teknik destek ve mali destekler olarak ikiye ayrılır. Mali destekler ise faiz desteği, faizsiz kredi desteği ve doğrudan finansman destekleri olarak üçe ayrılır. Ancak faiz desteği ve faizsiz kredi desteği için gerekli altyapı oluşturulamadığından ajanslar tarafından bu araçlar kullanılamamaktadır. Doğrudan finansman destekleri, proje teklif çağrısı, güdümlü proje desteği ve doğrudan faaliyet desteği şeklinde uygulanır. Gerekli görülen durumlarda ajans aşamalı teklif çağrısı yöntemi ile destek sağlayabilir.

Kalkınma ajanslarının faaliyet sahasında mali destek veren başka kurumlar vardır. Bunlardan bir tanesi Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumudur (TKDK). TKDK, AB tarafından akredite edilmiş ve Türkiye’de 42 ilde IPARD (Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı) programı kapsamında Kırsal alanlara yönelik özellikle; tarım ve hayvancılık sektörlerine ciddi mali destekler vermektedir. Kurum 2014-2020 yıllarını kapsayan IPARD 2 kapsamında kırsal alanlara yönelik projelere teknik destekte de bulunabilecektir. FKA’nın faaliyet alanı içinde bulunan Malatya ve Elazığ illerinde de faaliyet gösteren kurumun uygulamakta olduğu programın 2007-2013 bütçesi 873 milyon Avro iken 2014-2020 bütçesi yaklaşık 800 milyon Avrodur. FKA’nın ve diğer ajansların TKDK ve diğer destek sağlayan kurumlarla koordineli çalışması kaynakların verimli kullanımı adına önem teşkil etmektedir.

Her bir destek türüne ilişkin kurallar farklıdır ve her ilan döneminde ilgili destek türüne ilişkin standart kuralların yanı sıra destek programına özgü bazı kurallar da belirlenebilmektedir. Bu kurallar her destek türüne ilişkin hazırlanan başvuru rehberlerinde düzenlenir. Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği Madde 14’e göre Başvuruların kabulü, ilgili proje teklif çağrısının ilanı ile birlikte başlar. Proje teklif çağrısının ilan tarihi ile proje başvurularının son kabul tarihi arasındaki süre kırk beş günden az ve doksan günden fazla olamaz.

Çizelge 20. Ajanslar tarafından sağlanan destekler

Destek Türleri		İçeriği	Faydalancılar
Mali Destekler	Doğrudan Finansman Desteği	Proje Teklif Çağrısı Yöntemiyle, belirli alanlardaki proje ve faaliyetlere yapılan hibe ödemeleridir.	Özel işletmeler, sivil toplum kuruluşları, kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, yerel yönetimle ve bunların birlikleri ile diğer gerçek ve tüzel kişiler.
	Doğrudan Faaliyet Desteği	Proje Teklif Çağrısı Yöntemi uygulanmadan belirli alanlardaki proje ve faaliyetlere yapılan hibe ödemeleridir.	Yerel yönetimler, üniversiteler, diğer kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, birlikler ve kooperatifler
	Faiz Desteği	Ajans ile ilgili aracı kuruluş arasında uygulanan protokoller ile uygun görülen projeler için bu aracı kuruluşlardan alınacak kredilerinin faizlerinin ajanlar tarafından karşılanmasıdır.	Kar amacı güden Gerçek ve Tüzel kişiler
	Faizsiz Kredi Desteği	Ajans ile ilgili aracı kuruluş arasında imzalanan protokol kapsamında, uygun görülen projeler için bu kuruluşlar vasıtasıyla kredi kullanılması ve mali desteğin faiz ödenmeksizin taksitler halinde ajansa ödenmesi yöntemidir.	
Teknik Destek		Eğitim verme, program ve proje sağlamasına katkı sağlama, geçici uzman personel görevlendirme, danışmanlık sağlama, lobi faaliyetleri ve uluslararası ilişkiler kurma gibi alanlarda ajans personeli tarafından verilen veya zorunlu durumlarda ajans tarafından hizmet alımı yoluyla sağlanan desteklerdir.	Yerel yönetimler ve mahalli idare birlikleri, üniversiteler, meslek okulları, araştırma enstitüleri, diğer kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, sivil toplum kuruluşları
Güdümlü Proje Desteği		İş geliştirme merkezleri, teknoparklar, teknoloji geliştirme merkezleri ve işletmelerin ortak kullanımına açık fuar, ticaret merkezi, laboratuvar ve atölye gibi büyük bütçeli altyapı veya işletme desteklerini içeren projelere teklif çağrısı usulü uygulamaksızın sağlanan mali veya teknik desteklerdir.	Ajans projeyi uygulayacak muhtemel aktörleri belirlemek için gerekli koordinasyonu yürütür ve üniversite, kamu kesimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ortaklıkları teşvik edilir.

Kaynak: Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği (8.11.2006, 27048 sayılı T.C. Resmi Gazete)’den aktaran: M.Abdullah Erdem İnönü Üniversitesi, Sos. Bil. Enst. Ekonometri Bölümü Y. Lisans Tezi, FKA tarafından düzenlenen Mali Destek Programlarının TRB1 Bölgesine Etkisi, Malatya, 2013, S.67-68)

FKA tarafından 2013 yılı programları dâhil olmak üzere 3 dönem boyunca toplamda gerçekleştirilen mali desteklerin illere göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Çizelge 21. 2010-2013 FKA Mali Desteklerinin Bölge İllerine Göre Dağılımı (05.04.2013)

	Desteklenen Proje Sayısı	Desteklenen Proje Oranı	Toplam Proje Bütçesi	Toplam Destek Miktarı	Destek Oranı
Bingöl	44	21%	19.181.871 TL	10.158.042 TL	21,6%
Elazığ	55	26,2%	29.046.274 TL	14.362.402 TL	30,6%
Malatya	79	37,6%	32.080.616 TL	16.751.014 TL	35,7%
Tunceli	32	15,2%	11.287.703 TL	5.832.825 TL	12,4%
Toplam	210	100%	91.086.464 TL	46.934.283 TL	100%

Kaynak: www.fka.org.tr, Erişim Tarihi: 01.05.2014

2010-2013 yılları arasında ajans tarafından sağlanan desteklerden azami ölçüde yararlanan illerin başında Malatya ili gelirken, Malatya'yı, Elazığ ve Bingöl illeri takip etmektedir. Desteklerden en az yararlanan il ise Tunceli ili olmuştur. Bu durum illerin sosyo-ekonomik gelişmişliği göz önünde bulundurulduğunda şaşırtıcı bir durum değildir. Tunceli ili terör olayları nedeniyle dışarı sürekli göç veren bir il olmasına rağmen fonların yaklaşık %15'inden yararlanarak 32 proje ile destek alması olumlu bir göstergedir.

4.11. FKA'nın Malatya İli Faaliyetleri

Fırat Kalkınma Ajansının kuruluşundan bu yana Malatya'ya yönelik gerçekleştirmiş olduğu pek çok faaliyet bulunmakla beraber, başlıca faaliyetleri şu şekilde özetlenebilir:

a) Malatya YDO tarafından "Malatya'ya yatırım yapmak için 11 neden" başlıklı bir çalışma hazırlamıştır. Bu çalışmada Malatya hakkında özet bir tanıtım yapıldıktan sonra 11 neden maddeler halinde sıralanmıştır. Bu 11 maddelik neden tablo halinde sunulmuştur (http://www.fka.org.tr/SayfaDownload/MalatyayaYatirim_icin_11_Neden.pdf)

Çizelge 22. Malatya'ya Yatırım Nedenleri

11	Yatırım için Nedenler
Neden 1	Malatya 4. Bölge Teşvik kapsamındadır bu teşvikler: - Sigorta Primi Teşviki - Yatırıma Katkı Oranı - Kurumlar Vergisi İndirim Oranı
Neden 2	Tekstil-hazır giyim, Gıda, Diğer İmalat, Medikal Ürünler ve Çağrı Merkezi alanlarında yetişmiş insan gücüne sahiptir
Neden 3	Kayısı Kaynaklı Ekonomik Canlılık; Dünya Kuru Kayısı üretiminin %85'ini Malatya Karşılamaktadır. 2010 yılı verilerine göre ihracat rakamı 347 Milyon USD'dir.
Neden 4	Sahip olduğu Kaynaklarla Güçlü Tarım Potansiyeline sahiptir
Neden 5	Tekstil-Hazır giyim potansiyeli (Ünlü Markaların Üretim Yaptığı Bölge)
Neden 6	Avantajlı coğrafi konum ve ulaşım- Yakında Yüksek Hızlı Tren Projesi ile
Neden 7	İnönü Üniversitesi; 19.000 öğrencisi, 500 Öğretim Üyesi, Turgut Özal Tıp Merkezi ve Teknopark İle.
Neden 8	Gelişmiş İş Yapma Kültürü; Girişimcilik geçmişi, 850 adet Sanayi Tesisi
Neden 9	Yatırım ve Sanayi altyapısı; 2 adet mevcut 3.'sü yapımına devam edilen OSB, Kaliteli işgücüne rekabetçi ücretlerle ulaşım
Neden 10	İŞGEM, Teknokent ve Tarım Teknokent; Türkiye'nin ilk ve tek, Dünya'da sadece birkaç örneği olan Tarım İhtisas Teknokenti Malatya'da kuruluyor
Neden 11	Zengin Sosyal Olanaklar; 5 Yıldızlı Oteller, Alışveriş Merkezleri ve eğlence yerleri Kongre ve Kültür Merkezi, Devlet Tiyatroları, müze, tarihi ve kültürel turistik alanlar, Ulusal Fuarlar Geleneksel olarak düzenlenen Uluslararası Malatya Film Festivali Yaygın park ve rekreasyon alanları

GZFT Analizi: İlin potansiyellerinin ve zayıf yönlerinin tespit edilmesi, fırsat ve tehditlerin ortaya konulması ve bunlara yönelik stratejilerin belirlenmesi amacıyla GZFT Analizleri yapılmıştır.

Malatya Gezi Rehberi: Yerli ve Yabancı turistlerin kullanımına yönelik Türkçe ve İngilizce gezi rehberleri hazırlanmıştır.

Kayısı Raporu: Malatya ve bölge için önemli bir tarım ürünü olan kayısı ile ilgili kayısı raporu düzenlenmiştir.

Malatya Konfeksiyon yatırımları Rehberi: Malatya yatırım destek ofisi tarafından hazırlanan rehberde Malatya'nın tekstil ve hazır giyim sektörü hakkında bilgiler verilmek, mevcut kaynaklardan yararlanma imkânları ve sahip olduğu cazip avantajlardan bahsederek bölgeye yatırım Malatya'ya yatırım çekmek amaçlanmıştır.

Kanatlı Hayvancılık Sektörü Raporu: Malatya ve Elazığ illerinin sahip olduğu etlik piliç ve yumurtalık tavuk üretimi ile alakalı bir rapordur. Raporu hazırlayan uzman sonuç bölümünde şu duruma dikkat çekmiştir: “damızlık hayvan ve yumurta konusunda ülkemiz maalesef dışa bağımlıdır. Bu bağımlılığın aşılabilmesi için de gerekli AR-GE faaliyetleri mutlaka belli bir süreç içerisinde gerçekleşmelidir.”

Sektörel Çalışma Grupları: Tarım ve Hayvancılık, Tekstil ve Konfeksiyon, Turizm ve Sosyal Altyapı kategorilerinde çeşitli raporlar düzenlenmiştir.

Proje Hazırlama Eğitimleri: Mali Destek programları kapsamında Malatya'da potansiyel proje hazırlayacak kişilere yönelik proje hazırlama eğitimleri verilmiştir. Ajans tarafından verilen eğitimin içerik olarak kendi destek programları yanında ulusal ve uluslararası diğer hibe kuruluşlarına sunulacak projeler için de önemli yararlar sağlayacağı muhakkaktır.

Mali Destek Programları aracılığı ile Malatya'da faaliyet gösteren KOBİ'ler kamu kurum ve kuruluşları tarafından sunulan 79 projeye yaklaşık 16.751.014 TL tutarında hibe desteği sağlanmıştır. Malatya TRB1 bölgesinde yer alan diğer 3 ilden daha fazla proje sunarak daha fazla hibe desteği almıştır.

Doğrudan Faaliyet Desteği Programı kapsamında Ajansa 79 adet proje başvurusunda bulunulmuştur. Ajans tarafından yapılan değerlendirmeler sonucunda

11 adet proje başarılı bulunmuş ve projelerin desteklenmesine karar verilmiştir. Bu projelerden 4 tanesi Malatya'dan sunulan projelerdir. (Bölgesel İş Geliştirme Formu projesi; Malatya Aktif İşadamları Derneği ve Elazığ Genç İşadamları Derneği'nin ortak projesidir.)

Çizelge 23. Kazanan Doğrudan Faaliyet Desteği Projeleri

Proje Adı	Başvuru Sahibi
Malatya Koşullarında Örtüaltı Turfanda Kayısı Yetiştiriciliği	İnönü Üniversitesi Battalgazi MYO
Bağcılığın Geliştirilmesi Projesi	Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
Levent Vadisi Gözetleme Kulesi	Malatya İl Özel İdaresi KUDEB
TRB1 Bölgesi İmalat Sektörü Rekabet Gücü Araştırması	KOSGEB Malatya Hizmet Müdürlüğü
Bölgesel İş Geliştirme Platformu	Malatya Aktif İşadamları Derneği Elazığ Genç İşadamları Derneği

Kaynak: www.fka.org.tr. Erişim Tarihi: 01.05.2014 (FKA 2011 Yılı Faaliyet Raporu)

2011 Yılı Teknik Destek Programı, TRB1 Bölgesinde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların, bölgesel kalkınma için önem arz eden çalışmalarında eksikliğini duydukları teknik alanlara yönelik uzman/danışman desteği sağlamak amacıyla 06.05.2011 tarihi itibarıyla ilan edilmiştir. Ajansa bu program kapsamında 47 adet proje başvurusu yapmış bu projelerden 33'ü kabul edilmiştir. Kabul edilen 33 projeden 16 adeti Malatya ili başvurularıdır.

2011 yılında GÜDÜMLÜ Proje Desteği kapsamında Malatya İl Özel İdaresi tarafından hazırlanan “Geleneksel ve Kültürel Sanatlar Fuar ve Sergi Alanı Düzenlenerek Turizm Cazibe Merkezi Oluşturulması” projesi destek almaya hak kazanmıştır.

Çizelge 24. 2011 Yılı GÜdümlü Projeler Temel Bilgiler

Proje Adı	Geleneksel ve Kültürel Sanatlar Fuar ve Sergi Alanı Düzenlenerek Turizm Cazibe Merkezi Oluşturulması
Faaliyetler	Proje kapsamında Malatya ilini markalaştıracak, ilin sivil mimari tarzının modellendiği (Vaziyet Planı ve Uygulama Projeleri hazırlanan) 16 adet yapı, çevre düzenlemesi, sosyal ihtiyaç alanları, sanatsal çalışmalar ve üretim atölyeleri oluşturulacaktır. Proje kapsamında bölge tarihi ve kültürel unsurlarının betimlendiği heykel, rölyef ve açık hava teşhir mekânları tesis edilecektir
BÜTÇE	1.860.000 TL
AJANS DESEĞİ	1.674.000 TL
PROJE SAHİBİ	Malatya İl Özel İdaresi
PROJE ORTAKLARI	Malatya Belediyesi & Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Kaynak: www.fka.org.tr. Erişim Tarihi: 01.05.2014 (FKA 2011 Yılı Faaliyet Raporu)

Mevcut çerçeveye baktığımızda proje hazırlama ve sunma kapasitende diğer illere göre Malatya'nın önde olduğunu görüyoruz. Malatya'nın sahip olmuş olduğu yerel kaynaklar ve gelişime dönük yüzü, TRB1 bölgesinde bir lokomotif güç ve bir cazibe merkezi olacağını göstermektedir.

Dedeoğlu ve Sertesin (2011)'e göre; Kalkınma ajansları kamudan çok özel, merkeziden çok yerel, banka olmaktan çok (para dağıtmaktan çok) kalkınmanın yönetişimini mesele edinmiş kurumlar olarak evrilmesinin yerinde olacağını belirtmek gerekir.

BULGULAR, ÖNERİLER ve SONUÇ

Araştırmanın bu bölümünde, çalışma sonucunda elde edilen bulgular ortaya konmakta, elde edilen her bir bulguya karşılık gelen öneriler sunulmaktadır. Sonuç bölümünde de genel bir değerlendirme yapılarak çalışma tamamlanmaktadır.

Bulgular ve Öneriler

Bulgu 1. Diğer ülkelerde uygulanan kalkınma ajansları incelendiğinde kalkınma ajansı faaliyetlerinin; ülkelerin gelişmişlik düzeyi, anayasal ve idari yapıları, coğrafi yapıları, demografik yapıları ile doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür. Türkiye’de uygulanmakta olan kalkınma ajansları faaliyetlerine baktığımızda ise düzey 2 bölgesinde faaliyet gösteren ajansların tamamı tek tip ajans biçiminde faaliyet göstermektedir.

Öneri 1. Bu sebeple, kalkınma ajansları teşkilat yapıları, büyüklükleri, insan kaynakları politikaları, bölgesel gelişmede kullanılacak imkân ve araçlar revize edilmeli ve ajansların faaliyet gösterdikleri şartlara uygun bir hale getirilmesi gerekmektedir.

Bulgu 2. Kalkınma Ajansları yönetim kurulları bileşiminin bir ekonomik sosyal kurul oluşumunun dışında kalması, çok sayıda bölgede tarımsal etkinliklerin yoğunluğuna rağmen ne Ziraat Odası, ne Ticaret Borsası, ne de Ziraat Mühendisleri Odası temsilcisine yer verilmemiş olması.

Öneri 2. Kalkınma ajansları, yönetim kurulları bileşimleri yeniden incelenmeli ve bölgesel ekonomik ve sosyal etkinliklerde göz önünde bulundurularak revize edilmelidir.

Bulgu 3. 5449 sayılı kanunun 5. Maddesi ajanslarının görev yetkilerine atıfta bulunmaktadır. Bu maddeye göre ajanslar bölgedeki kamu kesimi, özel kesim ve STK’lar arasındaki işbirliğini geliştirmek ve bölgedeki tarafların karar alma ve uygulama süreçlerine katılma sağlamak olduğu ifade edilmiştir. Fakat uygulamada ajansların hibe dağıtan kurumlar olarak algılandığı görülmektedir.

Öneri 3. Bu nedenle, ajanslar tarafından bu anlayışın ortadan kaldırılması için çalışmalar yapması, mali destek programları yanı sıra, güdümlü destek programlarına da ağırlık vererek bu yanlış algıyı ortadan kaldırmalıdır.

Bulgu 4. Kalkınma kurullarının ajans içinde çok etkin bir rol oynadığı ve bu kurulların işlevini yerine getirmekte aşağıya doğru bir seyir izlediği, araştırma yaptığım: tez, süreli yayın ve raporlarda tespit edilen diğer bir husustur.

Öneri 4. Bu nedenle, kalkınma kurullarının işlevselliğini artıracak somut uygulamaların net bir biçimde oluşturulması ve gerekli uygulamaların hayata geçirilmesi ajans faaliyetlerinin verimliliği ve çok kısa sürede eskiyecek, hantallaşacak bir yapıya bürünmemesi açısından oldukça önemlidir.

Bulgu 5. Bölgesel kalkınma ajanslarının temel hedefi faaliyet gösterdikleri bölgeleri; sosyal, ekonomik, kültürel açılardan gelişmesini sağlayarak bölgesel ve yerel farklılıkları ortadan kaldırmaktır. Bu amaca ulaşılması bölgesel aktörlerin meseleyi sahiplenmesi ile doğrudan ilgilidir.

Öneri 5. Bölgesel planların hazırlanması esnasında aktif katılım, işbirliğinin ve sahiplenmenin temin edilmesi bölgesel planların hedefe ulaşması açısından önemlidir.

Bulgu 6. Kalkınma ajanslarının doğrudan finansman desteği, faiz desteği ve faizsiz kredi desteği olmak üzere 3 mali destek aracına sahiptir. Fakat bunlardan sadece, Doğrudan Finansman Desteğinin uygulanabildiği altyapının oluşturulamaması sebebi ile diğer 2 destek aracının uygulanmadığı tespit edilmiştir.

Öneri 6. Ajansların destekleme fonksiyonlarının tekrar gözden geçirilmesi ve bölgelerarası farklılıkları da gözетerek yeni ve etkili destekleme araçlarının da sisteme dahil edilmesi gerekmektedir.

Bulgu 7. Kalkınma ajanslarının faaliyet gösterdiği bölgelerde, mali destek programları uygulayan başka kurumlarda vardır.

Öneri 7. Diğer kurum ve kuruluşlarca uygulanan mali destek programlarının ajanslarca inceleme altına alınması, kaynakların etkin ve ekonomik kullanılması

adına koordinasyon mekanizmaları oluşturulmalıdır. Bu koordinasyon mekanizmalarında ajansların rolü açık bir şekilde belirtilmelidir.

Bulgu 8. Kalkınma ajanları destekleme yönetmeliğinde proje teklif çağrısı ilan tarihi ile proje başvurularının son kabul tarihinin 45 günden az 90 günden fazla olamayacağı belirtilmiştir. Bu süreler mevcut yatırımların modernize edilmesi için uygun bir süre olsa da yeniden yatırım projeleri için kısa bir süre olarak değerlendirilebilir. Bu süre kısıtından dolayı yeni yatırıma teşvik açısından olumsuz bir durum oluşturmaktadır.

Öneri 8. Yeni yatırımların teşvik edilmesi amacıyla mevcut süreler revize edilerek artırılmalıdır.

Bulgu 9. Son dönemlerde yapılan düzenlemelerle ajans çalışanlarının ücretleri kamuda emsal olarak belirlenen ünvanlarla paralel seviyeye getirilmiştir. Ancak bu personellerinin iş kanununa tabi olarak çalışmaları ve kamuda çalışanlara göre daha düşük iş garantisi ve yemek yardımı lojman vb. imkânlardan yararlanılamaması adına ajans personelinin aleyhine devam etmektedir.

Öneri 9. Ajansların insan kaynakları politikaları göz önünde bulundurulmalı, personel rejimi ve ücret politikası analiz edilmeli uygun bir sistem oluşturulmalıdır.

Bulgu 10. 5449 sayılı kanun 25. Maddesine göre; iç denetim, yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından yerine getirilmesini öngörür. Ayrıca dış denetimin İç işleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve DPT Müsteşarlığınca müştereken belirlenecek esas ve usullere göre her türlü hesap ve işlemleri SPK Mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kurumlarına inceletmektedir. Ajansın icra organı olan genel sekreterin iç denetim faaliyetinde bulunması kontrolü işlevsiz hale getirecektir. Ayrıca dış denetimde bağımsız denetim kuruluşlarınca yapılması akılda soru işaretleri oluşturmaktadır.

Öneri 10. Bu sebeple konu ile ilgili kanuni mevzuatta gerekli değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

Bulgu 11. Fırat Kalkınma Ajansı, 2010-2013 Bölge Planındaki hedeflerinden bir tanesi de: Tarım ve Gıda Sektörlerinin Geliştirtmesi amacına yöneliktir. Bu amaca ulaşabilmesi için personel istihdamında Veteriner Hekim ve Gıda Mühendisi

istihdam etmesi gerekmektedir. Fakat Ajans'ın böyle bir istihdam yoluna gitmediği görülmüştür.

Öneri 11. Ajanslar faaliyet gösterdikleri bölgelerin önde gelen sektörlerini iyi analiz etmeli ve personel istihdamı yaparken hem bölge planlarında belirledikleri amaçlar hem de faaliyet gösterdikleri bölgelerin ekonomik faaliyet türleri iyi analiz edilmeli ve ajanslar personel istihdamını buna paralel gerçekleştirmelidir.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ulusların kalkınma anlayışı temelinde ve kalkınmaya yönelik politikalarında farklılıklar meydana gelmiştir. Bu farklılıklar bölgeselleşmeciliğinde etkisi ile ortaya çıkan küreselleşme ile beraber etki alanını daha da genişletmiştir. Milli ekonomiler kalkınmanın tek başına merkezi hükümetler tarafından gerçekleştirilemeyeceği gerçeği ile yüz yüze gelmiş ulusal kalkınmanın bölgesel kalkınma ile ve bölgeler arası dengesizlikleri minimize etmekle mümkün olacağını anlamışlardır. Bu sebeple ülkeler bölgesel kalkınma politikaları üretmeye başlamışlardır. Bölgesel kalkınma anlayışı ulus politikaları anlayışı içinde yer alması ile yerel ve bölgesel dinamiklerin önemi ortaya çıkmıştır. Bu yerel ve bölgesel dinamikleri organize edecek ve bu organizasyon içinde yer alarak bölgesel kalkınma ve bölgelerarası dengesizlikler bölgenin hem sosyal hem kültürel gelişmesi gayesine hizmet edecek kurumsal oluşumlara ihtiyaç meydana gelmiştir. Bu kurumsal yapılanmalardan biri de Bölgesel Kalkınma Ajanslarıdır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları Dünya’da ilk olarak 1933 yılında Amerika’da kurulan TVA (TennesseeValleyAuthority)’dir. Havza esaslı bir bölgesel kalkınma programı olan TVA ülkenin görece yoksul sekiz güney eyaletin kalkınması amacı ile kurulmuş bir organizasyondur.

Avrupa’da ise ilk bölgesel kalkınma ajansları 1950’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Farklı türlerde faaliyetlerde bulunan bu ajanslar Batı Avrupa, Orta Avrupa ve Doğu Avrupa ülkelerine doğru 20. Yüzyıl ortasından itibaren hızla yayılmaya başlamıştır. Faaliyet şekilleri ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye farklılık gösteren bu ajansların ortak amaçları; bulundukları bölgenin kalkınmasını sağlamaktır.

Türkiye’de 1923-1960 yılları arası dönemde bölgelerarası dengesizlikleri azaltmaya yönelik ciddi bir politika izlenememiştir. Savaşlardan yeni çıkmış sosyal ve ekonomik yönden ağır yara almış bir ulusun kendi imkânları ile ayağa kalkması çokta mümkün görünmemektedir. 1929 yılındaki dünya ekonomik krizi de o

dönemde patlak vermiştir. 1960'lı yıllara kadar etkili bir bölgesel kalkınma politikası izlememiştir. Karar alıcı mekanizmalar, uygulayacakları politikaları devlet eliyle topyekûn kalkınma anlayışı çerçevesinde oluşturmuştur. Bu anlayış ulusal kalkınma ile zaten bölgesel kalkınmanın da sağlanacağı düşüncesinin tezahürüdür.

1960'lı yıllardan itibaren ise farklı bir döneme geçilmiş kalkınmada öncelikli yöreler belirlenerek görece daha az gelişmiş bu yörelerin teşviklerle desteklenip geliştirilmesine çalışılırken diğer yandan da bölgesel kalkınma planları hazırlanması yoluna gidilmiştir. Bu plan ve programların en güzel örneği GAP Projesidir. 1970'lerde Fırat ve Dicle nehri üzerinde sulama ve elektrik üretimi amacıyla projeler bütünü olarak planlanan GAP 1980'lerden itibaren çok sektörlü sosyoekonomik yapıya bürünmüştür.

Avrupa Birliği üye ülkelerindeki bölgelerarası dengesizlikleri kaldırmak için bölgesel politikalar ile ilgili hedefler belirlemiştir. İlk olarak Roma Antlaşması ile gündeme gelen bu hedefler zamanla güncellenerek sürekliliğini muhafaza etmiştir. Birlik belirlenen hedeflere ulaşmak için gerekli fonları da sağlamaktadır.

Türkiye-AB ilişkilerinin dönüm noktası 10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesidir. Bu zirvede Türkiye'nin adaylığı resmen onaylanmış ve diğer aday ülkeler ile eşit konumda olacağı açık ve kesin bir biçimde ifade edilmiştir. İşte Bölgesel Kalkınma Ajansı kavramı da Türkiye'ye Helsinki Zirvesi ile giriş yapmıştır. Zirve sonrası çalışmalarına hız veren Türkiye, Ajansların kurulması için gereken NUTSS (İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması) 22 Eylül 2002 tarih ve 4700 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilmiştir.

Belirtmek gerekir ki Türkiye'nin bölgesel kalkınma çabalarının geçmişi 1960'lı yıllara dayanmaktadır. Bu dönemlerden itibaren çeşitli projeler hazırlanmış bu projelerden bazılarının uygulama alanı bulunmazken bazılarını da günümüzde halen devam etmektedir. Bu uygulamaların en güzel örneği GAP Projesidir.

NUTSS sisteminin oluşturulmasından sonra Türkiye'nin bölgesel gelişmesine büyük katkılar yapması beklentisi ve AB'ye uyum sürecinin etkisiyle yürütülen çalışmalar kapsamında 25.01.2006 tarihli ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının

Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile ajansların kurulmasına ilişkin hukuki altyapı oluşturulmuştur.

Bu kanuna dayanarak 2006 yılında 2 pilot bölgede kalkınma ajansları faaliyete geçmiştir. Bu kalkınma ajansları; İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) ve Çukurova Kalkınma Ajansıdır. Sonrasında bu kalkınma ajanslarını 2008 ve 2009 yıllarında kurulan 24 adet kalkınma ajansı takip etmiştir. 26 Bölgede faaliyet gösteren bu 26 Kalkınma Ajansı kendilerine has vizyon ve misyonlara sahiptirler. Ajansların ortak amacı; kalkınmanın yurdun tamamına daha dengeli yayılması, yerel potansiyelin harekete geçirilmesi, bölge düzeyinde işbirliği ve iletişim ağlarının geliştirilmesi ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması olarak özetlenebilir.

Fırat Kalkınma Ajansı (FKA) 14 Temmuz 2009 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye'nin 26 Düzey 2 Bölgesinden biri olan ve Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli illerini kapsayan TRB1 Düzey 2 Bölgesinde kurulmuştur. Ajansın bölgede atmış olduğu en önemli adımlardan biri 2010-2013 bölge planlarının hazırlanması olmuştur. Bu plan girişimci ve yenilikçi yaklaşımlarla kaynakları en etkin biçimde kullanarak istihdam olanaklarını geliştiren eğitim, turizm ve tarım gibi öncelikli sektörlerde ve sosyal yaşam alanlarında tercih edilen bir bölge olmak vizyonu çerçevesinde bölgeyi daha yakından tanımak, sorunları ve öncelikleri tespit edip çözüm yollarını ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu plan; daha önce yapılmış olan çalışmalar ışığında katılımcılık esasına dayalı olarak hazırlanmıştır. Paydaşlar bölge illerinde gerçekleştirilen çalıştay ve toplantılarla oluşturulmuştur. Bu plan FKA'nın mali ve teknik destek programlarına temel teşkil etmiştir.

2010-2013 bölge planı; belirlenen hedeflere ulaşmada TRB1 bölgesinde teknik altyapı geliştirme, sosyal yapının ve beşeri sermayenin güçlendirilmesi, tarım ve gıda sektörlerinin geliştirilmesi, sanayi ve hizmet sektörlerinin geliştirilmesi kırsal kesimde yaşam kalitesinin artırılması ve yöresel sürdürülebilirliğin sağlanması amacına yönelik oluşturulmuştur.

FKA öncelikle bölge aktörleri (Kamu, Özel Sektör ve STK vd.) arasında işbirliğinin ve koordinasyonunun sağlanmasına yönelik çalışmalar yapmış diğer

tarafından kaynakların etkin ve verimli kullanılmasına yönelik plan ve programlar geliştirmiştir. TRB1 bölge illerinde küçük ve orta büyüklükteki işletmelere yönelik mali ve teknik destekler sağlamıştır. 2010 ve 2013 yılları arasında açılan 10 mali destek programında 46.434.000 TL hibe kullanılmış, bunun yaklaşık 32.500.000 TL'si bölgede faaliyet gösteren özel sektöre kullanılmıştır.

FKA, 2010-2013 yılları arası dönemde Malatya ilinde 32.080,616 TL yatırım tutarlı 79 projeye 16.751,014 TL mali destek sağlamıştır. Sağlamış olduğu mali ve teknik desteklerin yanı sıra ilin potansiyelini ortaya çıkarmaya ve tanıtımına yönelik çalışmalara da imza atmıştır. Bu çalışmalardan en dikkat çeken; “Malatya’ya Yatırım için 11 Neden” başlıklı çalışmadır. Çalışmada İlin sahip olduğu mevcut imkan ve kaynakların yanı sıra gelecek yıllarda sahip olacağı imkanlardan da bahsedilmiş, öncü sektörlerle ve yatırım teşviklerine yer verilmiştir.

FKA Bölgede yeni kurulmuş olmasına rağmen faaliyetleri ile bölgenin sosyoekonomik gelişimine katkıda bulunduğu göz ardı edilemez. Çıktılar ve göstergeler önümüzdeki yıllarda daha da netleştğinde yorum yapabilmek daha da kolaylaşacaktır.

FKA’nın merkez olarak Malatya’yı tercih etmesi iktisadi ve idari rasyonalite açısından doğru kabul edilebilir. Ancak personel istihdamında tecrübeli bir personelin görece daha az gelişmiş illerde istihdam edilmesi bölge içi az gelişmişlik farkını azaltmada pozitif bir etki yapacaktır.

Kalkınma ajanslarının faaliyet gösterdikleri bölgelerde paydaşları ile iletişimi iyi kurmalı ve ajanslar, yerel aktörleri harekete geçirecek politikalar izlemelidir. Aksi takdirde mevcut kaynaklar iktisadi kullanılmayacak ve belirlenen hedeflere ulaşılması noktasında sıkıntılar meydana gelecektir.

Kalkınma ajansları amaçlarına ulaşmaları noktasında güçlü finansal kaynaklara sahip olmalı ve ilerleyen zamanlarda sahip oldukları kaynakları çeşitlendirmelidir. Dahası ajansların zaman içerisinde kendi finansal kaynaklarını oluşturacak bir yapıya bürünmeleri gereklidir.

Ajanslar kalkınmayı sadece ekonomik boyutlu değerlendirmeyip aynı zamanda sosyal boyutlu düşünerek buna yönelik politikalar seyretnmelidir.

Kağıt üzerinde çok iyi hazırlanan fakat uygulamaya geçildiğinde sürekli aksaklıklar meydana getiren kurumlar haline gelmemesi için ayrıca kısa sürede eskiyen ve klasik kamu kurumları gibi hantal bir vaziyete bürünmemesi için Kanun yapıcılarının Kalkınma Ajansları üzerinde şimdiden reformlar yapması gerekmektedir.

Bölgesel Kalkınma Ajanslarının mevcut problemleri çok kısa sürede giderilmeli, faaliyet alanlarında yer alan bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini artıracak hamleler yapmasına imkânlar sağlanmalıdır. Mevcut problemlerin çözümünde merkezi yönetim ve yerel yönetimler aktif rol oynamalı, gerekli düzenlemeler ivedilikle yapılmalı önemli bir misyona sahip olan bu kurumlar ekonomik kalkınma yolunda hak ettikleri yeri almalıdır.

KAYNAKÇA

- AKGÜL B., M.Z. PAKÖZ (2010), “Türkiye’nin Bölgesel Kalkınma Politikalarındaki Değişim ve Dönüşümün Karşılaştırmalı Analizi”, Türk İdare Dergisi (TİD), Yıl 82, Sayı 469, Aralık.
- AR, Fikret (1983), “Türkiye ve Amerika Birleşik Devletlerinde Yapılan Bazı İdari Reform Çalışmaları”, Amme İdaresi Dergisi. Ankara: TODAİE Yayınları. Cilt 16, Sayı 3, ss.75-88.
- ATA, A.Yıldırım, “Kalkınma Ajansları ve Hibe Yanılsaması”
http://www.fka.org.tr/SayfaDownload/Kalkinma_Ajanslari_ve_Hibe_Yanilsamasi.pdf Erişim: 05.07.2014)
- ATAK, Alper, (2011), “Bölgesel Kalkınma ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Y. Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- BAŞKAYA, Fikret, (2000), “Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü”, Ankara: İmge Kitabevi
- BERBER, Metin, Ebru, ÇELEPÇİ, (2005), “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”,
Erişim Tarihi: 01.03.2014
www.metinberber.com/kullanici_dosyalari/file/12.doc
- BİNGÖL, A. Feyzi, Asaf, VAROL, “Bölgesel Kalkınmada Doğu Anadolu Projesi(DAP) Yaklaşımı”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,
Cilt 12, Sayı 2,
<http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt12/sayi2/313-324.pdf>
Erişim: 01.05.2014

BOZLOĞAN, Recep, (2005), “Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı”, Sosyal Siyaset Konferansları Kitap 50, H. Y. Ersöz (ed.), İstanbul: İÜ Yayın No 4509.

BRASCHE, Ulrich (2001), “Avrupa Birliği’nin Bölgesel Politikası ve Türkiye’nin Uyumu”, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul

CLARK, David, (1996), “Urban World / Global City”, London

ÇAKMAK, Erol, (2006), “Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Ankara: İmaj Yayınevi

ÇAVDAR, Tevfik, (1992), “Türkiye’de Liberalizm”, Ankara: İmge Kitabevi.

ÇETİN Murat, “Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar”,
<http://www2.bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/pdf/C14S12007/MC.pdf> Erişim Tarihi: 01.05.2014

DEDE, Ayşegül, (2009), “AB Uyum Sürecinde Kalkınma ajansları ve Mevlana kalkınma Ajansı”, Konya Ticaret Odası.

DEDEOĞLU, Emin, Selçuk SERTESEN, (2011), “Yeni Nesil Bölgesel Planlama Deneyimi Üzerine Bir Yönetişim Çerçevesi Önerisi”,
http://www.tepav.org.tr/upload/files/1302293855-7.Yeni_Nesil_Bolgesel_Planlama_Deneyimi_Uzerine_Bir_Yonetisim_Cercevesi_Onerisi.pdf Erişim Tarihi: 01.04.2014

DEMİRCİ, Rasih, Rauf, ARIKAN (1998), “Genel Ekonomi”, Ankara: Gazi Kitabevi

DİNLER, Zeynel, (1994), Bölgesel İktisat, Bursa: Ekin Kitabevi.

DİNLER, Zeynel, (2008), “Bölgesel İktisat”, 8. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi.

- DİNLER, Zeynel, (2010), “Cumhuriyetimizin Kuruluşundan Günümüze İzlenen Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kalkınma Ajansları”, “Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları, Ed: B. AKGÜL, N. UZAY, Ekin Kitabevi, Bursa.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (1963), “Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı” Ankara: DPT Yayını.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (1982), “Yatırımların ve İhracatın Teşvikleri”, Ankara: DBYKP Özel İhtisas Komisyon Raporu
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2000), “DAP Ana Planı”, Ankara: DPT Yayını.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), (2003), *Ön Ulusal Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Stratejileri*, Ankara: Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- ERDEM, M.Abdullah, (2013), “FKA tarafından düzenlenen Mali Destek Programlarının TRB1 Bölgesine Etkisi”, İnönü Üniversitesi, Sos. Bil. Enst. Ekonometri Bölümü Y. Lisans Tezi, Malatya
- ERDUT, Zeki, (2002), “Küreselleşme Bağlamında Uluslararası Sosyal Politika ve Türkiye”, İzmir: 9 Eylül Yayınları.
- ERZİ, Gülnihal, (2005), “Yeni Bölgecilik Akımı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, “8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokyumu Planlamada Yeni Politika ve Stratejiler Riskler ve Fırsatlar”, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 7-9 Kasım, s. 25-35.
- EURADA, (1999) Creation, “Development and Management of RDA: Does it haveto be sodifficult?”, Brussels.

EURADA, (1999), “Creation, Development and Management of RDA: Does it have to be so difficult?” Brussels, February 1999, s.16; Aktaran Erol Çakmak; Yerel Ekonomi Ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, 1. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi, 2006.

FKA (Fırat Kalkınma Ajansı), (2009), “TRB1 2010-2013 BÖLGE PLANI” <http://www.fka.org.tr/ContentDownload/TRB1%202010-2013%20Bölge%20Planı.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2013.

FKA (Fırat Kalkınma Ajansı), (2011), “2010 Yılı Faaliyet Raporu, Malatya” http://www.fka.org.tr/ContentDownload/FKA_2010_yili_Faaliyet_Raporu.pdf Erişim Tarihi: 10.01.2014

FKA (Fırat Kalkınma Ajansı), (2013), “2012 Yılı Faaliyet Raporu”, Malatya, <http://www.fka.org.tr/ContentDownload/FkaEtkinlikRaporu-2012.pdf> Erişim Tarihi: 10.01.2014

FRUST, D. and KIPLER H., (1995), “The Innovative Power of Regional Policy Networks, A Comparison of Two Approches to Political Modernisation in North Rhine-Westphalia”, European Planning Studies-3, pp.287-295.

GÜNDÜZ, A.Yılmaz, (2006) “Bölgesel Kalkınma Politikası”, Bursa: Ekin Kitabevi.

GÜVEMLİ, Oktay, (1981), “Türkiye’de Sanayiye Özendirme ve Yönlendirme Çalışmaları”, Ankara: İkinci İzmir İktisat Kongresi Kalkınma Politikası Komisyonuna Sunulan Tebliğ, 1. Cilt, Başbakanlık Basımevi.

HALKIER, Henrik, (2006), “Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Çok Düzlemli Yönetişim: Avrupa Perspektifi”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara: ODTÜ Yayınları.

HAN, Ergül, A.Ayten, KAYA, (1997), “Kalkınma Ekonomisi”, Eskişehir: Birlik Ofset.

HASANOĞLU, Mürteza, Ziya, ALİYEV (2006), “Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, Sayıştay Dergisi, Yıl 16, Sayı 60, Ocak-Mart.

ILDIRAR, Mustafa, (2003), “Bölgesel Kalkınma Teorisi ve Gelişme Stratejileri”, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

ILDIRAR, Mustafa, (2004), “Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri”, Adana: Nobel Yayınları.

İTO, (2003) “Yerel Bölgesel Ekonomik Kalkınma Gücünün Artırılması; Bölgesel Kalkınma Ajansları”, İstanbul.

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, (2006), T. C. Resmi Gazete, 5449, 25 Ocak 2006.

Kalkınma Bakanlığı, (2013), “Kalkınma Ajansları 2012 Yılı Faaliyet Raporu”, Ankara: Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/568/Kalk%C4%B1nma%20Ajanslar%C4%B1%202012%20Y%C4%B1l%C4%B1%20Genel%20Faaliyet%20Raporu.pdf> Erişim Tarihi: 10.01.2014

KARADUMAN, Emine, (1992), “Ekonomik Kalkınmada Finansman ve Organizasyon”, Yüksek Lisans Tezi, TODAİE. Ankara.

KARASU, Koray, (2005) “İngiltere’de Bölge Kalkınma Ajansları”, “Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?”, Menaf Turan (der.), Ankara: Paragraf Yayınevi.

KAYASÜ, Serap, Melih Pınarcıoğlu, Suna Senem YAŞAR ve Sencer DERE, (2003), “Yerel/Bölgesel Ekonomik Rekabet Gücünün Arttırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

KELEŞ, Ruşen, Yusuf, ERBAY, (1999), “Avrupa Konseyi'nin Bölgeselleşme Olgusuna Bakışı, Çağdaş Yerel Yönetimler” <http://yayin.todaie.gov.tr/goster.php?Dosya=MDUwMDQ4MDQ5MDUw> Erişim: 03.03.2014

KELEŞ, Ruşen, (2006), “Kentleşme Politikası”, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

KESKİN, Hidayet, Onur, SUNGUR (2010), “Bölgesel Politika Ekseninde Yaşanan Dönüşüm: Türkiye’de Kalkınma Planlarında Bölgesel Politikaların Değişimi”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 21

KILIÇ, Kaya, (2007) “Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Model; Kalkınma Ajansları Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Atılım Üniversitesi Y.lisans tezi s. 119, Ankara.

KUMRAL, Neşe, (1993) ”Ekonomik Kalkınma Ajansları”, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, 30(5), 57-59

LUBBERS, Ruud, (1998), "Nation state and democracy in the globalizing world",The Dynamic of Globalizaitaion.

MAÇ, Nazlı, (2006), “Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye” Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi-Araştırma Raporu, Sayı: 2006-117/76, Konya, http://www.kto.org.tr/d/file/kalkinmaajans_rapor.pdf Erişim: 05.07.2014

MENGİ, Ayşegül, (1998), “Avrupa Birliği’nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler”, Ankara: İmaj Yayınları.

- NALBANT, Atilla, (1997), “Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye”, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ÖCAL, F., Mehmet, (2008), “Organize Sanayi Bölgeleri’nin Bölgesel Etkileri ve Konya Sanayisi” Selçuk Üniversitesi SBE, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.
- ÖZEL, Mehmet, (2003), “Avrupa Birliği’nde Bölge, Bölgeselleşme, Bölge Yönetimleri Kavramları Üzerine”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt 58 No.1.
- ÖZEN, Pınar, (2005), “Bölge Kalkınma Ajansları”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)
http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271245092r8246.Bolgesel_Kalkinma_Ajanslari.pdf Erişim: 10.02.2014
- ÖZGÜR, Ertuğrul, M.. (2010), “Bölgesel Kalkınma”, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü Ders Notları.
http://www.geography.humanity.ankara.edu.tr/ders_notu/COG323.pdf
Erişim: 11.02.2014
- ÖZMEN, Fatma, (2008), “AB Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaşabilecekleri Temel Sorun Alanları”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Isparta, C.13, S.3 s.327-340.
- PARLAK, Bekir, H. ÖZGÜR, (2002), “Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler”, İstanbul: Alfa Yayınları.
- SAYIN, Meral, (2006), “Yerel Ekonomik Kalkınma Modeli Olarak GAP-GĞDEM Projesi”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara: ODTÜ Yayınları.

- TAMER, Ahmet, (2008), “Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri”, Uzmanlık Tezi, Ankara: DPT Yayınları, No:2757
- TOLUNAY, Ahmet, AKYOL Ayhan, (2006), “Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar”, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Sayı:2,116-127, Isparta.
- TOSUN, Elif K., (2009), “Sürdürülebilirlik Olgusu ve Kentsel Yapıya Etkileri”, Paradoks Yayınları, Yıl 5, Sayı 2.
- TUCKER, David, (2000), “Bright future for regional development Agencies”, Public Eye, November, p:34,
- TURAN, Menaf, (2005), “BKA Nedir Ne Değildir?”, Ankara: Paragraf Yayınları.
- TÜRK, İsmail, (1970), “İktisadi Planlama Prensipleri” Ankara: Emel Matbaası.
- UZAY, Nisfet, (2005), Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları, Ankara: Seçkin Kitapevi.
- UZAY, Nisfet, (2010), “Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları, Ekin Kitabevi Yayınları.
- WOOD, Edward, (1998) “The Greather London Authority Bill: A Mayor and Assembly for London”, House of Commons Library Researc Paper, No. 115,, s. 39.
- YARDIMCIOĞLU, Mahmut, Hilal Kocamaz ve Necdet Sezal, (2012), “Türkiye’de Günümüze Kadar İzlenen Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kalkınma”, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/Imagesimages/files/44.pdf>
Erişim Tarihi: 01.04.2014
- YÜCEYILMAZ, Hilal, (2007), “Avrupa Birliği Sürecinde Bölgesel Gelişmeler ve Kalkınma Ajansları”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Konya.

LİNKLER

- www.ab.gov.tr
- http://www.fka.org.tr/SayfaDownload/Malatyaya_Yatirim_icin_11_Neden.pdf
Erişim Tarihi: 1.05.2024
- <http://www.slideshare.net/KocaeliKasiad/trkyede-blgesel-kalkinma-poltkalri>,
Erişim Tarihi:01.05.2014
- www.wikipedia.org
- www.tva.gov
- www.kalkinma.gov.tr
- <http://www.eurada.org/>
- www.fka.org.tr
- www.dap.gov.tr
- www.dokap.gov.tr
- <http://dokap.gov.tr/Sayfa.aspx?sid=12>, 07.05.2014
- <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTURBANDEVELOPMENT/EXTLED/0,,menuPK:341145~pagePK:149018~piPK:149093~theSitePK:341139,00.html>. Erişim: 11.04.2014
- <http://www.yesilirmak.org.tr/yhgp.aspx>, Erişim Tarihi: 01.05.2014
- <http://www.un-documents.net/ocf-02.html>, Erişim : 17.05.2014
- <http://www.izka.org.tr/kurumsal/dis-iliskiler/uluslararası-uyelikler/avrupa-kalkinma-ajanslari-birligi-eurada/>) 10.05.2014